

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਮਲੀ ਰੂਪ

ਲੇਖਕ-ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ 'ਦਲਾਵਰੀ'

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ

ਪ੍ਰਧਾਨ,

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੁਸਾਇਟੀ(ਰਜਿ.)

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਤਤਕਰਾ

ਕ੍ਰਮ ਅੰਕ:	ਵਿਸ਼ਾ	ਪੰਨਾ ਨੰ:
	ਭੂਮਿਕਾ	1
੧.	ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਧਰਮ—'ਸੱਚ' ਦੀ ਕਮਾਈ—ਸੁਭ-ਕਰਮ	5
੨.	ਪਖੰਡ ਤੋਂ ਵਿਦਾਇਗੀ	10
੩.	ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ	16
੪.	ਨਾ ਕੋ ਦੁਸਮਨੁ ਦੇਖੀਆ ਨਾਹੀ ਕੋ ਮੰਦਾ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੇਵਕੋ ਨਾਨਕ ਖਸਮੈ ਬੰਦਾ ॥	22
੫.	ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥	28
੬.	ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨ ॥	36
੭.	ਜਵਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਘਾਟ (Communication gap)	43
੮.	ਅਸਾਂ ਭੀ ਉਥੈ ਜਾਣਾ	52
੯.	ਮੌਤ ਮੇਰੀ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ	59
੧੦.	ਪੂਤਾ ਮਾਤਾ ਕੀ ਆਸੀਸ ॥	66
੧੧.	ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਰੱਖੜੀ	77
੧੨.	ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ	90
੧੩.	ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਕਾਰਜ	91

ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਬਾਰੀਕ ਹੈ ਭੂਮਿਕਾ

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਸ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ—ਮਨੁੱਖ, ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ, ਦਰਿਆ, ਪਹਾੜ, ਸਮੁੰਦਰ ਬਣਾਏ ਹਨ—ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਹੀ ਸਰਗੁਣ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਨੁੱਖਾ ਦੇਹੀ ਕਿਸ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਫ਼ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ :-

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ ॥

ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ ॥ (ਅੰ: ੩੭੮)

ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ ॥

ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ ॥ (ਅੰ: ੧੧੫੯)

ਤਾਂ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਕੁਝ ਅਵਤਾਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਭੇਜੇ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਹ ਰਾਹ ਦਿਖਾਇਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਕੀਏ, ਉਹਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਸਕੀਏ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ। ਸੋ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਮੰਤਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋ ਸਕੇ, ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਸਕੇ; ਤਾਂ ਤੇ ਸਭ ਧਰਮ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਸਾਨੂੰ ਚੰਗੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਐਨਾ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਇਕ ਧਰਮ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਤਾਂ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਅਧਿਐਨ ਕਰੋ, ਫਿਰ ਜੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ ਉਹਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਜਿਊਣ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ।

ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਲਾਵਰੀ ਜੀ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਾਪਾ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋ ਗਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਮਝ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਈ, ਜਦੋਂ ਸਮਝ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਅੰਦਰੋਂ ਉਮਾਹ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਉਸ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ; ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਅਨੰਦ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਦਿਲੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਇਨਸਾਨ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ

ਸਾਰੇ ਰਸ ਮਾਣਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਕੋਝੇ ਮਿੱਠੇ ਤਜਰਬੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹਨ—ਵੱਖਰੀਆਂ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਨ ਡੋਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕਿਵੇਂ ਸੱਚ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾ ਕੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਠੰਮ੍ਹਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਕੁਝ ਲੇਖ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਿਤਾਬ 'ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਬਾਰੀਕ ਹੈ' ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੂਜਾ ਭਾਗ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਹਨ। 'ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਬਾਰੀਕ ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ' ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਲੇਖ ਦਾ ਇਹ ਕਿਤਾਬਚਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹਿੱਤ ਛਾਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪਸਾਰਾ ਹੈ। ਇਨਸਾਨ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਕਾਰਨ ਭਰਾ ਭਰਾ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਵਤ-ਖੋਰੀ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ ਹੈ। ਧਰਮ ਤੋਂ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਰਥ ਲਈ ਖੂਨ-ਖਰਾਬਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਖੰਡੀ ਧਰਮ ਵੀ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਜਗਰਾਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਪਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਧਨ ਦੇ ਵਿਖਾਵੇ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, Status ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਰਾਜਨੀਤਕ ਚਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਇਸ ਪਖੰਡੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਮਰਾਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਲੋੜ ਹੈ ਧਰਮ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੀ।

‘ਦਲਾਵਰੀ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, “ਧਰਮ ਤਾਂ ਰਹਿਮਤ ਹੈ, ਇਨਸਾਫ਼ ਹੈ, ਸੱਚ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਹੈ, ਨਿਰਵੈਰਤਾ ਹੈ, ਨਿਰਭੈਤਾ ਹੈ, ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਹੈ।” ਅੱਗੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, “ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਆਕੜ ਬਗੈਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਾਮ, ਕੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਚਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਾਜ਼ਰ-ਨਾਜ਼ਰ ਸਮਝਣਾ ਇਹ ਧਰਮ ਹੈ। ਧਰਮ ਨਿਰਾ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਮਸਜਿਦਾਂ ਜਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਸਗੋਂ ਬਗੈਰ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਚੱਲਣਾ ਧਰਮ ਹੈ।” ਇਸ ਪਰਥਾਇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇੰਵ ਲਿਖਿਆ ਹੈ :-

ਕਰਮ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡ ਜੋ ਦੀਸਹਿ ਤਿਨ ਜਮੁ ਜਾਗਾਤੀ ਲੂਟੈ ॥

ਨਿਰਬਾਣ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵਹੁ ਕਰਤੇ ਕਾ ਨਿਮਖ ਸਿਮਰਤ

ਜਿਤੁ ਛੂਟੈ ॥੧॥ ਸੰਤਹੁ ਸਾਗਰੁ ਪਾਰਿ ਉਤਰੀਐ ॥ ਜੇ ਕੋ

ਬਚਨੁ ਕਮਾਵੈ ਸੰਤਨ ਕਾ ਸੋ ਗੁਰਪਰਸਾਦੀ ਤਰੀਐ ॥੧॥

(ਅੰਗ ੭੪੭)

ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਬਹੁ ਕਰਹਿ ਅਚਾਰ ॥

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਪ੍ਰਿਗੁ ਪ੍ਰਿਗੁ ਅਹੰਕਾਰ ॥ (ਅੰਗ ੧੬੨)

ਧਰਮ ਸਾਡੀ ਜਿੰਦਗੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਪਲਦਾ ਹੈ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਪਰਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਵਿੱਚ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭਰਮ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ ਧਰਮ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ ਬਾਕੀ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੀ ਜਾਓ; ਜਿਵੇਂ ਝੂਠ, ਬੇਈਮਾਨੀ, ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੀ ਚੋਰੀ ਆਦਿ। ਪਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਫੋਕੇ ਕਰਮਕਾਂਡਾਂ ਜਾਂ ਨਿਰੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਰੀਝਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਪਸੰਦ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੁਤਾਬਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਗ ੭੮੫ 'ਤੇ ਇਹ ਵਾਕ ਹੈ:

“ਵੇਸੀ ਸਹੁ ਨ ਪਾਈਐ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਸ ਰਹੀ ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਨੀ ਸਹੁ ਪਾਇਆ ਜਿਨੀ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ ॥”

ਦਲਾਵਰੀ ਜੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ: ਯਾਦ ਰੱਖੋ—ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਦੇ ਹੰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੰਕਾਰ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੀ ਵਡਿਆਈ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ, ਜੇ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿੱਚ ਰਹੋ। ਇਸ ਪਰਥਾਇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਇੰਵ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ:

ਜੇ ਲੋਕੁ ਸਲਾਹੇ ਤਾ ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਜੇ ਨਿੰਦੈ ਤ ਛੋਡਿ ਨ ਜਾਈ ॥

(ਅੰਗ ੭੫੭)

ਧਨ ਪਿਰ ਕਾ ਇਕ ਹੀ ਸੰਗਿ ਵਾਸਾ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਭੀਤਿ ਕਰਾਰੀ ॥

(ਅੰਗ ੧੨੬੩)

ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਦਲਾਵਰੀ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਭੇਦ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ ਕਿ—

1. ਗ਼ਰੀਬ ਅਮੀਰ ਦਾ ਭੇਦ।
2. ਧਰਮ ਦੇ ਵੱਖਰੇਪਣ ਦਾ ਭੇਦ।
3. ਨਸਲ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭੇਦ।
4. ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਦਾ ਭੇਦ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ

ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥

ਨਾ ਕੇ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ

ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥ (ਅੰਗ ੧੨੬੯)

ਜਨਮ ਦਿਨ, ਰੱਖੜੀ, ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਵੇਲੇ, ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਦੀ ਰਸਮ ਵੇਲੇ, ਰਸਮਾਂ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵਿੱਚ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਰਹੋ ਅਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਹੀ ਕਰੋ। ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਵਰਤੋ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਬਾਹਰੋਂ ਨਿਰਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਮੈਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਜੀਅਹੁ ਮੈਲੇ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ ॥ ਬਾਹਰਹੁ ਨਿਰਮਲ

ਜੀਅਹੁ ਤ ਮੈਲੇ ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੁਐ ਹਾਰਿਆ ॥ ਏਹ

ਤਿਸਨਾ ਵਡਾ ਰੋਗੁ ਲਗਾ ਮਰਣੁ ਮਨਹੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ॥

ਵੇਦਾ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਉਤਮੁ ਸੋ ਸੁਣਹਿ ਨਾਹੀ ਫਿਰਹਿ ਜਿਉ

ਬੋਤਾਲਿਆ ॥ ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਸਚੁ ਤਜਿਆ ਕੂੜੇ ਲਾਗੇ

ਤਿਨੀ ਜਨਮੁ ਜੁਐ ਹਾਰਿਆ ॥ (ਅੰਗ ੯੧੯)

ਸੋ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬੇਅੰਤ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮਹਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਸੇਧਾਂ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨੂੰ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਨੱਥ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਸਤਿ-ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਦਇਆ ਦੀ ਰਾਸ ਪਾਉਣਾ ਹੀ ਅਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ ੯ਵੀਂ, ਪਉੜੀ ੨ ਵਿੱਚ ਠੀਕ ਹੀ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਬਾਰੀਕ ਹੈ ਸਿਲ ਚਟਣੁ ਫਿਕੀ।

ਤ੍ਰਿਖੀ ਖੰਡੇ ਧਾਰ ਹੈ ਉਹੁ ਵਾਲਹੁ ਨਿਕੀ।

ਸੰਗਤ ਧੰਨ ਹੈ ਜੋ ਮਾਇਆ ਦੇ ਗੱਛੇ ਭੋਜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਇਆ ਸਫਲ ਹੋ ਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਪ੍ਰਧਾਨ,

ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ:) ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਧਰਮ—“ਸੱਚ” ਦੀ ਕਮਾਈ

ਸੁਭ ਕਰਮ

(ਬੈ-ਖਰੀਦ ਗੁਲਾਮ ਵੱਲੋਂ)

“ਸੱਚ” ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਕੌਣ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਜਾਂ “ਸੱਚ” ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਜਾਂ ਸੱਚੇ ਸ਼ਾਹ ਜਾਂ “ਸੱਚ” ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ । ਮੁਖਬੰਦ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਲੇਖ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ‘ਅੰਮ੍ਰਿਤ’ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਕ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦਾ ਚੌਥਾ ਸਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਹੁਣੇ ਹੀ—ਤੇ ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੀਆਦਾਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਇਕੋ ਤੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਪੈਗਾਮ ਦੇ ਗਏ ਹਨ । ਕਦੇ ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਪਤਾ ਲੱਗੀ ਹੈ; ਪਰ ਘੜੀ-ਘੜੀ ਭੁੱਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਕਿ ਘੜੀ-ਘੜੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪੈਗੰਬਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਉਣ । ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੂਹ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ—ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ—ਅੱਗੇ ਹੁਣ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਣ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ—ਢੀਠਤਾ ਗੁਰੂ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖੀ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਉੱਥੋਂ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ; ਪਰ ਜਿਹੜਾ ਰਸ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਨੇ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ Concrete (ਪੱਕੇ) ਤੌਰ ’ਤੇ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਹੋਰ ਝੋਲੀ ਅੱਡਦਾ ਹਾਂ ।

੧. ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਵਾਂਙ ਹੀ ਇਹ ਦਾਤ ਪਾਵਾਂ ।

“ਦੇਹ ਸਿਵਾ ਬਰੁ ਮੋਹਿ ਇਹੈ
ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ ।
ਨਾ ਡਰੋ ਅਰਿ ਸੋ ਜਬ ਜਾਇ ਲਰੋ
ਨਿਸਚੈ ਕਰਿ ਅਪੁਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ ।”

੨. ਮੇਰੀ ਸਿੱਖੀ, ਤਾਂ ਨਿਭਦੀ ਹੈ ਜੇ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕਿਸੇ ਭੁੱਖੇ, ਨੰਗੇ ਜਾਂ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਬਿਮਾਰੀ ਨਾਲ ਸੜਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮੈਂ ਭਾਈਵਾਲ ਹੋਵਾਂ—ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਿੱਖ ਹੋਵੇ, ਹਿੰਦੂ ਹੋਵੇ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੋਵੇ, ਈਸਾਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ।

੩. ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਨਾਲ ਕਬੂਲਾਂ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮਸਜਿਦ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਨਿਮਾਜ ਪੜ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਓਹੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ

ਦਿਸੇ । ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕਿਸੇ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਸ਼ੌਕ ਵਿੱਚ, ਕਿਸੇ ਤਰਜ਼ ਵਿੱਚ “ਨ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ” ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਤੇ ਕਲੇਜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ’ਤੇ ਚੱਲਦਾ ਹੋਇਆ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੇ ਧਰਮ ਤੇ “ਸੱਚ” ਨੂੰ ਕੱਢ ਵਿਖਾਲਾਂ ।

੪. ਮੇਰਾ ਹੁਣ ਬਸੇਰਾ ਕੇਵਲ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ Slums (ਝੌਂਪੜੀਆਂ) ਵਿੱਚ, ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ ।

੫. ਜੁਲਮ ਨੂੰ ਸਹਿਣ ਲਈ ਆਪ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਝੁਕਾਂ, ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨਾਲ ਨਫ਼ਰਤ ਨਾ ਕਰਾਂ । ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਲਾਂ, ਦੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੜ੍ਹਾਂ, ਪਰ ਤੇਰੇ “ਸੱਚ” ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾ ਹਟਾਂ, ਨਾਲ ਸਵਾਸ-ਸਵਾਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਰਹਿ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਮਜ਼ਲੂਮਾਂ ਦਾ ਯਾਰ ਬਣਾਂ ।

੬. ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਨਾ ਕਰਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਬਣੇ ਪਰ ਆਪ ਕੇਸਾਂ, ਸਵਾਸਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਸਕਾਂ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸੱਚੀਆਂ ਰਹੁ ਰੀਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਤਿਵੇਂ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ Respectable (ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ) ਹੈ, ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਬੇਸ਼ੱਕ ਜਾਨ ਚਲੀ ਜਾਵੇ “ਸੱਚ” ਨੂੰ ਲੋਕ-ਪਚਾਰੇ ਲਈ ਕਦੇ ਨਾ ਬਦਲਾਂ ।

੭. ਜੇ ਕਿਸੇ ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ ਜਾਂ ਈਸਾਈ ਵੀਰ ਨਾਲ ਮੰਦਰ ਜਾਂ ਗਿਰਜੇ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਿਸੇ । ਕਿਸੇ ਦੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਨਾ ਕਰਾਂ ਪਰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ, ਹਰ ਇਕ (ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵੀ) ਇਹ ਕਵਾਂ—ਪਿਆਰਿਆ ! ਰੀਤਾਂ ਤਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਜੇ ਇਹ “ਸੱਚ” ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ।

ਮਤਲਬ ਇਹ—ਹਿੰਦੂ ਵੀਰ ਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਆਖਾਂ, ਸਦਕੇ ਤੇਰੇ ਜਨੇਊ ਤੋਂ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਿੱਖਿਆ (ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ) ਦਾ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ, ਜਾਂ ਗੀਤਾ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਸਿੱਖ ਵੀਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਖਾਂ, ਦਾੜ੍ਹੀ, ਕਿਰਪਾਨ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਦਕੇ ਜੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਮਰਤਾ, ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਜੁਲਮ ਦਾ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਈਸਾਈ ਦੇ Cross (ਕਰਾਸ) ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜੇ ਇਹ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਲਈ ਤਰਸ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀਰ ਦੀ ਸੁੰਨਤ ਰਸਮ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇਵੇ ।

ਮੈਂ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਮੱਛਰ ਤੋਂ ਵੀ ਨੀਚ ਰੁਲਣ ਵਾਲਾ । ਮੈਨੂੰ ਸਵਾਹ ਪਤਾ ਲੱਗਣਾ ਸੀ ਜੇ ੩ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਪੰਜ

ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬੂੰਦ ਪੀਂਦਿਆਂ ਆਪ ਨਾ ਦੱਸਦੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਸੌ ਫ਼ੀਸਦੀ ਓਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ; ਫ਼ਰਕ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਤਰੀਕੇ ਹੋਰ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪੈਗੰਬਰ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸਾਂ ਤੇ ਤਜਰਬਿਆਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। Truth ਜਾਂ “ਸੱਚ” ਇਕੋ ਸੀ, ਇਕੋ ਹੈ, ਇਕੋ ਰਹੇਗਾ—ਤੇ “ਸੱਚ” ’ਤੇ ਚੱਲਦਾ ਹੋਇਆ “ਸਿੱਖ” ਕੇਵਲ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਬਾਹਰਲੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਉਹ ਈਸਾਈ ਹੈ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ, ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਜਾਂ ਸਿੱਖ।

੮. ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਕੋਠੀਆਂ ਵਾਲਾ, ਪਰ ਕਿਤਨੇ ਹੀ ਸਗੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ੫੦% ਲੋਕੀਂ ਪੂਰੀ ਰੋਟੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ੩੦% ਲੋਕੀਂ ਉੱਕਾ ਹੀ ਖਸਤਾ (Below Poverty Line) ਹਨ, ਨਾਲ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ “ਸਿੱਖ ਭਰਾ” ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਰੁਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਸਵਾਹ ਪਾਉਣੀ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ ਦੀ ਆਕੜ ਵਿੱਚ, ਆਪਣੀ ਪਗੜੀ, ਦਾੜੀ ਦੀ ਆਕੜ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਵਜ਼ੀਰੀ, ਗਵਰਨਰੀ ਦੀ ਆਕੜ ਵਿੱਚ, ਫੋਕੇ ਰੋਹਬ ਪਾ ਰਿਹਾਂ ‘ਸਿੱਖ’ ਹੋਣ ਦਾ, ਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਢਿੱਡ ਦਾ, ਆਪਣੇ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦਾ, ਆਪਣੇ ਮਾਣ ਦਾ, ਆਪਣੇ ਲਾਲਚ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਹਾਂ। ਜੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਆਪਣੇ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ’ਤੇ ਨਾਮ ਰੱਖ ਕੇ, ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਇੰਝ ਜੁੱਟਦਾ ਕਿ ਆਪਣਾ ਆਪ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਹਰ ਇਨਸਾਨ, ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਭਰਾ ਲੱਗਦਾ ਤੇ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਉਹਦਾ ਦੁੱਖ ਵੰਡਾਉਂਦਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਧੁੱਪੇ ਸੜਦਾ ਆਪਣੇ Air-conditioned (ਵਾਯੂ ਅਨੁਕੂਲਿਤ) ਕਮਰੇ ਛੱਡ ਕੇ, ਉਸ ਵਾਂਗ 3rd class (ਤੀਜੇ ਦਰਜੇ) ਵਿੱਚ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹਦਾ, ਉਸ ਵਾਂਗ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਧੱਕੇ ਖਾਂਦਾ, ਉਸ ਵਾਂਗ ਝੁੱਗੀ ਵਿੱਚ, ਜਾਂ ਪਟੜੀਆਂ ’ਤੇ ਸੌਂਦਾ, ਉਸ ਵਾਂਗ ਅੱਧੀ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦਾ, ਉਸ ਵਾਂਗ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਲਦਾ, ਉਸ ਵਾਂਗ ਨੰਗਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਉਸ ਵਾਂਗ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸਹਿੰਦਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ Physical (ਸਰੀਰਕ) ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਨਾ ਘਟਦਾ ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ Psychologically (ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ) ਇਹ ਹੌਂਸਲਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੁੱਖ ਵੰਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨਾਲ—ਤੇ ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਇਕੱਲਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਹਾਲ ਵਿੱਚ। ਪਰ ਮੈਂ ਕੀਤਾ—ਗ਼ਰੀਬ ਦਾ

ਖੂਨ ਚੂਸਿਆ, ਬੇਈਮਾਨੀ ਨਾਲ ਪੈਸਾ ਕਮਾਇਆ, ਸਗੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਵੀ ਖਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ ਆਕੜ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ। ਹਰ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੀ ਫੋਟੋ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਪਵਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ “ਤਕੜਾ ਰਹੋ ਕਿਤੇ ਭਾਈ ਵਰਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰਤਦਾ।” ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੁਣੀ ਹੀ ਨਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ, ਸਿੱਖੀ ਕੀ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਸਭਾ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਮੇਰੀ ਵੱਡੀ ਰਸੂਖ ਵਾਲੀ ਨੌਕਰੀ ਜਾਂ ਮੇਰੀ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੀ। ਮੈਂ ਵੀ ਲੈਕਚਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਾੜੀਆਂ ਕੱਟਣ, ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਫੈਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਘਾਟੇ ਵੱਲ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਲੋਕੀਂ ਆਪੇ ਸਮਝਦੇ “ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ” ਬੜਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਆਪ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਅਗਲੀ ਵਾਰ Election (ਚੋਣ) ਵਿੱਚ ਵੋਟਾਂ ਲੈਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਤਾਂ ਕਹਿ ਛੱਡਦਾ—ਕੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ? ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਤੇ ਗਵਾਹੀ ਪਵਾ ਦਿੰਦਾ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਦੀ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਲਾਟਰੀ ਦਾ ਟਿਕਟ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ’ਤੇ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਗੈਰ “ਸਿੱਖੀ ਕੀ ਹੋਈ?”

੯. ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਿ ਸਾਫ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। “ਕਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ, ਅੰਦਰ ਦੀ ਸੁੱਚਤਾ ਤੇ ਚੰਗੇ ਕਰਮ (ਸਿੱਖੀ ਵਾਲੇ ਹੀ) ਇਸਲਾਮ ਹੈ” ਤਾਂ ਠੰਢ ਪੈ ਗਈ। ਮੌਲਾਨਾ ਆਜ਼ਾਦ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਦਿੰਦਿਆਂ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ੧੩੦੦ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਪਈ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਨਾ ਸਮਝੀਏ ਤਾਂ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦਾ ਕੀ ਕਸੂਰ? ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸਾਫ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਚੂਕ ਹੈ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਰੇ? ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਚੂਕ ਕਢਵਾਉਣ ਲਈ ਤੇਰੀ ਮੇਹਰ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।

੧੦. ਇਕ ਵਾਰ ਗਿਰਜੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਮਹਾਰਾਜ ਵਰਗੀ ਸਿੱਖਿਆ “ਇਕ ਰੱਬ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨ ਤੇ ਨੇਕ ਜੀਵਨ” ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਪਾਦਰੀ ਸਾਹਿਬ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਨਾਹਗਾਰ ਹਾਂ, ਤੇਰੀ ਮੇਹਰ ਬਗੈਰ ਅਸੀਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ,

ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰ । ਮੰਦਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉੱਥੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ—“ਤੇਰੇ ਮੰਦਰ ਮੇਰੇ ਦਾਤਾ, ਪੁਜਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ ਹੂੰ, ਬਖਸ਼ ਦੇਹ ਖਾਕ ਚਰਨੋਂ ਕੀ, ਭਿਖਾਰੀ ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ ਹੂੰ ।” ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਸੋ ਹੁਣ ਪਾਵਉ ਦਾਨ ਢੀਠ ਹੋਇ ਮਾਂਗਉ । ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ, ਤੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵਾਂਗ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈਂ—(ਤੇ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ) ਤੂੰ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਮੇਰੇ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ 'ਤੇ । ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਕੱਚੀ ਜਾਂ ਪੱਕੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਨਾ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਦਾ ਭੇਤ ਲੱਗਾ, ਨਾ ਮੂਰਤੀਆਂ ਦਿਸੀਆਂ—ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਕੋ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਦਿੱਸਿਆ ਜਿਹੜਾ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸਭ ਦੀ ਚਰਨਧੂੜ ਬਣਾਂ ਤੇ “ਸੱਚ” ਤਾਂ ਮਿਲੇਗਾ ਜੇ “ਸੁੱਚ” ਹੋਏਗੀ ।

ਲੈ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ, ਮੈਨੂੰ ਮਨ, ਤਨ ਤੇ ਧਨ ਦੀ ਗ਼ਰੀਬੀ ਬਖਸ਼ੋ । ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੇਰੇ ਦਰ ਦੀ ਢੂੰਡ ਰਹੇ, ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬੇਸਹਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕੇਵਲ ਤੇਰੇ ਭਰੋਸੇ 'ਤੇ ਤੇਰੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ, ਮੇਰੀ ਜ਼ਬਾਨ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੇ । ਜੇ ਜੇਲ੍ਹ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਤੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਾ ਹਟਾਂ । ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗ਼ਰੀਬਾਂ, ਦੁਖਿਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਰਵਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਵਾਂ, ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਲਈ ਤੇਰੇ ਨਾਂ ਦਾ ਸਦਕਾ ਰੱਜ ਕੇ ਲੜਾਂ; ਪਰ ਆਪ ਕਦੇ ਕੁਝ ਨਾ ਮੰਗਾਂ, ਨਾ ਲਵਾਂ, ਨਾ ਤੱਕਾਂ । ਨਾਲੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਾ ਬਿੜਕਾਂ । ਜੇ ਤਲਵਾਰ ਵੀ ਚੁੱਕਣੀ ਪਏ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਜੁਲਮ ਕੱਟਣ ਲਈ ਚੁੱਕਾਂ, ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ । ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਾ ਡਰਾਂ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਡਰਾਵਾਂ ।

ਸਵਾਲੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਸਵਾਲ ਕਰਨਾ । ਨਾਲੇ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਉਪਜੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਤੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈਂ, ਜੋ ਤੂੰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਉਹ ਤੂੰ ਦੇਣਾ ਹੀ ਹੈ; ਪਰ ਮੈਂ ਇਸ ਲਈ ਮੰਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਆਪਣੇ ਅਤਿ ਨੀਚ ਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਤੇਰੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਲਹਿ ਜਾਵਾਂ । ਹੁਣ ਨਜ਼ਰਾਂ 'ਚ ਰੱਖ, ਭਾਵੇਂ ਨਜ਼ਰਾਂ 'ਚੋਂ ਕੱਢ—ਮੇਰੀ ਥਾਂ ਹੋਰ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਨਿਥਾਵੇਂ ਦਾ ਥਾਂ ਤੂੰ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈਂ । ਯਕੀਨ ਬੱਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰੇਗਾ ।

ਪਖੰਡ ਤੋਂ ਵਿਦਾਇਗੀ

ਦੁਹਾਈ ਰੱਬ ਦੀ ਜੇ, ਮੈਂ ਆਪ ਨਾ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਲਿਖਣ ਜੋਗਾ ਹਾਂ । ਨਾਲੇ ਹੋਰ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਾਂ, ਗੁਨਾਹਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਥੱਲੇ, ਚਿੱਕੜ ਦੀ ਮੋਟੀ ਤਹਿ ਨਾਲ ਲਿੱਬੜ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਹਾਂ; ਪਰ ਹਾਂ, ਸੁਪਨੇ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹਿਲਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਰੋਮਿਸ (ਵਾਅਦੇ) ਕੀਤੇ ਹਨ ।

ਲਉ ਸੁਣੋ, ਮੇਰੀ ਜਲਾਲਤ, ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ । ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ । ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਤੁਕ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਮੈਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ, ਵਾਹ ਵਾਹ ਲੈ ਲਈ, ਮੁਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਧਰਮੀ ਬਣਨ ਦਾ । ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਕਿਸੇ ਦੱਸਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਸਤਿਸੰਗ । ਮੈਂ ਉਹ ਵੀ ਅਪਣਾਇਆ ਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਸਭ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਧਰਮੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ । ਮੈਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ।

(੧) ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦਾ ਕਮਾਇਆ ਪੈਸਾ ਬਹੁਤਾ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ।

(੨) ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੜਾਹ-ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਸੰਗਰਾਂਦ ਤੇ ਪੂਰਨਮਾਸੀ 'ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਦਾਨ ਦੇਣ ਲੱਗਾ । ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਦੀ ਭੁੱਖ ਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਲਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਰਕਤ ਮੰਗਣ ਲੱਗਾ ।

(੩) ਮੇਰਾ ਕੀਰਤਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ । ਮੈਂ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਵਕਤ ਨਵੀਆਂ ਟਿਊਨਾਂ ਢੂੰਡਣ ਵਿੱਚ, ਨਵੀਆਂ ਤਰਜ਼ਾਂ, ਤੇ ਨਵੇਂ ਸਾਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਗਾਉਣ ਲੱਗਾ ਤੇ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਅੱਛੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗੀ ।

(੪) ਫੇਰ ਮੈਂ ਕਥਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਇਆ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ ।

(੫) ਫਿਰ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੱਤ ਦੇਣ ਜੋਗਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਸਭ ਦੀ ਭਗਤੀ ਨੀਵੀਂ ਲੱਗਣ ਲੱਗੀ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਅਸਲੀ ਭਗਤੀ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ।

(੬) ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ **Established** ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਲੋਕੀਂ ਸਲਾਹਵਾਂ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗੇ ਤੇ ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਖੋਖਲਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ; ਪਰ ਬਾਹਰੋਂ ਗਿਆਨ, ਧਿਆਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਾ ਰਿਹਾ ।

(੭) ਜਿੱਥੋਂ ਲੰਘਦਾ ਸਾਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ‘ਗੁਰਮੁੱਖ’ ‘ਗੁਰਸਿੱਖ ਮਹਾਂਪੁਰਖ’ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਮੇਰੇ ਕੰਨੀਂ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਸਾਂ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੀੜਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਫੈਲੀ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ ਤਾਰੀਫਾਂ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਕੇ ।

(੮) ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਸਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਪਿਆ ।

(੯) ਜਿਹੜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੋੜੇ ਰੱਖਣ ਦੀ, ਚਾਹ ਵਰਤਾਉਣ ਦੀ, ਜਾਂ ਦੂਜੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਲੱਗਣ ਲੱਗੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਝਣ ਲੱਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਡਿਆਈ ਵੰਡੀਣ ਲੱਗੀ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਹ ‘ਅਸੂਲ’ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਜਾਂ ‘ਲੋਕੀਂ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ ।’

(੧੦) ਜਦੋਂ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਜਾਂ ਅੰਦਰੋਂ ਹੋਰ ਬਾਹਰੋਂ ਹੋਰ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।

ਸੁਣੋਂ, ਪਿਆਰਿਓ! ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ (ੳ) ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।

(ਬੀ) ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵੱਲ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਇਸੇ ਆਕੜ ਵਿੱਚ ਫੁੱਲਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਇਕ **Function** ’ਤੇ ਬੁਲਾ ਬੈਠਾ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਅਸਾਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰਖਵਾਉਣਾ ਹੈ । ਉਸ ਪੁੱਛਿਆ ਕਾਹਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ? ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਏ ਬਗੈਰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਉਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਬਗੈਰ ਮੂੰਹ ਜੁਠਾ

ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਹੀ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਰੁਮਾਲੇ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਸੰਗਰਾਂਦ ’ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ; ਪਰ ਪਿੱਛੋਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਦੇ **Anatomy of vanity** ਜਾਂ ਆਕੜ ਦੀ ਬਣਤਰ ਦੇਖੀ ਜੇ, ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆ ਗਈ ਤੇ ਮੈਂ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਬੱਸ ਤੁਸੀਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ’ਤੇ ਆਉਣਾ ਤੇ ਆ ਕੇ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦੇਣਾ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ।

ਉਹ ਆ ਤਾਂ ਗਏ ਪਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪਾਠ ਕਿਸ ਲਈ ਕਰਾ ਰਹੇ ਹੋ । ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਵਕਤ ਨਹੀਂ, ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਸ਼ੌਕ ਨਹੀਂ—ਤੇ ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਹੀ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੈ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ, ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਘਰ ਹੀ ਜਾ ਕੇ ਦੇ ਆਉਂਦੇ ਪੈਸੇ । ਖੈਰ ਜਦ ਭੋਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, ਪੜ੍ਹੋ ‘ਲਖ ਖੁਸ਼ੀਆ ਪਾਤਸਾਹੀਆ’ ਤੇ ‘ਸੰਤਾ ਕੇ ਕਾਰਜ ਆਪ ਖਲੋਇਆ’ । ਭੋਗ ਪੈਣ ’ਤੇ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਪੁੱਛ ਬੈਠੇ ਕਿ ਉਹ ਬਾਹਰ ਵਾਲੀ ਭੈਣ ਕਿੱਥੇ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕੁੜਮਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ । ਅੱਗੋਂ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕੁੜਮਾਂ ਦਾ ਪੁੱਛਿਆ, ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ—ਮੇਰੇ ਮਾਮੇ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਮੇਰੀ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰਾ ਜਵਾਈ ਹੈ ਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੀ ਭੂਆ ਦੀ ਫੈਮਲੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਤੇ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਵਰਤਾਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨਾਲ । ਜੇ ਵਰਤਾਂ, ਕਿਤੇ ਮੇਰੀ ਕੁੜੀ ਨਾ ਛੱਡੀ ਜਾਏ—ਤੇ ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜੇ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰ ਬੈਠੇ ਤੇ ਕਿਤੇ ਪੁੱਤਰ ਨਾ ਬੋਲੇ, ਮੇਰੇ ਘਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਦੇ ਘਰ ਵੀ । ਮੈਂ ਵੀ ਗੁਰਮੁਖ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਹ ਵੀ । ਮੈਂ ਵੀ ਦਾਨੀ ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਦਾਨੀ ਹੈ; ਮੈਂ ਵੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਸੁਣ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਤਨਾ ਅਨਰਥ, ਜਿਸ ਗੁਰੂ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਮੁੱਕੀਆਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜਨੇ ਹਨ, ਸਭ ਨੂੰ ਮੀਤ ਬਣਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ, ਉਸ ਗੁਰੂ ਦੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਰਖਾ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਆਪਣੇ ਝੂਠੇ ਵਿਓਹਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਇਤਨਾ ਵੈਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ

ਬੇਮੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਭੈ ਵਿੱਚ ਤੇ ਆਕੜ ਵਿੱਚ ਬੱਧਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਬੱਧਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਡਰ ਵਿੱਚ, ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਬੱਧਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਡਰ ਵਿੱਚ, ਦੋਵੇਂ ਆਕੜ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ।

੨

ਮੈਂ ਕਿਤਨਾ ਨਿੱਘਰ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਿਆ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬੜੀ ਸਖ਼ਤੀ ਨਾਲ ਨਿੰਦੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤ ਵਾਲੀ ਆਪਾਦਾਰੀ ਸੁੱਚਤਾ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਭਗਤੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ । ਮੈਂ ਬਾਣੀ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਤੇ ਡਾਢੀ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਐਨ ਉਸ ਦੇ ਉਲਟ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

‘ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਹਿ ॥’

(ਅੰਗ ੫੬੦)

ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਨਾਮ ਜੱਪਣਾ ਇਕ ਕੰਮ ਬਣਾ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਕੰਮ ਮੈਂ ਇਹ ਜਾਣਿਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ੨੪ ਘੰਟੇ ਦਾ ਸਿਰ ਵੇਚ ਕੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ‘ਨਾਨਕ ਲੇਖੇ ਇਕ ਗੱਲ ਵਾਲਾ’ ਇਹ ਕੰਮ ‘ਹਉਮੈ’ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੀ ਬਾਹਰਲੀ ਹਾਲਤ ‘ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਮਸਤੀ’ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰਲੀ ਹਾਲਤ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਹੁਕਮ ਵਿਰੁੱਧ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਟਿੱਬੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਧਰਮ ਦੀ **Definition** ਇਹ ਬਣਾ ਬੈਠਾ ਹਾਂ :

(੧) ਬਾਣੀ ਲਮਕਾ ਕੇ, ਸੁਰ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਪੜ੍ਹਾਂ, ਪਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਝੂਠ ਬੋਲਾਂ ।

(੨) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ, ਰੁਮਾਲੇ, ਚੰਦੋਆ ਸਾਹਿਬ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਬਹਿ ਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵੀ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਹੇਰਾ-ਫੇਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ।

(੩) **Weekly** ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਤੇ ਧਰਮੀ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ; ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਵੈਰ ਵਿੱਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ।

(੪) ਲੈਕਚਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਵਿਖਿਆਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ,

ਵੀਹ-ਵੀਹ ਅਰਥ ਕੱਢ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਦਸਵੰਧ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦਾ, ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਚੂਸ ਕੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਮਹੱਲ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਬਾਹਰ ਲਿਖਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ—

ਜਿਹ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਬਸਹਿ ਸੁਖ ਮੰਦਰਿ ॥

ਤਿਸਹਿ ਧਿਆਇ ਸਦਾ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ॥ (ਅੰਗ ੨੬੯)

(੫) ਮੇਰਾ ਅੰਦਰਲਾ ਐਸਾ ਝੂਠਾ ਹੈ, ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦੇ ਸੀਗਾਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਵਿੱਚ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੈਰ ਵਿੱਚ, ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੇ ਅਨੁਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਲੇਖਾਂ ਤੇ ਕਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ, ਲਗਨ ਨਹੀਂ, ਦਯਾ ਨਹੀਂ, ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ, ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ, ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਹੀਂ, ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦਾ ਚਾਅ ਨਹੀਂ, ‘ਭਾਉ ਭਗਤਿ ਕਰਿ ਨੀਚੁ ਸਦਾਏ’ ਵਾਲਾ ਇਸ਼ਕ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਆਪ ਇਕ ਢਾਂਚਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹਾਂ ‘ਪਖੰਡ ਭਗਤੀ ਦਾ’ । ਮੈਂ ਇਕ ਮੂਰਤ ਹਾਂ ‘ਮੈਂ’ ਤੇ ‘ਮੇਰੀ’ ਦੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਛਿਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਖੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਭਾਈ ਬਣਾ ਕੇ । ਆਪਣੀ ਆਕੜ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ **Function** ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਿੰਦਾ, ਚੁਗਲੀ, ਝੂਠ, ਪਖੰਡ, ਬੇਈਮਾਨੀ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ । ਵਜ੍ਹਾ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਖੁਦ ਆਕੜ ਦੀ **Anatomy** ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਮਿਟ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਮੈਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦਾ ਸਾਥ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਆਪ ਹੀ ਰਹੇ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਰਹਾਂ । **Result** ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸਦਾ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਿਖ ਬੀਜ ਕੇ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦਾ ਸੰਗ ਨਾਲ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪ ਸੁਖ-ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ?

ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੋਏ ਇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਭੈਣ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਉੱਤੇ ਮੇਰੇ ਪਖੰਡ ਨੂੰ ਇੰਝ ਪਕੜ ਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਬਿੱਲੀ ਪਕੜਦੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਨਿਹਾਇਅਤ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ ਤੇ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਹੈ । ਉਹ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਰਹੀ ਸੀ ‘ਲਖ ਖੁਸੀਆ ਪਾਤਿਸਾਹੀਆ’, ‘ਕਬੀਰ ਮੁਹਿ ਮਰਨੇ ਕਾ ਚਾਉ ਹੈ’ ਤੇ ‘ਕਬੀਰ ਜਿਸੁ ਮਰਨੇ ਤੇ ਜਗੁ ਡਰੈ ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਆਨੰਦੁ ॥’ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹਾਲ ਸੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ

ਹੱਕਾ ਬੱਕਾ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਖੂਬ ਤਿਆਰੀ ਕਰਕੇ ਗਿਆ ਸੀ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਦੀ ਤੇ ਹੋਰ ਹਮਦਰਦੀਆਂ ਜਤਾਉਣ ਦੀ, ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਜਦ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਦੋਂ ਰਖਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਕਾਹਦਾ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ? ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਮੇਰਾ ਪਤੀ ਮਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖਾਸ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਾਹਦਾ ? ਭੈਣ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੈ ਸਵਾਸ-ਸਵਾਸ ੨੪ ਘੰਟੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ, ਫੇਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਨਾਲ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕਿਉਂ ਅਸਰ ਪਵੇ ? ਮੈਂ ਲਾਜਵਾਬ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੇਰੀ ਹਉਮੈਂ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚੀ; ਪਰ ਮੈਂ ਰਹਿ ਨਾ ਸਕਿਆ: ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਫੇਰ ਵੀ...ਜਿਵੇਂ ਚੂਹੇ ਨੂੰ ਬਿੱਲੀ ਝਪੱਟਾ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨੇ ਪੂਰੇ ਜੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, “ਉਇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਭਗਤਾ ਪਖੰਡੀਆ, ਰੋਜ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਸੈਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਡੀ ਕਿਰਿਆ, Ceremony ਰਿਵਾਜ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ ਕੇਵਲ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦਾ ੨੪ ਘੰਟੇ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਫੇਰ ਵਿਆਹਵਾਂ 'ਤੇ ਸਪੈਸ਼ਲ Ceremony, ਸਪੈਸ਼ਲ ਅਫਸੋਸ ਤੇ Ceremony ਕਿਉਂ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਕੇ ਆਖਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੌਤ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਖੁਸ਼ੀ, ਸ਼ਾਦੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸਿਆਪਾ, ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਮਨ ਮਾਰ ਕੇ ਚੱਲਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਾਂ Farewell to Hypocrisy ਪਖੰਡ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅਤਿ ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਬੰਦਾ ਨਾ ਇਧਰ ਦਾ, ਨਾ ਉਧਰ ਦਾ। ਦੀਨ ਦੀ ਕਦਰ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ, ਪਰ ਦੀਨ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੋਣ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੂਰੇ ਹੋਏ ਕੰਮ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਅਧੂਰੇ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਨਾਲੇ ਸੁਣ ਵੀਰਾ, ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਣਾ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ? ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੋਚਣਾ, ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ ਹਾਂ—Farewell to Hypocrisy.”

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ

(ਅੱਜ ੨੮-੧੨-੨੫ ਹੈ, ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਹੀਦੀ 'ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਭਰਪੂਰ ਸਤਿਕਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲੇਖ ਭੇਟਾ ਹੈ—ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦੇਣਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪਖੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਨਿਭਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖੀ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਵੀਰਾਂ, ਸਾਹਿਬਾਨ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ, ਜ਼ੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੋ ਪੂਰਨੇ ਪਾਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਚੱਲੇ ਬਗ਼ੈਰ, ਕੇਵਲ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਰੋਹਬ ਦੱਸਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਦਰਗਾਹੇ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇਕ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅੰਸ਼ ਜਾਣਨਾ ਪਵੇਗਾ।

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ, ਪਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਮੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ :

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ ।

ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਵਾਕਈ ਕਮਾਲ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੋਏਗਾ, ਜਿਸ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ 'ਤੇ ਲੈਕਚਰਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਸਾਂ ਇਹੋ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਤਾਂ ਮਨ ਖੁਸ਼ ਹੋਣ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਲੈਕਚਰਾਰ ਦੂਜੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਦੂਜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਨੂੰ, ਦੂਜੀਆਂ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ, ਭੈੜਾ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਘੋਰ ਅੰਧੇਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਐਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ। ਮੈਂ ਆਪ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੱਖੋਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਮਨੋਂ ਤੰਗ-ਦਿਲ, ਅਧਰਮੀ ਤੇ ਝੂਠਾ ਹਾਂ, ਪਖੰਡੀ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਇੰਝ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਮਨ ਖੱਟਾ ਹੋਇਆ; ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਤੱਕੋ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਮੌਕਾ ਬਖਸ਼ਿਆ: ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕਮਾਏ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖਾਂ। ਆਪ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਨਕਸ਼ੇ ਪੂਰਨ ਸੱਚਾਈ ਤੇ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖੇ ਹਾਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਮਹਾਂਵਾਕਾਂ ਉੱਤੇ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਚੱਲਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਪੂਰਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(੧)

ਇਕ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ੯੮% ਲੋਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ । ਇਕ ਬੱਸ ਵਿੱਚ ਬੈਠਾ ਇਕ ਸਿੱਖ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਹ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਜਾਣ ਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਅਰਬੀ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਗੋਂ ਇਕ ਬੰਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ—ਲਓ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ । ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੰਦਾ ੨੦-੨੨ ਸਾਲ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਉਸ ਨਾਲ ਇਉਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ :

ਸਿੱਖ : ਬੇਟਾ ਕਦੋਂ ਦੇ ਇੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਕੋਈ ਨਮਾਜ਼, ਇਬਾਦਤ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ?

ਬੇਟਾ : ਮਹਾਰਾਜ ਵਿਹਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ, ਫੈਕਟਰੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਸਿੱਖ : ਕਾਕਾ, ਅੱਲ੍ਹਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਆਦਮੀ ਜੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਆਪ ਨਮਾਜ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰੋ ਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਸੁੱਚੇ ਅਸੂਲਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਧਾਰੋ, ਕਦੇ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵੀਰ ਹੈਰਾਨ ਹੈ । ਉਸ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਦੇਖੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ; ਪਰ ਇਹ ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਚਕਰਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ । ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਇਕ ਠੁੱਡਾ ਲੱਗਣ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਮੋਚ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਖ਼ਤ ਪੀੜ ਹੈ, ਬੇਹਾਲੀ ਤੇ ਬੇਚੈਨੀ ਵਿੱਚ ਤੜਫਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਥੈਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਆਇਓਡੈਕਸ ਦੀ ਡੱਬੀ ਕੱਢ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪੈਰ ਆਪਣੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਲਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਬੱਚੇ ਦੀ ਪੀੜ ਤਕਰੀਬਨ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹਾਂ—ਅੱਲ੍ਹਾ ਤੁਹਾਡਾ ਭਲਾ ਕਰੇ । ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅੱਲ੍ਹਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੌਕੇ ਬਖ਼ਸ਼ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਮੂਰਖ ਹਾਂ । ਬੇਇਖ਼ਤਿਆਰ ਸਿੱਖ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੂੰ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ । ਕਿੱਥੇ-ਕਿੱਥੇ ਡਿਊਟੀਆਂ ਲਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਇਹ ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਭੈਣ, ਜੋ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਗਈ ਸੀ ਨੇ ਦੇਖੀ ਤੇ ਦੱਸੀ ਹੈ । ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਸਿੱਖ ਤੇ ਉਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਉਸ ਸੁੱਚੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਖਿੜ ਕੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ—‘ਅਸੀਂ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਹਾਂ ।’

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਨੇ ਕਾਂਪ (ਕੰਬਣੀ) ਖਾਧੀ; ਪਰ ਆਪਣਾ ਹੰਕਾਰ ਬੋਲ ਉੱਠਿਆ, ‘ਹੈਂ, ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਅੱਲ੍ਹਾ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ! ਉਸ ਨੂੰ ਤਾਂ “ਵਾਹਿਗੁਰੂ” ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ ।’ ਨਾਲੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਮਾਜ਼ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰੇ ।

(੨)

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਇਕ ਸਿੱਖ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਘਰ ਮਿਠਾਈ ਦਾ ਟੋਕਰਾ ਤੇ ਫਰੂਟਾਂ ਦੀਆਂ ਪੇਟੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਵੱਡਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦਾ ਅਹਿਸਾਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲਾਹ ਸਕਦੇ ਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵੱਲ ਹੱਥ ਵਧਾ ਕੇ ਰੋ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਠਹਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ । ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਅੱਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਗਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ, “ਇੰਞ ਨਾ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਭਰਾ ਹਾਂ । ਸ਼ੁਕਰ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਟਿਕਾਣੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ ।”

ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ, ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ? ਤਾਂ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਪਰਿਵਾਰ ਬਜ਼ੁਰਗ ਤੇ ਇਕ ਮਾਤਾ ਜੀ ਰੋ-ਰੋ ਕੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੇ ਬਾਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਸਹਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਲਈ ਭਗਵਾਨ ਹੈ । ਕੋਈ ੨੫ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਹਾਂ, ਉਸ ਵੱਡੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਸੀ । ਹੋਰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲਏ ਬਗੈਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਡਾਢੀ ਬੇਚੈਨੀ ਵਿੱਚ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦੀ ਮਿੰਨਤ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਦੋ ਦਿਨ ਰਹਿਣ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਲੜਾਈ ਲੱਗਣ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਉੱਥੇ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ । ਪਿੱਛੋਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੜਕਾ ਰੋ ਕੇ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਲਾਲਾ ਜੀ ਨੇ “ਭਗਵਾਨ” ਕਿਹਾ ਹੈ ਮੈਨੂੰ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਕਦੋਂ ਲੜਾਈ ਬੰਦ ਹੋਵੇਗੀ ਤੇ ਇਹ ਇੱਥੋਂ ਜਾਵੇਗਾ ।

ਇਕ ਗੱਲ ਖ਼ਾਸ ਜਿਹੜੀ ਮੈਂ ਦੇਖੀ ਕਿ ਦੋਨੋਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਬੋਲ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੋਵੇ—

ਮਾਨਸ ਕੀ ਜਾਤਿ ਸਬੈ ਏਕੈ ਪਹਚਾਨਬੋ ।

ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਲਾਲਾ ਜੀ ਦੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਏ

ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਪਕੜ ਲਏ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਕ ਖਿਆਲ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖ ਧੰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਧੰਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਤਨਾ ਸੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹੈ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਦਿਸਦਾ ਸੀ ਨਾ ਸਿੱਖ, ਉੱਥੇ ਤਾਂ ਇਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਦੋਨੋਂ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ ।

(੩)

ਯੂਰਪ ਵਿੱਚੋਂ ਮੇਰਾ ਭਤੀਜਾ ਹੁਣੇ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ । ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੋਸਤ ਦੇ ਪਿਤਾ ਬਾਰੇ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ । ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਉਹਦਾ ਦੋਸਤ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਬਾਹਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੱਲਣਾ ਈ ਤਾਂ ਚੱਲੀਏ । ਮੇਰੇ ਭਤੀਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ‘ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਘਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਚੰਗੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿੱਥੇ ਲੈ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਤਾ, ਬਾਕੀ ਮੇਰੇ ਭਤੀਜੇ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ :

ਅਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਇਕ ਬੁੱਢੇ **Couple** (ਜੋੜੇ) ਦੇ ਘਰ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ੮੨ ਤੇ ੮੧ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ । ਉਹ ਦੋਨੋਂ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਡਾਢੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲੇ । ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਗੱਡੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ, ਚੱਲੀਏ । ਬੁੱਢਾ **Partial Paralysis** (ਅਧਰੰਗ) ਦਾ ਬਿਮਾਰ ਸੀ । ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੋਢਾ ਦੇ ਕੇ ਉਠਾਇਆ ਤੇ ਫੇਰ ਚੌਥੇ **Floor** (ਛੱਤ) ਤੋਂ ਪੁੱਠੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕ ਬਗਲ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਲਾਹਿਆ । ਮਾਤਾ ਜੀ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਉੱਤਰ ਆਏ ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੀ ਮੋਟਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕੁਝ ਮੀਲ ਬਾਹਰ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਬੁੱਢੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਇਕ **Picnic** (ਪਿਕਨਿਕ) ਮਨਾਉਣ ਦਾ **Programme** (ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ) ਸੀ । ਬਿਰਧ ਆਦਮੀ ਬਹੁਤ ਥੱਕ ਕੇ ਤੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਟੱਟੀ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ । ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਇਸ **Family** (ਟੱਬਰ) ਨੂੰ ਕੁਝ ਦੇਰ ਤੋਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਮਾਤਾ ਆਪ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸੰਭਾਲਦੀ; ਪਰ ਨਵੀਂ ਥਾਂ ‘ਤੇ ਟੱਟੀ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ । ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਤੇ ਇਕ ਦੋ ਹੋਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਦਾ ਗਿਰਜਾ ਦੇਖਣ ਲਈ ਸਾਰੇ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਬਿਰਧ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ—ਕੀ ਉਹ ਚਲੀ ਜਾਏ ? ਬੁੱਢੇ ਨੇ ਕੁਝ ਬੇਦਿਲ ਜਿਹੇ ਹਾਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਜੀ

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜੇ ਆਪ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ । ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ਼ ਸੀ ਤੇ ਉੱਥੇ ਹੋਰ ਕੋਈ “ਆਪਣਾ” ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਬੀਵੀ ਨੂੰ ਜਾਂ ਉਸ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਮਝਦਾ ਸੀ, ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅੱਥਰੂਆਂ ਨਾਲ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਸੁਕਰੀਆ ਕੀਤਾ । ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਹੋਏ ਤੇ ਘਬਰਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਟੱਟੀ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਟੱਟੀ ਗਿਆ । ਇਕ ਹੋਰ ਸੱਜਣ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਪਰ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਟੱਟੀ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ । ਸਰਦਾਰ ਜੀ “ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ” ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਸੁਕਰ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਸੱਜਣ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਡਿੱਗਣ ਤੋਂ ਬਚਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਬਿਰਧ ਡਿੱਗਣੋਂ ਬਚ ਗਏ ਤੇ ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਆ ਗਏ । ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, ‘ਅੱਜ ਸਾਹਿਬਾਂ ਲਾਜ ਰੱਖੀ ਹੈ, ਇਸ ਕੰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਤਜਰਬਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਆਪੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ।’

ਮੇਰਾ ਭਤੀਜਾ ਕੋਈ ਇਤਨਾ ਧਰਮੀ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਬਹੁਤਾ (ਫ਼ਿਲਾਸਫ਼ਰ) ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਡਿੱਠਾ, ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਯਾਦ ਆ ਗਏ । ਜਦ ਮਾਤਾ ਮੁੜੀ ਤਾਂ ਬਿਰਧ ਅਜੇ ਵੀ ਇਸ ਸ਼ਰਮ ਵਿੱਚ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕੰਮ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ਕਰਾਉਣਾ ਪਿਆ ਹੈ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਸ਼ਾਇਦ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ । ਬੁੱਢੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅੱਥਰੂ ਭਰ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦਾ ਪਗੜੀ ਸਮੇਤ ਚਿਹਰਾ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਤੇ ਡਾਢੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਚੁੰਮ ਕੇ ਆਖਿਆ—ਸੁਕਰੀਆ ।

ਮੇਰੇ ਭਤੀਜੇ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣਾਦਿਆਂ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਿਆ ਕਿ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਮੁਲਕ, ਪਿੰਡ, ਕੌਮ, ਬੋਲੀ ਤੇ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜ ਦਾ ਫ਼ਰਕ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਕੇ ਬੰਦਾ ਕਿਵੇਂ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਮੁੜ ਆਪਣੀ ਝੱਲ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ । ਜਦੋਂ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਗੱਲਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੀਆਂ ਤਾਂ ਬੇਇਖ਼ਤਿਆਰ ਮੂੰਹੋਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਾਲਖ ਇਤਨੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਬਣਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ‘ਤੇ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਰੇ

ਇਨਸਾਨ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ, ਇਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਚਰਨਪੂੜ ਬਣਨਾ ਪਵੇਗਾ । ਪਰ ਫੇਰ ਕਿਉਂ—

(੧) ਜੇ ਰਾਸ਼ਨ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖ, ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਗ਼ਰੀਬ, ਅਮੀਰ, ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ?

(੨) ਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ?

(੩) ਜੇ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਵਿਤਕਰਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ?

(੪) ਜੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਉਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਸਿੱਖ, ਗ਼ੈਰ-ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਗ਼ਰੀਬ-ਅਮੀਰ ਵਿੱਚ ਫ਼ਰਕ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ?

(੫) ਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਕਿਉਂ ਵੱਡਿਆਂ-ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਕੜ ਦੀ ਸੇਫ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਨਾ ਕਿ ਸੱਚੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਰੁਹਾਨੀ ਸ਼ੋਭਾ ਵਧਾਵਾਂ ।

(੬) ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ਸਿਰੋਪੇ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਕੋਈ ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਿਰੋਪਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ।

(੭) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾ ਹੈ “ਨਾਮ ਜਪੋ” ਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਭੁੱਲ ਜਾਓ ।

(੮) ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਡਿਆਈ ਦੇ ਚਾਅ ਵਿੱਚ ਮਿਲੇ ਸਿਰੋਪੇ ਆਕੜ ਹੀ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਵਿਤਕਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਆਓ, ਪਿਆਰਿਓ ਲੋੜ ਹੈ ਅਮਲ ਕਰੀਏ, ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਗ਼ਰੀਬ-ਅਮੀਰ, ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਮਾਨ, ਦੁਸ਼ਮਣ-ਦੋਸਤ ਨੂੰ ਇਕੋ ਬਰਾਦਰੀ ਸਮਝੀਏ । ਭੈੜੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰੀਏ ਪਰ ਭੈੜਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜਿੱਤੀਏ । ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬੇਮੁੱਖ ਲੋਕ ਹਰੀ ਜੱਸ ਗਾਉਣ ਸੁਣਨ ਦੇ ਬਗ਼ੈਰ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਅਸਮਾਨ ਗਿਰਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਅਮਲ ਨਾਲ ਦਿਖਾਓ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ।

ਨਾ ਕੋ ਦੁਸਮਨੁ ਦੇਖੀਆ ਨਾਹੀ ਕੋ ਮੰਦਾ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੇਵਕੋ ਨਾਨਕ ਖਸਮੈ ਬੰਦਾ ॥

(ਅੰਗ ੪੦੦)

ਮੈਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤੇ ਅੱਲ੍ਹੜ ਜਿਹਾ ਨੌਕਰ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦਾ । ਨਾ ਮਾਣ, ਨਾ ਤਾਣ, ਨਾ ਸ਼ੋਭਾ, ਨਾ ਪਤੁ, ਨਾ ਜਾਤ, ਨਾ ਧਨ, ਨਾ ਸੰਪਤੀ; ਪਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਕੇ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੋਚਣ ਦਾ, ਮੰਨਣ ਦਾ ਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ; ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਤਾਂ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ—ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਸ਼ਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ।—ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਆਸ਼ਕੀ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’, ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਕਰਨ ਨਾਲ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਤਾਂ ਹੀ ਮਾਣੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ੨੪ ਘੰਟੇ **Ceaselessly** ਅੰਦਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਚੱਲਦਾ ਰਹੇ ਪਰ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦੀ **Repetition** ਜਾਂ ਨਾਮ ਦੇ ਯਾਦ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਆਸ਼ਕੀ ਪੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ । ਕਿਉਂ ? ਕਿਉਂਕਿ :-

(੧) ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਆਸ਼ਕ ਹੋਣ ਨਾਲ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

(੨) ਨਾਮ ਦਾ ਅਸਲੀ **Translation** ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਚਮਕੇ—ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਹਰ ਕੰਮ, ਹਰ ਗੱਲ, ਹਰ ਚਾਲ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੱਸੀ ਹੋਈ ਚਾਲ ਵਾਂਗ ਹੋਵੇ ।

(੩) ਨਾਮ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅੰਦਰ ਦੀ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨਿਖਰੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਚਿੰਤਾ, ਲੋਕ-ਲਾਜ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਅਡੰਬਰ, ਫੋਕੀ ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਝੂਠੇ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ **Automatically** ਉੱਡ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਮ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਪਦਾ ਸਗੋਂ ਨਾਮ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠਾਂ ਆਪਣਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਿਕਾਰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ ।

(੪) ਨਾਮ ਇਕ ਅਮਿੱਟਵੀਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੈ, ਇਕ ਅਦੁੱਤੀ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਇਕ ਪਰਤੱਖ ਹਜ਼ੂਰੀ ਹੈ, ਇਕ ਬੇਮਿਸਾਲ ਗੁਲਾਮੀ ਹੈ, ਇਕ ਤਲੀ 'ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਹੈ । ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ-ਇਕ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਲਕੀਰ ਸਮਝ, ਬੰਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ—‘ਸਾਹਿਬਾ ਮੇਰਾ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਨਾਮ ਜੱਪਣ’

ਕਬੂਲ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ੋ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿੱਖ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਬਣ ਸਕਾਂ ।

(੫) ਨਾਮ ਇਕ ਅਜ਼ਾਨ ਹੈ, ਬਾਂਗ ਹੈ, ਇਕ Invitation ਹੈ ਸਭ ਨੂੰ—ਆਓ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਅ ਪ੍ਰਗਟਾਈਏ—ਚਾ, ਚਾ, ਚਾ, ਚਾ, ਚਾ—ਰੀਝ, ਰੀਝ, ਰੀਝ, ਰੀਝ, ਰੀਝ ਮਰ ਮਿਟਣ ਦੀ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਗਵਾਉਣ ਦੀ, ਸਭ ਦੀ ਚਰਨਪੂੜ ਬਣਨ ਦੀ, ਸਿਰ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਉਣ ਦੀ, ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ, ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ, ਕਮਾ ਕੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਨਾਲ ਵੰਡ ਕੇ ਖਾਣ ਦੀ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੱਜਣ ਬਣਾਉਣ ਦੀ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ । ਨਾਮ ਜੱਪਣਾ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ ਜੇ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਮਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼, ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਸੀਸ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਾਣ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਲੋਕ-ਲਾਜ, ਝੂਠੇ ਪਸਾਰੇ, ਝੂਠੇ ਅਡੰਬਰ, ਝੱਖਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਕਰੋੜ ਗੁਣਾਂ ਉੱਪਰ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਲੱਗਦੇ ਹਨ । ਜੇ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਨਾਮ ਨਾਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਖਿੱਚੜੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ‘ਸੱਚ-ਝੂਠ’ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਕਿਰਿਆ ਵਿੱਚ ਗਵਾਚ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਦੁੱਧ ਦੀ ਵੱਡੀ ਬਾਲਟੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਚੁੰਢੀ ਸਵਾਹ ਪੈ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੀ ਸਾਰੀ ਬਾਲਟੀ ਖਰਾਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸਫ਼ੈਦ ਚਾਦਰ ’ਤੇ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕਾਲਾ ਦਾਗ਼ ਵੀ ਉਸ ਚਾਦਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ । ਨਾਮ ਕੋਈ ਖੇਡ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜੀ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’, ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਨਾਮ ਕੋਈ ਜਾਦੂ-ਟੂਣਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ Mystery ਵਿੱਚ ਪਿਆਲੇ । ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਹੈ, ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਵੱਸ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਵਰਤਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਦੀ ਚਰਨਪੂੜ ਹੋ ਜਾਣ ਲਈ ਮਨ ਲਿਲਕੁਕਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਨਾਮ ਕੀ ਹੋਇਆ ਜਿਹੜਾ ਆਕੜ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦਰ ’ਤੇ ਭਿਖਾਰੀ ਨਾ ਬਣਾਵੇ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਰੀਝ ਨਾ ਉਪਜਾਵੇ :

ਨਾ ਕੇ ਮੇਰਾ ਦੁਸਮਨੁ ਰਹਿਆ

ਨਾ ਹਮ ਕਿਸ ਕੇ ਬੈਰਾਈ ॥ (ਅੰਗ ੬੭੧)

ਸਭ ਕੇ ਮੀਤੁ ਹਮ ਆਪਨ ਕੀਨਾ

ਹਮ ਸਭਨਾ ਕੇ ਸਾਜਨ ॥ (ਅੰਗ ੬੭੧)

ਆਓ ਵਿਚਾਰੀਏ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ? ਆਓ ਦੇਖੀਏ, ਕੀ ਸਾਡਾ ਨਾਮ ਜੱਪਣਾ ਸਾਨੂੰ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ? ਆਓ ਤੇਲੀਏ, ਕੀ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਾਂ ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਮਰਜੀਵੜੇ ਬਣ ਗਏ ਹਾਂ ? ਜੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਕਰੜਾ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ—ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰਾਮ ਕਸਵੱਟੀ ’ਤੇ ਝੂਠਾ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਰਾਮ ਕਸਵੱਟੀ ਉਹੀ ਸਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਰਜੀਵੜੇ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਵਾਲਾ ਸਦਾ ਸੁਖੀ ਤੇ ਅਨੰਦਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਦੁਖੀ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ? ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ? ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਜੱਪਦੇ । ਅਸੀਂ ਮੂੰਹ ਹਿਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਚੰਗੇ ਬਣਦੇ ਹਾਂ, ਆਚਾਰੀਂ ਬੁਰੇ ਹਾਂ, ਸਮਰੱਥ ਪਿਤਾ ਜਾਣਦੇ ਹਨ । ਆਪਣਾ ਕੀਤਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਕਸੂਰ ਨਾਮ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਸੂਰ ਸਾਡੀ ਘਾਟ ਦਾ ਹੈ । ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਜੇ ‘ਹਰਿ’ ‘ਹਰਿ’ ਆ ਜਾਏ ‘ਨਾਮ’ ਆ ਜਾਏ ਜਾਂ ‘ਰਾਮ’ ਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਝੱਟ ਗਾ ਉੱਠਦੇ ਹਾਂ, ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ । ਕੀ ਹਿਰਦਾ ਗਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਹਿਰਦਾ ਨੱਚਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਕੀ ੨੪ ਘੰਟੇ ਨੱਚਦਾ ਹੈ ? ਉਹ ਤਾਂ ਹੀ ਨੱਚ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ :

(੧) ਅਸੀਂ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਜੀਭ ਦੇ ਸਵਾਦ ਨਾਲ ਚੂਸ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਸ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤੁਛ ਸਮਝਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਹਰ ਸਵਾਦ ਵਿੱਚ ਉਹਦੇ ਚਰਨਾਂ ’ਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਂਦੇ ਹਾਂ ।

(੨) ਸਾਜ਼ੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦੱਸੇ ਹੋਏ ਮਾਰਗ ’ਤੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਕੀ ਅਸੀਂ ਸਿਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ੨੪ ਘੰਟੇ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਸਵਾਸ-ਸਵਾਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ?

ਜੇ ਇੰਝ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਪੰਨਾ ੪੦੦ ’ਤੇ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੁੰਦਾ । ਆਉ ਤੱਕੀਏ, ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ—

ਡੀਗਨ ਡੋਲਾ ਤਉ ਲਉ ਜਉ ਕੇ ਭਰਮਾ ॥
 ਭ੍ਰਮ ਕਾਟੇ ਗੁਰਿ ਆਪਣੈ ਪਾਏ ਬਿਸਰਾਮਾ॥੧॥
 ਓਇ ਬਿਖਾਦੀ ਦੇਖੀਆ ਤੇ ਗੁਰ ਤੇ ਹੁਟੇ ॥
 ਹਮ ਛੁਟੇ ਅਬ ਉਨਾ ਤੇ ਓਇ ਹਮ ਤੇ ਛੁਟੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
 ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ ਜਾਨਤਾ ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਬੰਧਾ ॥
 ਗੁਰਿ ਕਾਟੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤਬ ਛੁਟਕੇ ਫੰਧਾ ॥੨॥
 ਜਬ ਲਗੁ ਹਕਮੁ ਨ ਬੁਝਤਾ ਤਬ ਹੀ ਲਉ ਦੁਖੀਆ ॥
 ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਹਕਮੁ ਪਛਾਣਿਆ ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੀਆ ॥੩॥
 ਨਾ ਕੋ ਦੁਸਮਨੁ ਦੇਖੀਆ ਨਾਹੀ ਕੋ ਮੰਦਾ ॥
 ਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਸੇਵਕੋ ਨਾਨਕ ਖਸਮੈ ਬੰਦਾ ॥੪॥੧੭॥੧੧੯॥

ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫ ॥ (ਅੰਗ ੪੦੦)

ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਜਦ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਤਵੀਜ਼ ਪਾਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਚੇਚਕ ਦੇ ਡਰ ਨਾਲ ਮਾਤਾ ਕੋਲ ਮੱਥੇ ਟੇਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਤਾਂ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੱਖੋਂ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅੰਦਰੋਂ ਭਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਡਿੱਗਦਾ, ਡੋਲਦਾ ਤੇ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੁਖ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਦੁੱਖ ਦਾ ਭੋਜਨ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਜਿਤਨੇ ਵੱਡੇ ਭਗਤ ਬਣ ਜਾਈਏ, ਕੀਰਤਨੀਏ ਬਣ ਜਾਈਏ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਗਿਆਨੀ ਪੰਡਤ ਬਣ ਜਾਈਏ, ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੈ। ਨਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚੁਟਕੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਭੇਖੀ ਸਾਧੂ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਸਾਡੇ ਕੰਨ ਵਿੱਚ ਫੂਕ ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਖਾ ਦੇਣ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਹਿਜ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਨਾਲ ਸੁਸ਼ੋਭਿਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫੇਰ ਹਰ ਘੜੀ ਡਿੱਗਣ ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਮੁੱਲ, ਉਹ ਹੈ—ਸਿਰ, ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ, ਵਡਿਆਈ, ਸਿਆਣਪ, ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਵੱਢ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦੇਣਾ ਤੇ “ਪਾਲ ਤੂੰ ਹੀ ਮੈਂ ਨਾਹੀ” ਬਣ ਜਾਣਾ। ਜੇ ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਕਲ ਤੋਂ ਸਿਆਣਾ ਬਣ ਕੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਵਿੱਚ ਖੁੱਭ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਅਸੀਸ ਵੀ ਲਵਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਵਾਂ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ, ਜੇ ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ ਵੇਚ ਦੇਵਾਂ

ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਭਰਮ ਕੱਟ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਬਿਸਰਾਮ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨੀਂਦ ਨਾ ਭੁੱਖ, ਜਿੱਥੇ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਰਹੇ ਦਿਨ ਰਾਤੀਂ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਚੋਰ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਵੀ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਸਾਨੂੰ Protection ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ Shield ਪੰਜਾਂ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੀ। ਚੋਰ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹਵਾਲੇ ਕਰਕੇ ਖਾਲੀ ਤੇ ਹੌਲੇ ਫੁੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਹੁਣ ਕਾਹਦਾ ਡਰ ਚੋਰਾਂ ਦਾ। ਨਾਲੇ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਸਾਥ ਹੀ ਮਨਮੁੱਖਾਂ, ਸਾਕਤਾਂ ਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਾਂ ਫਿਰ ਦੁਖੀ ਕਿਉਂ ਹਾਂ। ਸਾਹਿਬ ਕਮਾਲ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਮੇਰਾ-ਤੇਰਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ, ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਦੁੱਖ ਪਕੜਦਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੈ ਜੇ ਮੇਰੇ-ਤੇਰੇ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਸੜਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਨੂੰ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਾ ਕੇ, ਸਭ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਦਰਦ ਆਪਣਾ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਸ ਅੰਧੇਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਜੇ ਗੁਰੂ—ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨਾ ਕੱਟਦੇ। ਕੇਵਲ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਂਗਲ ਪਕੜ ਕੇ ਚਲਾ ਕੇ ਨਾਲ ਨਾ ਰੱਖਦੇ।

ਅਸੀਂ ਕਈ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਪਾ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਕਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਆਦਮੀ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲੋਂ ਅਸੀਂ ਵੱਧ ਸਿਆਣੇ ਹੋਵੀਏ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਚਾਰੇ ਬੱਚੇ ਵਾਰੇ, ਆਪਣਾ ਪਿਤਾ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਰਬੰਸ ਲਾ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪਣਾ ਅਪ ਗਵਾ ਕੇ, ਨਿਰਵੈਰ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾਉਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਢੂੰਡਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ; ਇਸ ਲਈ ਅਨਦਿਨ ਵਿਲਕਦਾ ਹਾਂ। ਅਫਸੋਸ ਨਾਲ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਗਿਰਾਵਟ ਧਰਮੀ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਧਰਮੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਚੰਗੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਭੇਖ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਕਮਾਲ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ, ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ, ਬਾਰਾਮਾਹ, ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਅਸੀਂ ਘੋਟੇ ਲਾਈ

ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਰੋਜ਼ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਵੀਚਾਰਦੇ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਵੀਚਾਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਨਾ ਚੁੱਕਦੇ । ਕਦੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ—ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਸਿੱਖ—ਅਗਿਆਨੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਪਿਆਰਾ ਹੁਕਮ ਨਾ ਬੁੱਝੇ । ਹੁਕਮ ਬੁੱਝਣਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੈ; ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕੋਈ **Discriminatory** ਨਹੀਂ, ਉਹ ਸਭ 'ਤੇ ਵਰਸਦੀ ਹੈ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਵਰਸਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਆਕੜ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਪੈਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ । ਜੇ ਪੈਣ ਦਿੰਦਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣ ਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ । ਦੁਖੀ ਤਾਂ ਹੀ ਹਾਂ ਜੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਬੁੱਝਦਾ । ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੇਵਲ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨੀ ਹੈ । ਇਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਚੋਣਵਾਂ ਹੁਕਮ ਹੈ :

(੧) ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਦੋਖੀ ਨਹੀਂ, ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ ।

(੨) ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਹੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇੰਝ ਸੇਵਕ ਬਣ ਜਾਣਾ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਬੈਖਰੀਦ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ ।

ਪਰ ਮੇਰਾ ਤਾਂ, ਮੇਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਵੀਰ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਰਬਲੋਹੀ ਭੋਜਨ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ।

ਪਰ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਨਾਮ ਜੱਪਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਥਾਂ ਰਾਮ ਰਾਮ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ।

ਪਰ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਨਿਛਾਵਰ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਦਾ । ਓ ਮੇਰੇ ਭੋਲਿਓ, ਗੁਰਸਿੱਖ ਪਿਆਰੇ ਵੀਰੋ, ਆਓ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਸਾੜ ਦੇਈਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣੀਏਂ ।

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥

ਕਿਤਨੀ ਤਾਂਘ ਹੈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ, ਕਦੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਉਂ ਕਿਉਂ ਹੈ ? ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸਭ ਦਾ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਹੋਏਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਸਾਂਤੀ ਲੈਣ ਲਈ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਸੋਚ ਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਗਾਉਣ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਕ ਹੋਰ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹਿਣ, ਉਹ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੇ ਬਗੈਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਜਿਵੇਂ ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਮੰਗਤਾ ਬਣਦਿਆਂ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ।

ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸੜਕ 'ਤੇ ਇਕ ਗੁਰਸਿੱਖ ਮਿਲ ਗਿਆ । ਬੜੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਹਲਕਾ-ਹਲਕਾ ਤੇ, ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿੱਸੇ ਜਿਹੜਾ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਹ ਸੋਚ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਮੈਂ ਅਕਲਹੀਣ ਹਾਂ, ਸਮਝ ਮੋਟੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਹਾ, “ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਚਿੰਤਾ ਵਿੱਚ ਹੋ ?” ਡਾਢੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ । ਚਿੰਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚ ਡੂੰਘੀ ਹੈ । ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਸੋਚ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ :

ਬਿਸਰਿ ਗਈ ਸਭ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ ॥

ਜਬ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮੋਹਿ ਪਾਈ ॥ (ਅੰਗ ੧੨੯੯)

ਇਹ ਗਾਉਂਦਿਆਂ-ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਡਾਢੇ ਸਵਾਦ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਵੇਂ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਮਿਠਾਸ ਪਾ ਕੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੋਏਗਾ ਕਿ “ਆਪਣਾ”, “ਪਰਾਇਆ” ਹੈ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਤਿਸੰਗਤ ਦਾ ਇਹ ਅਸਰ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਹੈਰਾਨੀ ਵਧ ਗਈ । ਨਾਲੇ ਸਵਾਦ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਨਾਲੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ । ਮੈਥੋਂ ਰਿਹਾ ਨਾ ਗਿਆ । ਪੁੱਛਿਆ, ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸੋ, ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸੁਣੋ ਪਿਆਰੇ ਸੱਜਣ ਜੀ, ਮੈਂ ਕਈ ਦਿਨ ਦਾ ਸੋਚਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸੱਚੀ ਹੈ । ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਕ ਤਾਂ

ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਘਾਟੇ ਦੇ ਅਸਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਜਿਹੜਾ ਸਤਿਸੰਗ ਕਦੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ ਉਸ ਦਾ ਮੈਂ ਪਰਤੱਖ ਨਤੀਜਾ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ । ਜਦੋਂ ਸਵੇਰੇ ਮੈਂ ਕੰਮ ਲਈ ਨਿਕਲਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਸਕੂਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਾਵਾਂ ਛੱਡਣ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਦੋ ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਮਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਛੁਡਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਤੱਕ ਕੇ ਹੱਸਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਪਿਆਰ ਉੱਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣਾ ਹੀ ਬੱਚਾ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ਉਹਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਬਾ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਕਦੇ ਚੁੰਮ ਕੇ । ਮਾਂ ਹੱਸਦੀ ਹੈ, ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਲਾਮ ਕਰ । ਮੁਲਕ ਯੂਰਪ ਦਾ ਹੈ, ਲੋਕੀਂ ਚਿੱਟੇ ਹਨ, ਬੋਲੀ ਹੋਰ ਕੁਝ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਆਪਣੇ ਵੀਰ-ਭੈਣਾਂ ਲੱਗਦੇ ਹਨ—ਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੋਚੀਂ ਵੀ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗ਼ਦ-ਗ਼ਦ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਸੋਚੀਂ ਇਸ ਲਈ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਕਿਉਂ ਰਿਹਾ । ਗ਼ਦ-ਗ਼ਦ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਮੈਂ ਬੇਮੁੱਖ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਵੀ ਤੂੰ ਸੋਝੀ ਦੇ ਕੇ ਪਰਤੱਖ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਬਾਣੀ ਸੱਚੀ ਹੈ । ਸਤਿਸੰਗਤ ਨੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕੰਮ ਕੀਤੇ—

੧. ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਮੇਰਾ ਮਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।
੨. ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਵੈਰ ਮਿਟਾ ਦਿੱਤਾ ।
੩. ਸਾਰੇ ਬਿਗਾਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ।
੪. ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ ।
੫. ਸਭ ਵਿੱਚ ਰੱਬ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੀ ਆਦਤ ਦਿੱਤੀ ।

ਮੈਂ ਝੱਲਾ ਤਾਂ ਹਾਂ ਹੀ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਝੱਲੇ ਹੀ ਜਾਪੇ ਤੇ ਵਹਿਮੀ ਜਿਹੇ । ਮੈਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ **Tourist** ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਉੱਤਰਿਆ ਹਾਂ ਕੁਝ **sightseeing** ਲਈ ਤੇ **Night club** ਵਿੱਚ **dance** ਦੇਖਣ ਲਈ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਭਾਈ ਜੀ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਮੈਂ **Politeness** ਕਰਕੇ ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬ ਨਾ ਕੀਤਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ :

ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥੧॥

ਜੇ ਪ੍ਰਭ ਕੀਨੋ ਸੇ ਭਲ ਮਾਨਿਓ ਏਹ ਸੁਮਤਿ ਸਾਧੂ ਤੇ ਪਾਈ ॥੨॥

(ਅੰਗ ੧੨੯੯)

ਮੈਂ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਵਗ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਟ ਦੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ 'ਤੇ ਢਹਿ ਰਹੇ ਸਨ । ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੁਝ **Deranged** ਹਨ ਜਾਂ **Abnormal** ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ । ਡਰਦੇ ਕਿਹਾ ਕੁਝ ਨਾ ਪਰ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਆਪ ਹੀ ਸਿਰ ਉੱਚਾ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ 'ਠੀਕ ਹੈ ਨਾ ?' ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਾਂਬਾ ਆਇਆ । ਹੱਸਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੈਂ ਝੱਟ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ—“ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਝਿਆ ਮੈਨੂੰ **Interest** ਹੈ । ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਲੰਮੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ । ਉਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਲਿਖ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਪਰ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਮੁੱਕੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਰਾਹੀਂ ਗਵਾਹੀ ਭਰੀ ਕਿ ਇਹ ਭਾਈ ਜੀ ਪਾਗਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਕਿਸੇ ਇਲਾਹੀ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਰਕਤ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਇਕ ਟਰੈਮ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਘਰ ਮੁੜ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਕੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬੈਠਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ, ਕਦੋਂ ਆਏ ਸੀ, ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਤੇ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪੁੱਛਿਆ, ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀਰ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਡਾਕਟਰੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਕੇ ਲਾਹੌਰ ਵਾਪਸ ਜਾਣਗੇ ? ਉੱਤਰ ਮਿਲਿਆ “ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾ ਕੇ, ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਕਦਰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਹੀ ਹਨ ।” ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਜਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ, ਉੱਥੇ ਲੋੜ ਹੈ । ਫੇਰ ਕਿਹਾ ਜੇ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਖੁਸ਼ ਵੀ ਹੋਇਆ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵੀਰ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਵੀ । ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਭਰੀ ਹੈਰਾਨੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ—“ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋ, ਅੱਲ੍ਹਾ ਨੂੰ ਯਾਦ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹੋ ?”

“ਬਿਲਕੁਲ” ਤਾਂ ਉਸ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਕੁਝ ਢਿੱਲਾ ਬੋਲਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਸਿਰ ਨਮਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਸਾਈਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਨਿੰਵਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਉਤਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਨਾਲੇ ਪੰਜੇ ਨਮਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਅਮਲੀ ਸੱਚਾਈ ਵਜੋਂ । “ਸੁਭਾਨ ਅੱਲ੍ਹਾ” ਉਸ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵੀਰ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬੇਇਖਤਿਆਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ “ਤੁਹਾਡੇ ’ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਜਾਵਾਂ ਤੁਸਾਂ ਇਸ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਨਸੀਹਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ”, ਬਹੁਤ ਵਾਰ, ਆਪਣਾ Address ਦੱਸਦਿਆਂ ਕਹਿ ਗਿਆ, “ਜ਼ਰੂਰ ਤਸ਼ਰੀਫ਼ ਲਿਆਉਣਾ ਤੇ ਕੋਈ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੱਸਣਾ ।” ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉੱਤਰ ਗਿਆ ।

ਮੈਨੂੰ ਮਜ਼ਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਇਹ ਸੁਣਾ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ—ਤੇ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਫਿਰ ਜੀ ਰਹੇ ਹੋਣ । ਕੁਝ ਦੇਰ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਬਾਅਦ ਬੋਲੇ ਕਿ ਉਹ ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਸਲਾਹ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਰਹੇ । ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਨਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਰਕੇ ਸ਼ੱਕ ਨਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਰਕੇ ਓਪਰਾਪਨ, ਨਾ ਅਜਨਬੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਝਿੱਜਕ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਜਾਣ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੀਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਵੀਰ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ । ਨਾ ਡਰ ਸੀ ਨਾ ਵੈਰ ਸੀ, ਨਾ “ਮੇਰਾ ਕੀ ਮਤਲਬ” ਵਾਲੀ ਵਿਚਾਰ ਸੀ । ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਮੇਰੀ ਜ਼ਮਾਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ “ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ” ਮੇਰਾ ਵਰਤਣ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ’ਤੇ ਖੇੜੇ ਦਾ ਰੰਗ ਜੰਮ ਗਿਆ ।

Night Club ਦੀ ਹੋਸ਼ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕੀ ਸੀ । ਇਹ ਜਾਣ ਕੇ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਝੱਲਾ ਤੇ ਵਹਿਮੀ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਜਾਪਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਆ ਰਹੀ ਸੀ । ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੋਵੇ । ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਝੱਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ ਨਾ ?” ਪਰ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਹੁਣ ਬਦਲ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਨਿਵਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਉ ਤੇ ਜੇ ਖੋਚਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਰਾਤ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦਿਓ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਨ ਲਿਆ । ਜਦ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲੈ ਗਏ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇੰਨਾ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜਿਸ ਲਗਨ ਨਾਲ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ

ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਰ ਖੜਿਆ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਦਾ ਭਾਵ ਜਾਗ ਪਿਆ । ਆਖਣ ਲੱਗੇ—“ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦੇਹ ਜੇ ।” ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਬੋਲਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਉਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀਆਂ Personal ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ—ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਕਦੇ-ਕਦੇ ਕੋਈ ਮਿਹਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਚਿੱਠੀ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਮ ਤੌਰ ’ਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਫੇਰ ਸੌਂ ਗਏ ਅਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਜਗਾ ਦਿੱਤਾ । ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ—ਨਾਲੇ ਮੈਂ ਸੌਣ ਤਾਂ ਆਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ—ਮੈਂ ਤੱਕਣ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ’ਤੇ ਤੁਰਦਾ ਫਿਰਦਾ, Apparently ਝੱਲ ਮਾਰਦਾ ਬੰਦਾ ਘਰ ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਆਲਸੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮੇਵਾ ਮਿਲਿਆ । ਫੇਰ ਆਣ ਖਲੋਤੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੱਗੇ । ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲੇ “ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ” ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਨਾਲ ਅਲਮਾਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਬੰਗਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਚਰਨਧੂੜ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ ’ਤੇ ਲਾਈ, ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ’ਤੇ ਲਾਈ । ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਨ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਅਥਰੂ ਭਰ ਕੇ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਕੇ ਭਰੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਜੋਦੜੀ ਕੀਤੀ :

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਮਾਰਗਿ ਪਾਵਹੁ ॥

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਅੰਚਲਿ ਲਾਵਹੁ ॥ ੧ ॥ (ਅੰਗ ੮੦੧)

ਕੁਝ ਵਾਰ ਇਹ ਬੋਲ ਚੁੱਕੇ ਤਾਂ “ਧਨ ਸੇ ਵੇਲਾ ਜਿਤੁ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ” ਗਾਉਂਦਿਆਂ-ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਲਿਆ । ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿਵੇਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਤਨੀ ਦੂਰ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਤੋਂ, ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਰਦੇ, ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ । ਫੇਰ ਆਖਣ ਲੱਗੇ: ਪਰ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ । ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਪਾਠ, ਕੁਝ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਛੱਕੇ ਵਾਜੇ ਬਗੈਰ, ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਭੋਗ ਪਿਆ । ਕੰਮ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵਿਦਾ ਕਰਦਿਆਂ

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ—‘ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਲਵਾਂ ਨਾ ? ਆਪ ਨੇ ਰਹਿਮਤ ਕਰਕੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ।’ ਮੈਂ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ’ਤੇ ਹੱਥ ਲਾ ਹੀ ਲਿਆ ।

Breakfast ਖਾਧਾ ਤੇ ਟੇਬਲ ’ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ “ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਪਰ ਜਿਤਨੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਉਤਨੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ ।” ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਸ ਟੇਬਲ ’ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਦੇ ਚਾਹ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਡੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਸਾਡੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ’ਤੇ ਆਣ ਪਵੇ ਤਾਂ ਝੱਟ ਪਟ ਤੌਲੀਆ ਮੰਗਾ ਕੇ ਪੂੰਝਾਂਗੇ ਤੇ ਫੇਰ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋ ਕੇ ਸਾਫ਼ ਕਰਾਂਗੇ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ “ਹਉਮੈ” ਜਾਂ “ਨਿੰਦਿਆ” ਦੀ ਮੈਲ ਸਾਡੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ “ਗੁਰਸ਼ਬਦ” ਦੇ ਤੌਲੀਏ ਨਾਲ ਉਸ ਮੈਲ ਨੂੰ ਲਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ; ਪਰ “ਆਪਣੇ ਪਰਾਏ” ਦੀ ਮੈਲ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆ ਚਮੁੱਟਦੀ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ । **Republic Day (26-1-74)** ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜਵਾਨ ਸਿੱਖ ਮਿਲਿਆ । ਪਗੜੀ ਸੋਹਣੀ ਬੱਧੀ ਸੀ ਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੁਤਰੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮਨ ਨੇ ਨਫ਼ਰਤ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ; ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗਲੇ ਵਿੱਚ ਰੱਸੀ ਪਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ—“ਕੁੱਤਿਆ ਇਹ ਕੀ ! ਬਿਮਾਰ ਵੱਲ ਵੇਖ ਕੇ ਨਫ਼ਰਤ ?” ਨਕਸ਼ਾ ਬਦਲ ਗਿਆ, ਝੱਟ ਚੇਤੇ ਆਇਆ “ਨਾ ਕੋ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ.....॥” ਮਿਲਿਆ ਪੁੱਛਿਆ ਹਾਲ-ਚਾਲ, ਫੇਰ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਸਿੱਖ ਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਏਧਰ ਚੋਰੀ ਕਰਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮਣ ਹੋ ਕੇ ਮੀਟ ਖਾਂਦਾ, ਜਾਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਮੂਧਾ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਇਕ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਘਟਨਾ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ; ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ‘ਨਿਰਾਲਾ’ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨਿਰਾਲੇਪਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਚੇਤਾ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਰੋਗੀ ਨੂੰ ਵੱਲ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਵਾਈ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ । ਜਿਵੇਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਪਤਿਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਰਾਹੇ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਦਾੜ੍ਹੀ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੁਤਰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਿਤ ਹੋਣ ਦਾ ਸੌਕ ਹੈ—ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੀ ਹੈ ? ਸਮਝ ਲਈਏ ਕਿ—

—ਜੇ ਸਿੱਖ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਤਾਂ ਅਪਰਾਧੀ ਹੈ—ਪਰ ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

—ਜੇ ਪਰਾਇਆ ਹੱਕ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਤਾਂ “ਸਿੱਖ” ਨਹੀਂ ।

—ਜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ “ਸਿੱਖ” ਨਹੀਂ ।

ਪਰ ਇਹ ਅਪਰਾਧ ਅਸੀਂ ਮਾਫ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਸਾਡੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਸਾਬਤ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕੁਤਰਨ ਵਾਲਾ ਭਾਰਾ ਅਪਰਾਧੀ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਡਾਢੇ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਜਾਂ ਪਤਿਤ ਸਿੱਖ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਕ ਸਿੱਖ ਕੁੜੀ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨ ਘਰ ਪਵਾਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸਿਰ ’ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕਰਕੇ ਲੈ ਗਿਆ । ਵਾਪਸੀ ’ਤੇ ਪੈਰੋਂ ਨੰਗੇ, ਸਿਰ ਕੱਜ ਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਏ । ਮੈਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਕਿ ਇਤਨੀ ਸਖ਼ਤ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਤੇ ਪੈਰੋਂ ਨੰਗੇ ? ਪਰ ਉਹ ਅੱਗੇ ਚੱਲਦੇ ਗਏ । ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਜੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਸਲੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਮਤਲਬ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਜੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋ ਜਾਏ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਕਦੇ ਪਤਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਜੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਸਿੱਖ ਕਦੇ ਪਤਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਨਾ ਛੇਕੀਏ; ਬਲਕਿ ਉਸ ਰੋਗੀ ਦੇ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰੀਏ, ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰੀਏ, ਉਸ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰੀਏ । ਅਸੀਂ ਕੇਵਲ “ਵਾਲ ਰੱਖਣ ਜਾਂ ਮੁੜ ਦਾੜ੍ਹੀ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵੱਲ” ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ । ਲੋੜ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਮਹਾਨਤਾ ਨਾਲ ਨਿਰਵੈਰ ਬੰਦੇ, ਮਰ-ਜੀਵੇ ਬੰਦੇ, ਭਗਤੀ ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਰਸ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਬੰਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪਤਿਤ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪੰਘਰੇ । ਉਹ ਸੋਚੇ ਕਿ ਆਖ਼ਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਖ਼ੂਬੀਆਂ ਕਿਉਂ ਹਨ ? ਇਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਹਨ ? ਪਰ ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਜੇ ਪਗੜੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਉਸ ਪਤਿਤ ਨੂੰ ਨੀਚ ਕਰਤੂਤਾਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਭੇਖ ਕਰਦੇ ਹੀ ਦਿੱਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਇਕ ਕੁਰਹਿਤ ਕੀਤੀ ਵਾਲ ਦਾੜ੍ਹੀ ਕਟਾਉਣ ਦੀ, ਦੂਜਿਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਕੁਰਹਿਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਫ਼ਰਕ ਕੀ ਹੋਇਆ ?

ਮੇਰਾ ਮਨ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ **Cousin** ਜੋ

ਪਤਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਪਗੜੀ ਦਾੜੀ ਵਾਲਾ ਹਾਂ ਪਰ ਕਰਤੂਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਭੈੜੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੇ ਸਾਬਤ ਸੂਰਤ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਅਮਲ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਕਰ ਦੇਵੇ ਕਿ ਉਹ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਾਲੇ ਆਪਣੀ ਨੂੰਹ ਨਾਲ ਜੁਲਮ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਿੱਚ ਨਾ ਸੜਨਾ ਪੈਂਦਾ, ਹੋਰ ਦਾਜ ਦਾ ਲਾਲਚ ਨਾ ਕਰਦੇ, ਚੋਰੀ ਮਾਲ ਵਰਤ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਪੈਸੇ ਨਾ ਕਮਾਉਂਦੇ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀ-ਪੀ ਕੇ ਸਵੇਰੇ ਦਸ ਵਜੇ ਤਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਮਰੇ ਨੂੰ ਤਾਲਾ ਨਾ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਤੇ ਜੇ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦਾ ਅੱਡਾ ਸਾਡਾ ਘਰ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ **Cousin** ਕਦੇ ਪਤਿਤ ਨਾ ਹੁੰਦਾ—ਤੇ ਜੇ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪ ਸੱਚੇ ਤੇ ਸੁੱਚੇ ਸਿੱਖ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ “ਆਪਣਾ” ਬਣਾ ਕੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਨਮੂਨਾ ਰੱਖਦੇ “ਸਿੱਖੀ” ਦਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮੁੜ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਂਦਾ । ਕੇਵਲ “ਵਾਲਾਂ” ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਹੁਕਮ ਇਕ ਪੂਰਨ ਸਿੱਖ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੈ । ਨੀਂਹ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤੇੜ ਨਹੀਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ “ਵਾਲ” ਦਾੜੀ ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹਨ ।

“ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥” ਦੀ ਲਹਿਰ ਹੇਠ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਤਹਿ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਇਤਨਾ ਉੱਚਾ ਕਰੀਏ ਕਿ ਕੋਈ ਪਤਿਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ “ਘਾਟਾ” ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਵੇ ।

ਇਹ ਕੰਮ ਕੇਵਲ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਨਮੂਨੇ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਆਕੜ-ਭਰੀ ਕੁਰਹਿਤ ਸਿੱਖੀ ਭੇਖ ਜਾਂ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਦੀ ਆੜ ਹੇਠ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ...ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਬਦਤਰ ।

ਸੋ ਕਿਉ ਮੰਦਾ ਆਖੀਐ ਜਿਤੁ ਜੰਮਹਿ ਰਾਜਾਨੁ ॥

(ਇਕ ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਸੀਸ)

੧੯ ਸਾਲ ਹੋਏ ‘ਦੂਜੀ ਕੁੜੀ ਆ ਗਈ’ ਦੀ ਉਦਾਸ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਪਰ ਹੋਰ ਮਜ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਨਾ ਤੇਰੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਤੇ ਨਾ ਤੇਰੇ ਪਾਪਾ ਨੇ ਕਹੇ ਸਨ । ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ‘ਹਮਦਰਦੀ’ ਸੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ’ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ‘ਨਿਸ਼ਚਾ’ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਗੁਰ-ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਵਰਗੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਤੋਂ ਵਾਕਫ਼ ਸਨ ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ੨੪ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਹੁਣ ਅਣਜਾਣ ਤੇ ਮੂਰਖ ਹਾਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਨਾ ਉਸ ਉੱਤੇ ਚੱਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ—ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ’ਤੇ ਸੀਸ ਰੱਖ ਕੇ ਆਸ ਲਗਾਈ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ‘ਇਕ ਨਦਰੀ ਨਦਰ ਨਿਹਾਲ’ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮਿਹਰ ਦੀ । ਉਦੋਂ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਮਨਮੁੱਖ ਸਾਂ । ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ । ਮੈਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਗੁਰਇਤਿਹਾਸ ਨਾਮ ਪ੍ਰੇਮ—ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਚੱਜ ਆਚਾਰ ਦਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਹੈਰਾਨ ਹਾਂ ਕਿਵੇਂ ਉਦਾਸ ਚਿਹਰਾ ਬਣਾਈ ਨਰਸ ਨੂੰ ਮੁੰਡਾ ਜੰਮਣ’ ਜਿਤਨੇ ਪੈਸੇ ਦਿਵਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਸਲੋਕ ਦਾ ਸੁਤੇ ਹੀ ਅਮਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਾ ਕਦੇ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਕਦੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ।

ਇਸ ਲਈ ਤੇਰੇ ੧੯ਵੇਂ ਜਨਮ ਦਿਨ ’ਤੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਉਸੇ ਮਾਣ ਦੀ ਆਸੀਸ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਤੇਰੇ ’ਤੇ ਹਰ ਘੜੀ, ਹਰ ਪਲ, ਰਹਿਮਤ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੋਲ੍ਹੀ ਰੱਖੇ ਹਨ । ਹੁਣ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦਿਖਾਵੇ-ਰਹਿਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਤੁੱਟ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਰਹਿ ਸਕਦੀ ਹੈ ।

ਆ, ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝਾਵਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਵੀ ਅੱਗੇ ਤੈਨੂੰ ਜਾਂ ਤੇਰੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਉਸ ਦੀ **Value** ਚਾਰ ਦਿਹਾੜੇ (ਇਹ ਮਾਇਆ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਚਾਰ ਦਿਹਾੜੇ) ਦੀ ਸੀ । ਹੁਣ ਜੋ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਆਖਦਾ ਹਾਂ—ਕੀੜਾ ਹੋਰ ਕਰ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪੁਤਲੀ

ਆਪ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ—ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕੰਮ ਇਸ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ, ਨਾਮ ਜਪ ਜਪ ਕੇ, ਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕਰਮ ਕਰ ਕਰ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਰੀਝਾਅ ਲਈਏ, ਤਾਂ ਜੋ ਫੇਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਈਏ ।

ਤੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੋਵੇਂਗੀ, ਇਹ ਕੀ ਪਾਪੇ ਨੂੰ ਮੁਸੀਬਤ ਪੈ ਗਈ ਹੈ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀ ਖੋਜ ਦੀ । ਅਜੇ ਤਾਂ ਵੇਲਾ ਹੈ ਹੱਸਣ, ਖੇਡਣ, ਖਾਣ, ਪੀਣ ਦਾ । ਪਰ ਮੈਂ ਆਪ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਕੁਝ ਵੀ ਤਾਂ ਮਨ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਕੇਵਲ ਹੁਕਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਿਆਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਹਰ ਘੜੀ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਹੈ । ਨਾਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਕੇਵਲ ਜਨਮ ਮਰਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸਗੋਂ ਹਲਤ-ਪਲਤ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਸਵਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਤਕ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਏ ਜਾਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਸੁਗਾਤ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਉਸੇ ਦਿਨ ਦੀ, ਜਾਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਦੀ ਸੁਗਾਤ ਸੀ । ਜੇ ਤੂੰ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਸੁਗਾਤ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਜੀਵਨ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸੁਖੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਕੋਈ ਡੂੰਘੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਸਗੋਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਪਿਤਾ ਵਾਂਗ ਰੀਝ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ ਸੁਖੀ ਰਹੇ ਜਿਵੇਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈ ਲੈ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਜਦੋਂ ਦੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ 'ਪੂਤਾ ਮਾਤਾ ਕੀ ਆਸੀਸ' ਜਾਣਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਸੀਸ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਕਹਾਂ :-

- (੧) ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਕੀ ਪਤਾ ਫੇਰ ਵੀ ਬਿਮਾਰ ਰਹੇਂ।
- (੨) ਤੂੰ ਅਮੀਰ ਹੋਵੇਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਅਮੀਰ ਵੀ ਵਿਲਕਦੇ ਦੇਖੇ ਹਨ ।
- (੩) ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰੇਂ, ਬਹੁਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਵੀ ਰੁਲਦੇ ਦੇਖੇ ਹਨ ।
- (੪) ਤੂੰ ਸੁਖੀ ਵਿਆਹੀ ਜਾਏਂ ਤੇ ਸੁਖੀ ਵੱਸੋਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਆਸੀਸ ਮਿਲਦੀ ਦੇਖੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦੁਖੀ ਦੇਖਿਆ ।
- (੫) ਤੂੰ ਸੋਹਣੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹੇਂ ਤਾਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਸੁਖ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ।

ਫੇਰ ਮੈਂ ਜਿਹੜੀ ਮਰਜ਼ੀ ਆਸੀਸ ਦੇਵਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਾਲਕ ਹੈ । ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੱਧਾ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਲਚ ਹੈ, ਨਾ ਉਸ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਦਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਤਾਂ 'ਪ੍ਰੀਤ ਮਜ਼ਰੀ' ਮੰਗਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਤਾਂ ਇਕੋ ਗੱਲ ਵਾਜਬ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ (ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਥਾਨ) ਕੋਲੋਂ ਸੁਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇਰੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਆਂ । ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਭਰਪੂਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਕੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਵਿੱਚ ਆਵੇ ਤੇ ਸੁਖ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਮਝਾ ਦੇਵੇ ।

ਕੇਵਲ ਮਨ ਨੂੰ ਲੋੜ ਹੈ ਉਸ ਖੁਰਾਕ ਦੀ ਜੋ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਪੱਕੀ ਕਰ ਦੇਵੇ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਾ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਖੇਡ, ਬਣਾ ਦੇਵੇ । ਉਹ ਖੁਰਾਕ ਹੈ—

੧. ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਠਾਕੁਰ ਨਮਸਕਾਰੈ ॥
੨. ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ।
੩. ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਗੁਰਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਨਾਲ ਬਚੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ।
੪. ਪਰਾਏ ਧਨ ਜਾਂ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ-ਮਰਦ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾ ਦੇਣਾ ।
੫. ਝੂਠ, ਚੁਗਲੀ, ਨਿੰਦਾ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ।
੬. ਸਤਿਸੰਗ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਕਦੇ ਨਾ ਨਿਕਲਣਾ ।
੭. ਗਰੀਬ, ਅਮੀਰ, ਛੋਟੇ, ਵੱਡੇ, ਮੁਸਲਮਾਨ, ਹਿੰਦੂ, ਦੇ ਭੇਦ-ਭਾਵ 'ਚੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ ।
੮. ਦੋਸਤ-ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਣਾ ।
੯. ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋੜਾ ਨਾ ਕਹਿਣਾ ।
੧੦. ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਨੱਸਣਾ ਤੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਨਾਲ ਪ੍ਰੇਮ ਰੱਖਣਾ ।
੧੧. ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦਾ ਵਿਉਪਾਰ ਕਰਕੇ ਲੋਕ-ਲਾਜ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਰਾਮ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨਾ ।
੧੨. ਫਜ਼ੂਲ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਕਤ ਜਾਇਆ ਨਾ ਕਰਨਾ ਤੇ ਝੱਖਾਂ ਨਾ ਮਾਰਨੀਆਂ ।
੧੩. ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ

ਨੀਵਾਂ ਸਮਝਣਾ, ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਚਰਨਪੂੜ ਬਣਨਾ ਤੇ ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ।

੧੪. ਦਸਵੰਧ ਕੱਢ ਕੇ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ।
੧੫. ਨਫਰਤ ਦਾ ਬੂਟਾ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਉਖਾੜ ਦੇਣਾ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ ।
੧੬. ਹਰ ਥਾਂ, ਹਰ ਵੇਲੇ, ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਵਿੱਚ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨੂਰ ਤੱਕਣਾ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਵਿੱਚ ਰਹਿ-ਰਹਿ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ, ਕਿਰਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਨਾ ਹੈ ।

ਡਾਢਾ ਔਖਾ ਕੰਮ ਹੈ ਨਾ ? ਬੇਸ਼ੱਕ ! ਪਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਿਵਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ‘ਢਹਿ ਪਵੇ’, ‘ਮਨ ਵੇਚੇ’, ‘ਸ਼ਰਨ ਆਵੇ’, ‘ਬੇਸਹਾਰਾ ਹੋ ਜਾਏ’, ਤਾਂ ਉਹ ਕਰੋੜ ਪੈਂਡਾ ਚਲ ਕੇ ਆਪ ਲੈ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਆਪ ਕਰਵਾਏਗਾ, ਨਾਲ ਸੁਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਕਰੇਗਾ ।

ਹੁਣ ਆਓ, ਇਹ ਦੇਖੀਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਲਈ ਝੂਠੇ ਹਾਂ ਜਦ ਤਕ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਪੱਕਾ ਨਾ ਕਰ ਲਈਏ । ਜੇ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਸੁਗਤ ਦੇ ਤੌਰ ’ਤੇ ਲੈ ਦੇਵਾਂ, ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਤੇਰੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਹਨ, ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ । ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਇਹੋ ਤੋਹਫਾ ਹੈ, ਇਹੋ ਆਸੀਸ ਹੈ ਕਿ :

“ਇਕ ਨਿਮਖ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾ ਵਿਸਰੇ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉਸ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੀ ਰਹੋਂ ।”

ਤੂੰ ਸੋਚਦੀ ਹੋਵੇਂਗੀ ਕਿ ਪਾਪੇ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ? ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ, ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ, ਬੜੀਆਂ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਪਰ ਬੇਟਾ ਜੀ ! ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਸਭ ਧੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੰਜਾਲ ਹਨ ।

ਵੇਖ ! ਤੂੰ ਹੁਣ ਬੀ.ਏ. ਕਰ ਬੈਠੀਂ ਹੈਂ, ਕਾਲਜ ਵਿੱਚੋਂ ਫ਼ਸਟ ਵੀ ਆ ਗਈ ਹੈਂ, ਪਰ ਇਸ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਮਨ ਦੇ ਰੋਗ ਕੱਟਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ

ਨਹੀਂ । ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਹੁਣ ਵੀ ਤੂੰ ਵੱਧ ਸਿਆਣੀ ਹੋਵੇਂਗੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਿਆਣਪ ਕਿਸ ਕੰਮ ਜੋ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਾ ਕਰਵਾ ਸਕੇ ?

ਤੇਰੇ ਵਾਂਙ ਹੀ ਮੈਂ ਕਈਆਂ ਵਹਿਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ—

੧. ਜੇ ਖ਼ਿਆਲ ਅੱਛੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪਾਠ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ?
੨. ਜੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਤਿਕਾਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰੋਜ਼ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ ਹੈ ?
੩. ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਰਟਣ ਨਾਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?
੪. ਰਹਿਤਾਂ ਦਾ ਕੀ ਫ਼ਾਇਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਲੀ ਰਹਿਣੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ?
੫. ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈਆਂ ਝਗੜੇ ਹੀ ਹਨ, ਉੱਥੋਂ ਕੀ ਸਿੱਖਣਾ ਹੈ ?

ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਮਰੱਥ ਪਿਤਾ ਵਾਂਙ, ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਬਾਲਕ ’ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਪੰਛੀ ਵਾਂਙ ਆਪਣੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਨਾਲ ਉੱਡ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਚੁੰਝ ਤੇਰੀ ਚੁੰਝ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੈਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ।

(੧) ਪਾਠ ਕਰਨ ਜਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ‘ਆਕੜ’ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ‘ਹਉ’ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਚੰਗਿਆਈ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਉ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਦਮੀ ਆਪਣਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਭੈੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮਝਦਾ ਹੈ । ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ।

(੨) ਮਨ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਪਰ ‘ਸਤਿਸੰਗ’ ਇਕ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਆਦਮੀ ‘ਆਪਣਾ-ਪਰਾਇਆ’ ਦੀ ਸਮਝ ਗਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਗਵਾਏ ਬਗ਼ੈਰ ਗਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ; ਕਿਉਂਕਿ ‘ਮਨ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ’ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ

ਮੈਲ ਧੋਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਇਕ ਹੰਕਾਰ ਭਰਿਆ ਵਹਿਮ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਹੀ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

(੩) ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ ਕਿ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਰਟਣ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ 'ਰਾਮ ਕਹਓ ਚਿਤ ਲਾਇ' 'ਨਾਮ ਜਪਣਾ' ਹਜ਼ੂਰੀ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰਨਾ 'ਨਾਮ' ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਕਿ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਰਟਿਆ ਨਾ ਜਾਏ ਸਗੋਂ ਨਿਮਖ-ਨਿਮਖ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਜਾਏ।

(੪) ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਬਿਲਕੁਲ ਮਤਲਬ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਰਹਿਤਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖੀ ਭੇਖ, ਨਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੈ, ਨਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਧੋਖਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਰਹਿਮਤ ਕਰੇ ਅੰਦਰਲਾ ਜਗਾ ਦੇਵੇ ਤੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਅਤਿ ਨਿਮਾਣਾ ਬਣ ਕੇ, ਢੀਠ ਮੰਗਤਾ ਬਣ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾਨ ਲੈਣ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ; ਪਰ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਇਹ ਰੀਝ ਹੋਵੇ ਕਿ ਸਿਰ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦੇਣਾ ਹੈ।

(੫) ਇਹ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਐਸੀ ਮੱਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਵੱਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਤੱਕਣਾ ਹੈ, ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ, ਸੁਣਨੀ, ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਗਾਡੀ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖਣੀ ਹੈ। ਲੋਕ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਤੱਕਣਾ। ਆਪਣਾ ਆਪ ਪਛਾਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਮਿਹਰ ਮੰਗ ਕੇ ਦੂਜਿਆਂ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਤੱਕਣਾ।

ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸਾਂ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਜਾਪ ਕਿਉਂ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਈ ਵਾਰ ਕਹਿ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦ ਅਸੀਂ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਸਾਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਤਾਇਆ ਜੀ ਨੌਕਰੀਓਂ ਜਦ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਕ-ਇਕ ਆਨਾ ਦਿੰਦੇ। ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਇਕ ਪੈਸਾ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਸੀ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਗਲੀ ਵਾਰੀ ਆਉਣ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਂ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਦੱਸ ਕਿ ਜਿਸ ਮਾਲਕ ਨੇ ਤੈਨੂੰ 'ਦੂਜੀ ਕੁੜੀ' ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਮਾਣ ਦੁਆਇਆ, ਦੇਸ਼ਾਂ-ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਘੁਮਾਇਆ, ਸੁਹਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ, ਹਰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ

ਅਤੇ ਜਿਸਮ ਦਾ ਇਕ-ਇਕ ਅੰਗ ਸਾਬਤ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਰੱਖਿਆ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹਰ ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਕਰੀਏ ?

ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮੂਰਖ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਹਰ ਡੂੰਘਾਈ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੂਰਖਤਾਈ ਵਿੱਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਲਕ ਕਦੇ ਨਾ ਕੱਢੇ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਮਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਤਾਵਲਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੂਰਖਤਾਈ ਦਾ ਸੁਖ ਦੂਜਿਆਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਾਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ Picture ਦੇਖਕੇ ਭੈਣ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ—ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਖੀਂ।

ਮੈਂ ਵੀ ਇਕ ਪਿਕਚਰ ਦੇਖੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਹਦਾਇਤਕਾਰ, ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਕਲਾਕਾਰ, ਮਿਊਜ਼ਿਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਹਨ। ਇਹ ਪਿਕਚਰ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਪਿਕਚਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਦਿਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹਦੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਗਾਣੇ ਦੇ ਸੁਣਨ ਦੀ ਰੀਝ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਇਹ ਪਿਕਚਰ ਤੱਕੋ।

ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਦੇ ਸਦਕੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਚਰਨ ਛੂਹ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ, ਇਹ ਯਕੀਨ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਬੇਟਾ, ਜਦੋਂ

- (੧) ਹਰ ਕਮਰੇ ਦਾ ਹਰ ਇਕ Air conditioner ਦੀ ਮਨ ਦੀ ਭਟਕਣ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇਗਾ।
- (੨) ਘਰ ਦੇ ਕਈ ਨੌਕਰ ਮਨ ਦੀ ਥਕਾਵਟ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।
- (੩) ਕਈ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਮੋਟਰਾਂ ਮਨ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਣਗੀਆਂ।
- (੪) ਹਰ ਇਕ ਮਿੱਤਰ ਝੂਠਾ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਜਦੋਂ,
- (੫) ਘਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਲੇਸ਼ ਮਨ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵਧਾਏਗਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਮਾਰ ਕੇ, ਇਸ ਆਸੀਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇਂਗੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਤੇਰੀ ਹਰ ਤਕਲੀਫ਼ ਦੂਰ ਕਰਨਗੇ। ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਗੋਂ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਪੱਕਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਣਾ ਲਵੇਂਗੀ।

ਜਵਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਦੀ ਘਾਟ

COMMUNICATION GAP

ਆਪਣੀਆਂ ਜਵਾਨ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਿਤਾ ਦੀ
ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਬਾਰੇ ਚਿੱਠੀ ।

ਇਹਨਾਂ ਬੱਚੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅਰਜ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਇਕ ਬੱਚੀ ਐਮ.ਏ. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਨਾਲੇ ਬਾਹਰਲੀ ਬੋਲੀ ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਦੂਜੀ ਬੱਚੀ ਬੀ.ਏ. ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਵਾਂਗ ਇਕ ਚੰਗੀ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਪਿਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀ 'ਤੇ ਬਾਹਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਕਮਾਈ ਵੱਲ ਲਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ **Europe** (ਯੂਰਪ) ਦੇ ਇਕ **Capital** (ਰਾਜਧਾਨੀ) ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ । ਬੱਚੀਆਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਵੱਡੀ ਲੜਕੀ ਕੋਲ ਮੋਟਰ ਹੈ । ਦੋਨੋਂ ਬੱਚੀਆਂ ਦਸਵੰਧ ਕੱਢਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਕਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ **Charts** (ਚਾਰਟ) ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ **Ram, Allah, Waheguru Our Only Guide Friend**, ਨਾਲੇ **Truth out Weigh Everything** ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਫੋਟੋ **Christ** (ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ) ਦੀ ਹੈ, ਇਕ ਮੱਕਾ ਮਦੀਨਾ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ “ਸੱਚ” ਦੇ ਬਾਰੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ । ਇਕ ਰਾਤ ਮੈਨੂੰ **Transit** (ਸਫਰ) ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ।

ਮੇਰੀਓ ਰਾਣੀਓ, ਬੱਚੀਓ !

ਕੱਲ੍ਹ ਹੀ ਤੁਹਾਡੀ ਮੰਮੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਯੂਰਪੀਨਾਂ ਵਾਂਗ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹੋ ਪਰ ਇਸ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾਲ ਕਿ

ਪਾਪੇ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹੇਗਾ, ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀਆਂ । ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਤਾਂ ਹੋਇਆ ਹੀ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਜੀਬ ਵਿਚਾਰ ਉੱਠਿਆ, ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਤੇ **Misunderstandings** (ਗ਼ਲਤ ਫ਼ਹਿਮੀਆਂ) ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ, ਜਵਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਤੇ ਮਾਂ ਪਿਓ ਦੀ **Communication gap** (ਗੱਲ-ਬਾਤ ਦੀ ਘਾਟ) ਹੋਣ ਨਾਲ । ਮੈਂ ਸਾਫ਼-ਸਾਫ਼ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰੋ ਸਿਵਾਇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾਓ ਜਿਹੜੇ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਮੇਲੀ ਰੱਖਣ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗੋ ਜਿਹੜੇ ਸਾਹਿਬ ਕੋਲੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਪਾਉਣ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਚਾਅ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਆਪਣੇ **Views impose** ਕਰਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪ ਮੂਰਖ ਹਾਂ ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝਾਵਾਂਗਾ । ਬੱਸ ਇਤਨਾ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਲਈ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ, ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਪੂਰਨ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕਵਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਤੁੱਛ ਬੁੱਧ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ: ਕੋਈ ਅਪਨਾਏ ਵਾਹ-ਵਾਹ, ਕੋਈ ਨਾ ਅਪਨਾਏ ਵਾਹ-ਵਾਹ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਹਿਮਤ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ ਚੰਗਾ-ਮਾੜਾ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਠੀਕ-ਗ਼ਲਤ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ, ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨੁਕਸ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ।

ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਅੱਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਮਿਲੀ ਜਦੋਂ ਅਜੇ ਮੈਂ ਬਿਸਤਰੇ 'ਤੇ ਹੀ ਪਲਸੇਟੇ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਖ਼ਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ **Directly** (ਸਿੱਧੀ) ਗੱਲ-ਬਾਤ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਖ਼ਿਆਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕੁਝ **Suppose** (ਫਰਜ਼) ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਪੂਰਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਆਪ ਅੱਛੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜਲਾਲਤ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੈਂ ਆਪ ਕੱਟੀ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਕੂਲ ਪਾਇਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੀਝ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਖ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਮੈਂ **Share** ਕਰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਸਕੂਲ ਦਾ **Syllabus** ਵੀ **Share** ਕਰਦਾ ਰਹਾਂ । ਉਸ **Syllabus** ਨੂੰ ਫੇਰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ **Imposition** (ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਮੜ੍ਹਨਾ) ਹੈ ਜਾਂ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ । ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਾ ਰਿਵਾਜਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਨਾਲ, ਨਾ ਦਾਨੀ ਭਗਤ ਅਖਵਾਉਣ ਨਾਲ, ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਵਾਸਤਾ

ਹੈ । ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਕੇਵਲ ਹਰ ਇਕ ਦਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਵਿਚਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਸਿੱਖ ਬਣਨ ਲਈ (ਨਾਲੇ, ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਤੋਂ ਭਾਵ **Definitely** ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਗੜੀ ਦਾੜੀ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ) ਕੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਨਹੀਂ । ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮਤਲਬ ਪੂਰਾ ਇਨਸਾਨ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੱਤ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਹੇਠਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਮਾਂਜੇ :

- (੧) ਸੱਚ ਦਾ “ਵਿਉਪਾਰ” ਕਰੇ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਵਿਉਹਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੱਚਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।
- (੨) ਸਭ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੇ ਤੇ ਨਫ਼ਰਤ ਦਾ ਬੂਟਾ ਪੁੱਟਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ।
- (੩) ਸਵਾਸ-ਸਵਾਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਮੰਨਣਾ ਕਬੂਲੇ ।
- (੪) ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ’ਤੇ ਮਨ ਵੇਚ ਦੇਵੇ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਦਕਾ ਸਭ ਦੀ ਚਰਨਪੂੜ ਬਣਨਾ ਚਾਹੇ ।
- (੫) ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਨਾ ਆਖੇ ।
- (੬) ਕਦੇ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ-ਮਰਦ ਨਾਲ **Illegitimate** (ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤਅੱਲਕਾਤ) ਵਾਸਤਾ ਨਾ ਰੱਖੇ ।
- (੭) ਦਸਵੰਧ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕੱਢੇ ।
- (੮) ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਵਰਤੇ ।
- (੯) ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਚੜੇਲਾਂ ਨਾਲ ਹਰ ਘੜੀ ਜੰਗ ਕਰੇ ।
- (੧੦) ਸਭ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਗ਼ੈਰ ਜਤਾਏ ਤੇ ਬਗ਼ੈਰ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਕਰੇ ।
- (੧੧) ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲੇ ।
- (੧੨) ਕਦੇ ਨਿੰਦਾ ਨਾ ਕਰੇ ਤੇ ਨਾ ਸੁਣੇ ।
- (੧੩) ਪਰਾਏ ਧਨ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਸਮਝੇ ।
- (੧੪) ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਜਾਂ ਧਰਮੀ ਆਗੂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਧਰਮ ਨਾਲੋਂ ਮਾੜਾ ਨਾ ਸਮਝੇ ।
- (੧੫) ਬਗ਼ੈਰ ਵਿਤਕਰੇ ਦੇ ਸੱਚ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ’ਤੇ ਆਪਣੀ ਵਡਿਆਈ ਦਾ ਰੋਹਬ ਨਾ ਪਾਵੇ ।

ਆਪ ਦੇਖੋਗੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਭੇਸ ਦੀ ਜਾਂ ਰੀਤਾਂ ਦੀ, ਜਾਂ ਹੋਰ ਧਰਮੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਸਗੋਂ ਮੇਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ

“ਸੱਚ” ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਕੇਵਲ ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਭਾਂਡਾ ਮਾਂਜਣ ਦੀ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਭਾਂਡਾ ਸੱਚਮੁੱਚ ਮਾਂਜਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਸੁੱਚੇ ਭਾਂਡੇ ਨੂੰ “ਸੱਚ” ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੰਦ ਤੇ ਮੈਲ ਕੱਢ ਚੁੱਕਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਹ ਵਿੱਚੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਖੁੱਲ੍ਹਾਪਨ ਜਿਹੜਾ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਘਾਲ ਥਾਏਂ ਪਵੇ । ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ (ਜਦੋਂ ਉਹ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਸਨ) ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ (ਜਦੋਂ ਉਹ ਖਾਲੀ ਭਾਈ ਅਮਰ ਜੀ ਸਨ) ਇਸ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਤੇ ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਘਾਲਾਂ ਥਾਏਂ ਪਾਈਆਂ । ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਸਾਡੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਤਕ “ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ” ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ—ਤੇ ਜੇ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਮਿਟਣਾ ਤੇ “ਤਨ, ਮਨ, ਧਨ” ਅਰਪਣ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪ ਨਿਰਣੇ ਕਰਨ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ ਜਤਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਹੁਕਮ ਗੁਰੂ ਦਾ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਗਲਤ ਹੈ । ਇਹ ਨੁਕਸ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਸੀਂ ਜਿਹੜੇ ਧਰਮੀ ਸਿੱਖ ਬਣਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਝੱਟ-ਪਟ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, “ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੋ” ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੋ ਜਾਉ । ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਬਗ਼ੈਰ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਰੀਤ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ “ਸੱਚ” ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਧੋਖਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੇ, ਸਗੋਂ ਜਵਾਨ ਪਨੀਰੀ ਨੂੰ ਧਰਮ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਦਮੀ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਏ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ; ਤਾਂ ਜਦ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਭੈੜਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ, ਅਸੀਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦਰ ’ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ।

ਆਪ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਏਗਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਘਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਰਹਿਮਤ ਨਾਲ **Morality** (ਨੈਤਿਕਤਾ) ਤੇ ਚੰਗੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਈ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਪਰ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਆਕੜ ਦੀ ਭਾਵਨਾ, ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮਾਣ ਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਮਤਿ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੈਰ ਕਰਨ ਦਾ ਜਨੂੰਨ ਵੀ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੀ । ਮੈਂ ੪੦ ਸਾਲ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਚੰਗੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਅਮਲ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੀ “ਹਉ” ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਫੇਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ “ਨਾਮ” ਬਿਨਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਸਵਾਹ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਦੋ ਸਾਲ

“ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤੋਂ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਵੇਚਣ ਦੇ ਪ੍ਰਣ ਤੋਂ” ਦੂਰ ਰਿਹਾ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਾ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਨਾ **Impose** ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਉਹ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਕਰਵਾਉਣਗੇ ਜੋ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ । ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਭਾਗ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਸੁਭਾਗ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਦੇ ਹੋ ।

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਰਹਿ ਗਿਆ ਮੇਰੀ “ਪਿਤਾ ਦੀ **Duty**” ਦਾ । ਜਦੋਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹੋ ਅਸਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਿੱਤਰ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਜੋ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹੋ । ਪਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਕਈ ਰਾਹ ਬਦਲ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ **distinct** (ਸਪੱਸ਼ਟ) ਫਾਇਦਾ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਹੈ । “ਉਲਟੀ” ਮੱਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ **Naturally** (ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਪਰ) ਹੁਣ ਉਹ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ **interest** (ਦਿਲਚਸਪੀ) ਨਹੀਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਉੱਤੇ, ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਤਕ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ । ਪਰ ਮੈਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪ **Clearly** (ਖੁੱਲ੍ਹ-ਮਖੁੱਲ੍ਹਾ) ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਆਉਂਦਾ ’ਤੇ **Practical life** (ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ) ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਹੱਠ ਗੁਰਮਤਿ ’ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਪੱਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਮੇਰਾ **Impose** ਕਰਨਾ ਜਾਂ **Expect** (ਉਮੀਦ) ਕਰਨਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੀ ਗੁਰਮਤਿ ’ਤੇ ਚੱਲੋ, ਮੇਰੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਕਵਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਛੇੜ ਦੇਵਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ’ਤੇ । ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਆਪ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਝੱਕੋ, ਨਾ ਗੁੱਸੇ ਜਾਂ ਰੋਸ ਤੋਂ ਡਰੋ । ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਐਸੀ ਸਮਝ ਪਾਈ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਨਾ **Agree** (ਸਹਿਮਤ) ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਕੇਵਲ ਪਿਆਰ ਹੀ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਵੱਧ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਵਾਰ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ’ਤੇ ਅਸੀਂ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ; ਪਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਆਪ ਦੋਨੋਂ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵੱਲ ਚੱਲਦੀਆਂ ਹੋ । ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਇਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਨਹੀਂ ਕੱਟਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਭਾਵੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਜੇ ਨਾ ਵੀ ਛਕਿਆ ਹੋਵੇ,

ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ **Religious** (ਧਾਰਮਿਕ) ਬੰਦਸ਼ ਹੈ ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ **Self imposed** (ਆਪ ਮੜੀ) ‘ਬੰਦਸ਼ ਬੰਦੇ ਸੇ ਜੇ ਪਵੇ ਵਿੱਚ ਬੰਦੀ’ ਵਾਲੀ ਵੀ ਹੈ । ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬ ਭਾਂਡਾ ਮੰਜਵਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਨ, ਤੇ ਸਮਝਾਉਣ ਆਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹੋਰ ਕਈ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਪਾਉਣ ’ਤੇ ਜੀ ਕਰੇਗਾ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਫੇਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਬਗੈਰ ਕੋਈ ਜੇ ਕੁਝ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਪਾਵੇ ਵੀ—ਤਾਂ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੈ ੨੪ ਘੰਟੇ ਦੀ, ਹਰ ਪਲ, ਹਰ ਘੜੀ ਦੀ, ਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੀ । ਇਮਤਿਹਾਨ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ, ਕਿਸੇ ਘੜੀ ਤੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਲਈ ਨੰ: ੧੦੦% । ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਤਿ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਬਣਨਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ ਅਜੇ ਇਕ ਕੱਚੀ ਦੀ ਜਮਾਤ ਦਾ ਅਭਿਆਸੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਗ਼ਲਤੀਆਂ ਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ ਆਪ ਅੱਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜਦਾ ਹਾਂ । ਮੇਰੇ ਲਈ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ੇ ।

ਜੇ ਆਪ, ਕੁਝ ਕੁ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ **Interpretation** (ਅਰਥ ਨਿਰਣਾ) ਮੇਰੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪੇ ਹੀ ਬਣਾ ਲਵੋਗੇ ਤਾਂ, ਇਕ ਤਾਂ **Communication Gap** ਵਧੇਗਾ, ਦੂਜੇ ਗ਼ਲਤ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਗ਼ਲਤ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਬੈਠੀ ਰਹੇਗੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਗ਼ਲਤ **Reaction** (ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ) ਹੋਣਗੇ । ਕੀ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਪ ਪੂਰੀ ਨਿਡਰਤਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪੂਰੇ ਖਿਆਲ ਜ਼ਰੂਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ **Share** (ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ) ਕਰੋ । ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਕਹਿ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਤੇ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਮੁਤਾਬਕ, ਜੋ ਠੀਕ ਦਿੱਸੇਗਾ ਕਹਾਂਗਾ; ਪਰ ਜੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਰਹੇ ਤਾਂ **Impose** ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ, ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ, ਨਾ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਵਾਂਗਾ । ਕੇਵਲ **Insistence** (ਜ਼ੋਰ) ਨਾਲ ਦੱਸਾਂਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਜਾਂ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਤੁਹਾਡੇ **Interest** (ਲਾਭ) ਵਿੱਚ ਹੈ । ਕਦੇ ਮੈਂ ਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ।

ਹੁਣ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ । ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੀਆਂ ਹਨ । ਲੇਕਿਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਨ੍ਹਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਜੋ ਕੁਝ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਅਪਨਾਉ । ਸਗੋਂ ਹੁਣ ਵੀ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਕੋਈ ਮਨ ਵੇਚ ਸਕੇ ਤਾਂ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਕਰੇ । ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛੇਵੀਂ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਫੈਸ਼ਨ ਚੰਗਾ ਹੈ ਜਾਂ ਮਾੜਾ । ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ **Priority fashion** (ਪਹਿਲ ਫੈਸ਼ਨ) ਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ “ਸੱਚ” ਦੀ । “ਸੱਚ” ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰਹਿਣਾ ਵਾਲਾ ਹੈ ਫੈਸ਼ਨ ਘੜੀ-ਘੜੀ ਬਦਲਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦੀ **Value definitely** (ਕੀਮਤ ਸੱਚਮੁੱਚ) ਕੋਈ ਖਾਸ ਨਹੀਂ । ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਤੇ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਵਾਸਾ ਕਰਕੇ ਫੈਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬੇਸ਼ੱਕ ਕਰੇ । ਪਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਰਚਣ ਨਾਲ **Fashion** (ਫੈਸ਼ਨ) ਆਪ ਹੀ ਛੱਡ ਜਾਏਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਜਦੋਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਠੀਕ ਹਾਲਤ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਆਪ ਜ਼ਰੂਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਠੀਕ ਰਾਹ ਲੱਭ ਲਓਗੀਆਂ । **Naturally** (ਕੁਦਰਤੀ) ਜੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ, ਤਾਂ ਜਦ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡਾ ਸਮਰੱਥ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਾਹਦਾ ਫਿਕਰ ? ਇਤਨੀ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮਨ ਵਿੱਚ ਪੱਕਾ ਧਾਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਆਪਣੇ ਆਪ “ਠੀਕ” ਜਾਂ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਜੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਕਰਨ; ਜਿਵੇਂ :

(੧) ਝੂਠ, ਨਿੰਦਾ, ਚੁਗਲੀ, ਅਕ੍ਰਿਤਘਣਤਾ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਬਣ ਗਈਆਂ ।

(੨) **Tax evasion** (ਟੈਕਸਾਂ ਦੀ ਚੋਰੀ) ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਵਿਉਪਾਰੀ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ।

(੩) ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਰਿਸ਼ਵਤ ਖਾਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ । ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸੱਚ 'ਤੇ ਪਰਖ ਕੇ ਜੋ ਕੁਝ ਕਰੋ, ਠੀਕ ਹੈ । ਆਖਰੀ ਗੱਲ, ਸਾਡਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵੈਰ ਨਹੀਂ, ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ । ਤੁਹਾਡਾ ਆਸ਼ਾ “ਸੁਖ” ਹੈ ਮੇਰਾ ਆਸ਼ਾ ਕਰੋੜ ਗੁਣਾਂ ਪੱਕਾ ਹੈ, “ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਖ” । ਇਸ ਲਈ ਇਕੋ ਆਸ਼ੇ 'ਤੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਜੇ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿੱਚ ਫਰਕ

ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ਠੀਕ ਜਾਂ ਗਲਤ ਕੀ ਹੈ ? ਆਓ ਉਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹੀਏ, ਢੀਠ ਬਣ ਕੇ ਦਾਨ ਮੰਗੀਏ, ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਰੂਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਖਸ਼ਣਗੇ । **Meanwhile** (ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹੀਏ—‘ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕੋਇ...॥’ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮੁਤਾਬਕ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਹੋ, ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਸਭ ਦੀ ਚਰਨਪੂੜ ਬਣਨਾ, ਆਪਸ ਤੋਂ ਸਭ ਨੂੰ ਉੱਚਾ ਜਾਣਨਾ । **Fortunately** (ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ) ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਜਾਂ ਪਤਨੀ “ਸਭ” ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ । ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ । ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਸਕਾਂ । ਜਦੋਂ ਉਹਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਫਿਰਾਂ, ਮੇਰੇ ਗਰੀਬ ਨਾਲ ਖ਼ਿਆ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਕਰੋ ।

ਤੁਹਾਡਾ ਦਾਸਨ ਦਾਸ ਨੌਕਰ

ਮੇਰੇ ਵੱਲੋਂ

ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪ ਦੱਸੀ ਤੇ ਨਾਲੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੋਥੀਆਂ 'ਚੋਂ ਸਾਖੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ **Exhort** ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਵੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਐਸੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਸਦਕਾ ਤਰ ਜਾਵਾਂ ।

ਜਦੋਂ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ **Calculating Mind** (ਹਿਸਾਬੀ ਮਨ) ਨੇ ਝਿਜਕਦਿਆਂ-ਝਿਜਕਦਿਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ, ਇਕ ਗੱਲ ਪੁੱਛੀ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮੇਰੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਜਦੋਂ ਵਿਆਹੁਣ ਯੋਗ ਸਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨੀਂਦਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦੀ, ਮੇਰੀ ਬੀਵੀ ਮੈਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਪੈਂਦੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਦਰ-ਦਰ ਰੁਲ-ਰੁਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਕ ਦੁੰਡਦਾ ਸੀ—ਚੇਤੇ ਕਰ ਵਿਆਹ ਦੀ ਗੱਲ, ਮਨ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ—ਪਰ ਆਪ ਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਕੁਝ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ । ਖਿੜ-ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ । ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਠੀਕ ਤੇਰੇ ਵਰਗਾ ਹਾਲ ਮੇਰਾ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ ਜੇ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਕ ਰੁਮਾਲੇ ਹੇਠਾਂ ਕੱਜੀ ਹੋਈ ਕਿਤਾਬ ਹੀ ਸਮਝਦਾ; ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਤੱਖ

ਖੁਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੈ, ਪਿਤਾ ਹੈ, ਮਾਤਾ ਹੈ, ਸੱਜਣ ਹੈ, ਭਰਾ ਹੈ, ਬੇਲੀ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕਾਹਦੀ ਚਿੰਤਾ। ਚਿੰਤਾ, ਪਿਆਰਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਵੱਡੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਆਪੇ ਸੋਚਣ—ਤੇ ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਨਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਪੂਰਨ ਸਮਰੱਥ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਫੱਕ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਉਹ ਹੱਸੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਚੋਰੀ-ਚੋਰੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਕੇ ਹਿਸਾਬ ਲਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵੱਡੀ ੨੫ ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਛੋਟੀ ੨੦ ਸਾਲ ਦੀ; ਪਰ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪਕੜ ਕੇ ਉਹ ਬੋਲੇ—ਮੈਂ ਹੈ ਹੀ ਕੀ ਹਾਂ? ਇਕ ਕੀੜਾ ਤੇ ਫੇਰ ਕੀੜਾ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭਾਵੇ, ਜਦੋਂ ਭਾਵੇ, ਠੀਕ ਹੈ। ਪਾਲਿਆ ਗੁਰੂ ਨੇ, ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਗੁਰੂ ਨੇ, ਮੋਟਰਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗੁਰੂ ਨੇ, ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਵਾਈਆਂ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤੇ ਜੇ ਅਜੇ ਉਸ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਕਰਾਏ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਬਿਹਤਰੀ ਹੈ; ਪਰ ਸੁਣ ਮੇਰੀ ਗੱਲ, ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਦਾ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ੧੪ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੀੜਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਗਿਆ, ਕਿਹਾ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਮੈਂ ੧੪ ਸਾਲ ਕੈਦ ਨਹੀਂ ਕੱਟਣੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ; ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰੇਗਾ, ਉਹ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ Family (ਮਾਂ-ਪਿਓ, ਭੈਣ-ਭਰਾ) ਨਾਲ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਏਗਾ ਤੇ ਕੇਵਲ ਬੱਚੀਆਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਇਕੱਠੇ ਬਹਿ ਕੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਮਿਹਰ ਮੰਗ ਲਵਾਂਗੇ। ਅਡੰਬਰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਰਚਣੇ ਅੱਗੋਂ ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ। ਹਾਂ, ਪਿਆਰਿਆ ਹੁਣ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਹੋਊ। ਮੈਨੂੰ ਇਕੋ ਫਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਲੜ ਆਪਣੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਕਰ ਕੇ ਨਾ ਛੁੱਟ ਜਾਏ। ਇਕ ਹੋਰ ਫਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਪਲ ਨਾ ਭੁੱਲੇ। ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਜ਼ਰੂਰ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਰਨਗੇ। ਮੇਰੇ ਅੱਥਰੂ ਗਿਰੇ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਖੁਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਮੁਰਖ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਉੱਤੇ।

ਅਸਾਂ ਭਿ ਓਥੈ ਜਾਣਾ

ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਾਂ। ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਗੁਰਮੁੱਖ ਗੁਰਸਿੱਖ ਵੀਰ ਮੇਰਾ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ। ਕਰਤੂਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਡਾਢੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਪੁਰਖ ਹੋਣ ਵੀ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕਾਲੇ ਦਿਲ ਵਾਲਾ ਸਭ ਵਿੱਚ ਕਾਲਖ ਹੀ ਦੇਖਦਾ ਹਾਂ।

ਖੈਰ, ਇਕ ਪਾਗਲ ਜਿਹੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਕੁਝ ਖ਼ਾਲੀ ਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਇਕ ਦੋ ਘੰਟੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ। ਮਿਥੇ ਥਾਂ 'ਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਮਿਲਦਿਆਂ ਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ “ਪੰਨਭਾਗ” ਆਖਿਆ; ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਅੱਜ ਗ਼ਰੀਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜੇ, ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕੋਈ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵੱਲ ਹੱਥ ਲੈ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਵੇਂ ਜ਼ਲੀਲ ਨ ਕਰੋ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਕਰੀਏ, ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਕਰੀਏ, ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾ ਕੇ ਸੀਤਲਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰੀਏ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਨਿਮਰਤਾ ਦਾ ਪਖੰਡ ਚਾ ਦੱਸਿਆ—ਮੈਂ ਕਿਹਾ, “ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਹੀ ਹੋ ਤੇ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ।” ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਸੇ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਲਣੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰਦਾ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਸੁਆਹ ਪਾਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਵਡਿਆਈ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੇਵਲ ਮਾਲਕ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਆਪ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ਕਿ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਅਕਲ ਨਹੀਂ।

ਮੈਂ ਪਖੰਡ ਜ਼ਰਾ ਢਿੱਲਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਖੇੜੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, “ਆਓ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਮਾਲ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂ ਕਮਾਈਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ। ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਹੀ ਚਿੱਠੀ ਆਈ ਹੈ ਮੇਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸੰਬੰਧੀ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਰਜ਼ਾ ਤੇ ਭਾਣੇ ਵਾਲੀ ਚਿੱਠੀ ਹੈ ਬਗੈਰ ਦੁਖ ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਦੇ ਤੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਕੋਸਣ ਦੇ। ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ‘ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਧੁਰਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਹਨ। ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦਾ

ਫਲਾਣੇ ਦਿਨ ਭੋਗ ਪਵੇਗਾ। ਵਾਹੁ ਤੇਰੀ ਰਜਾ। ਆਪ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੁਮੱਤ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਬਖਸ਼ਣਾ।'

ਮੈਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਕੂਕਰ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਗਲੇਫਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰੁਝਿਆ ਹੋਇਆ ਬਾਹਰੋਂ ਸਿੱਖ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਚੋਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਹੀ ਨਾ ਸਕਿਆ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਸਤਿਸੰਗ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਤੇ ਇਕ ਦਮ ਕਿਹਾ ਅੱਛਾ ਆਪ ਦੇ ਇਤਨੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸੱਜਣ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ, ਤੇ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੇਵਲ ਰਿਵਾਜ ਨਾਲ ਹੀ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਿਆਨ ਵੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਸਿਆਪੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਾ ਪਵੇ, ਜਿਹੜੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤੇ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਪਿਆਰ ਤੇ ਰਜਾ ਦੀ ਝਲਕ ਦਰਸਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਸਮਝੋ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੀ ਆਪ ਨੇ ਨਹੀਂ ਮਰਨਾ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮਰਨਾ, ਕੀ ਮਰਨਾ ਧੁਰ ਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ? ਕੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਕਦੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੋਇਆ? ਕੀ ਮੌਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ? ਪਰ ਸੁਣੋ, ਜਿਹੜੇ ਹੁਣ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੇਰੀ ਇਕ ਭੈਣ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

‘ਬਹੁਤ ਸਖਤ ਦਰਦ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਚੀਕਾਂ ਨਿਕਲਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉੱਚੀ ਤੇ ਭਾਰੀ ਸੀ; ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਸੀ। ਨਾ ‘ਓਫ’ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ‘ਸੀ’। ਪਰ ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕੀ ਮੇਰੀ ਸੁਰਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇਗੀ ਅੰਤ ਵੇਲੇ। ਇਹ ਗੁਰਮੁਖ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦਰ ਜਾ ਵੱਸਣਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ’ ਵਿੱਚ ਸੀ।

ਇਕ ਗੱਲ ਹੋਰ-ਵੀਰ ਜੀਓ, **Reminders** (ਸੁਨੇਹੇ) ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਤਿਆਰੀ ਨਹੀਂ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਧੰਦਿਆਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।'

ਮੇਰੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮੰਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਮਹਾਨ' 'ਮਹਾਨ', ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਦ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਂਦਾ ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਬਜਾਏ ਸਤਿਸੰਗ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਛੇੜਨ ਦੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ-ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸੰਬੰਧੀ ਗੁਜਰ ਗਏ

ਹਨ {ਮੇਰਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਬੁਲਾਣਾ}; ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਜੇ ਆਪ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਰਜਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਅਫਸੋਸ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਚਲਾਕੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਖਰਾਬ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਖੋਟਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਗਈ, ਉਸ ਕੁਝ ਨਾ ਕਿਹਾ ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਬਹਿ ਗਈ। ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਸੰਗ ਚਲਤ ਹੈ ਹਮ ਭੀ ਚਲਣਾ।

ਫੇਰ ਸਿੱਖ ਵੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਵੱਲ ਮੁਖਾਤਬ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ-ਭੈਣ ਜੀਓ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਐਡੇ ਐਡੇ ਵੱਡੇ ਟਿੱਕੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਧਰਮੀ ਬੰਦੇ ਬਣਦੇ ਹਾਂ, ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਭੇਸ ਬਣਾ ਕੇ ਬਹੁਤੇ ਪੱਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਬੰਦੇ ਬਣਦੇ ਹਾਂ, ਬਾਹਰਲੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ, ਵੱਡੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਨਾਲ ਤੇ ਮੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਕੜਿਆਂ ਨਾਲ ਦੱਸਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਖਾਸ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ ਹਾਂ; ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਹੁਕਮ ਅਦੂਲੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸਦੇ ਹਨ—

- (1) ਕਿ ਮੌਤ ਸਿਰਫ ਜੋਤੀ ਨਾਲ ਜੋਤ ਮਿਲ ਜਾਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ।
- (2) ਮੌਤ ਤੇ ਰੋਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ ਤੇ ਅਫਸੋਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ, ਸਗੋਂ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਦੀ ਰਜਾ ਮੰਨ ਕੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਵਿੱਚ ਵਕਤ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- (3) ਰੋਣਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਲਈ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ।
- (4) ਸਵਾਸ ਖਤਮ ਹੋਣ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਨਹੀਂ ਮਰਦਾ ਸਗੋਂ ਜਿਊਂਦਾ ਆਦਮੀ ਵੀ ਮੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸਮਝੀਏ ਜੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।
- (5) ਕਿਉਂਕਿ ਰੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪੂੰ ਵੀ ਮਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਮਰਨ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾਣਾ ਕਿ ਸੰਗ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਸਾਂ ਵੀ ਤੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ; ਇਸ ਲਈ ਨਾਮ ਜਪ ਲਈਏ ਤਾਂ ਜੋ ਦਰਗਾਹ ਵਿੱਚ ਪਰਵਾਨ ਹੋਈਏ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਝੂਠ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ

ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਧਾਰਮਿਕ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ‘ਲਓ ਸੁਣੋ’ ਕਹਿ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਿਹਾ—

- (1) ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਮਰਦਾ ਹੈ ਘਰ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਅਫਸੋਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਇਸ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕੌਣ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਆਇਆ ਤੇ ਕੌਣ ਨਹੀਂ।
- (2) ਜੇ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਝੂਠ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸੱਚ ਵੱਲ ਜਾਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।
- (3) ਫੂੜੀ 'ਤੇ ਘਰ ਦੇ ਬੰਦੇ ਮੂੰਹ ਉਦਾਸ ਕਰਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਪਰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਰ ਗਏ ਬੰਦੇ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਉਹਦੇ ਗਹਿਣੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ।
- (4) ਰਿਵਾਜ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਰੋਣ ਦੀ **Training** (ਟਰੇਨਿੰਗ) ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੇ ਕੋਈ ਇਹ ਨਾ ਕਰੇ ਕਿ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- (5) ਫੂੜੀ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਬੰਦੇ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਮਰ ਗਏ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਹੱਸਦੇ ਖੇਡਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਣ 'ਤੇ ਮੂੰਹ ਗੰਭੀਰ ਬਣਾ ਕੇ ਝੂਠੇ ਰਿਵਾਜਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗਲੇ ਲੱਗ-ਲੱਗ ਕੇ ਰੋਂਦੇ ਹਨ।
- (6) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਪਾਠ ਜਾਂ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕੇਵਲ ਰਿਵਾਜਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਦਰ-ਸਤਿਕਾਰ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਹਿਆ, ਕੇਵਲ ਪਖੰਡ ਦਾ ਵਿਉਪਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

—ਰਾਗੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਫਿਰ ਸ਼ਰਮੇ ਕਸ਼ਰਮੀ ਜਾਂ ਪਿਛਲੇ ਲੇਖੇ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗੀ ਜੀ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਣੀ ਪਈ।

—ਸੱਸ ਸਹੁਰੇ ਤੇ ਹੋਰ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਰਿਵਾਜਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਭੇਟਾਵਾਂ ਲਿਆਏ—ਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਚੇਤੇ ਰਿਹਾ ਤੇ ਨਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਚੇਤੇ ਰਿਹਾ। ਕੇਵਲ ਤਾਹਨੇ ਤੇ ਮਿਹਣੇ ਚੇਤੇ ਰਹਿ ਗਏ—

(ੳ) ਕਿਸੇ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਭੇਟਾ ਦਿੱਤੀ—

(ਬ) ਕਿਸੇ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਬਹੁਤਾ ਜਵਾਈ ਧੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ

(ਚ) ਕੌਣ ਆਇਆ ਤੇ ਕੌਣ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਇਸ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਮਕਲੀ ਦੀ ਸਦ (ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਅੰ: ੯੨੩) 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਸੁੰਦਰ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ; ਸੁਣੋ—

—ਕਿਰਿਆ, ਫਲ, ਪਤਨ ਸਭ ਕੁਝ ਕੇਵਲ ਰਾਮ ਨਾਮ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਹੈ—

—ਰੋਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ।

—ਸਾਹਿਬਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਅ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਇਤਨੇ ਲੰਮੇ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਇਕ ਅਰਜ਼ ਹੈ। ਭੈਣ ਜੀ, ਆਪ ਮੇਰੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨਾ ਕਿ ਨਾ ਕੇਵਲ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਜਾਂ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਮੰਨ ਸਕਾਂ। ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਘਰ ਮੌਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਿਵਾਏ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਗੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਲਾ ਸਕਾਂ—“NO CONDOLENCE PLEASE”.

—“ਅਫਸੋਸ ਨਾ ਕਰਨਾ ਜੀ, ਜੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਓ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ , ਤਾਂ ਸਦਕੇ।”

ਫੇਰ ਸਿੱਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਖਸ਼ੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮਰਾਂ ਤਾਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ **Ceremony** (ਰੀਤਾਂ ਰਿਵਾਜਾਂ) ਦੇ ਮੇਰੀ **Body** (ਸਰੀਰ) ਕਿਸੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ **Medical Research** (ਡਾਕਟਰੀ ਖੋਜ) ਲਈ, ਨਾਲੇ ਜੇ ਅੱਖਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਅੰਗ ਕਿਸੇ ਮਰੀਜ਼ ਦੇ ਕੰਮ ਆ ਸਕੇ ਤਾਂ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਅਫਸੋਸ ਕਿਰਿਆ ਜਾਂ ਫੂੜੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਸਗੋਂ ਬਿਲਕੁਲ “ਜਮਣ ਮਰਨਾ ਹੁਕਮ ਹੈ” ਤੇ ਚਲਕੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਅੱਗੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਈਏ। ਬਸ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜਿਉਂਦਿਆਂ, ਮਰਦਿਆਂ ਤੇ ਬਾਕੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਕੰਮ ਕਰਨ। ਜੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਵਕਤ ਹੀ ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਅਫਸੋਸ ਦਾ। ਨਾਲੇ ਜੇ, ਸਾਡੇ ਬਾਬੂਲ, ਪਤੀ, ਪਿਤਾ, ਮਾਤਾ ਸਦਾ ਕਾਇਮ ਹੈ ਤਾਂ ਅਫਸੋਸ ਕਾਹਦਾ? ਨਾਲੇ, ਜੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਚੰਗਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਚਿੰਤਾ ਕਾਹਦੀ?

ਉਸ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇਤਨਾ ਵੱਡਾ ਲੈਕਚਰ ਦਿੱਤਾ, ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਮੈਂ ਅਸੀਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ ਤੇ 'ਵਾਹ ਵਾਹ' ਕਰਦੇ ਰਹੇ; ਪਰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਕੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਿਵਾਜ ਨਿਭਾਣ ਲਈ, ਅਸੀਂ ਦੋਨੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਘਰ ਵਾਲੇ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ—

- (੧) ਅਸਾਂ ਭਿ ਓਥੈ ਜਾਣਾ ॥
- (੨) ਕਿਆ ਤੂ ਸੋਇਆ ਜਾਗੁ ਇਆਨਾ ॥ (ਅੰ: ੭੯੪)
- (੩) ਇਹ ਜਗਿ ਮੀਤੁ ਨ ਦੇਖਿਓ ਕੋਈ ॥ (ਅੰ: ੬੩੩)
- (੪) ਕਉਨੁ ਮੁਆ ਰੇ ਕਉਨੁ ਮੁਆ ॥ (ਅੰ: ੮੮੫)
- (੫) ਰੋਵਨਹਾਰੁ ਭਿ ਉਠਿ ਸਿਧਾਈ ॥ (ਅੰ: ੮੮੫)

ਇਕ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਉੱਠੇ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਹਿੰਮਤ ਹੀ ਨਾ ਪਈ ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰਨ ਦੀ। ਕੇਵਲ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਚਲਦੀ ਰਹੀ—ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਅੰਦਰੋਂ ਡਾਢਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਹਾਂ, ਉਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੰਨਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਉਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਇਕੋ ਹਮਦਰਦੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਕਰ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਚਿੱਠੀ ਪਾ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਚਮੁੱਟ ਜਾਓ, ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਨਾ ਲੈਣਾ, ਕਿਸੇ ਪਿਆਰ ਕਰਨੋ ਨਾ ਸੰਕੋਚਣਾ ਤੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਗੁਣ ਗਾਣਾ। ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕੇਵਲ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤੇ ਘਬਰਾ ਵੀ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਬੈਠਾ ਸਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਆਦਮੀ ਤੇ ਤ੍ਰੀਮਤ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਆਦਮੀ ਤੇ ਆ ਕੇ ਉਸ ਸਿੱਖ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲੜਿਆ-ਪਿਆਰ ਨਾਲ। ਕਮਾਲ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਤੁਸੀਂ ਕਮਾਲ ਦੇ ਬੰਦੇ ਹੋ, ਆਪ ਤਾਂ ਜ਼ਰਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸੂਈ ਚੁੱਭੇ ਭਾਂ ਝਟ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਅਪਣੀ ਵਾਰੀ ਦੱਸਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ-ਮੇਰਿਆ ਵੀਰਾ, ਜੋ ਸਾਹਿਬ ਕਰਾਂਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਦੁੱਖ ਵੰਡ ਸਕਾਂ ਤਾਂ ਵੰਡਦਾ ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਕੇਵਲ ਉਹਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ—ਪਰ ਆਪ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਵੰਡਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਜਾਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਜੇ ਦੁੱਖ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਸਭ ਨੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਸਭ

ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਕਾਹਦਾ। ਦੂਜੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਬੀਵੀ ਨੇ 'ਅਫ਼ਸੋਸ' ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕੀ ਆਪ ਨੇ ਕਦੇ ਮੌਤ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ ਜਾਂ ਸੁਣੀ?

ਹੁਣ ਅਖੀਰਲੀ ਗੱਲ ਡਾਢੀ ਸ਼ਰਮ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਲੱਗਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਇਕ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਦੂਜੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਪਤਨੀ, ਸਿੱਖ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਕੋਲੋਂ ਆਈਸ ਕਰੀਮ ਬਣਾਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਤੇ ਕੁਲਫੀ ਪਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਿੱਚੀਆਂ ਮੰਗਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਸਾਰਾ Atmosphere (ਵਾਤਾਵਰਣ) ਜਿਵੇਂ ਬੋਲ ਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ—

- (੧) ਦੁਨੀਆਂ ਝੂਠੇ ਝੂਠੇ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ।
- (੨) ਅਫ਼ਸੋਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਝੂਠੇ ਹਨ। ਜੇ ਸੱਚ ਵੀ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚੋਂ ਝੂਠ ਤੇ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਹੀ ਨਿਕਲੇਗੀ, ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ।
- (੩) ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਸੱਚੇ ਸੱਚ ਹੈ। ਰਿਵਾਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦੀ ਥਾਂ ਲੋੜ ਹੈ ਹੁਕਮਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ।
- (੪) ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭਾਈਚਾਰੇ, ਸਕੇ ਭੈਣ ਭਰਾ, ਮਾਂ ਪਿਓ, ਆਦਮੀ ਜ਼ਨਾਨੀ (ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ) ਝੂਠੇ ਹਨ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਅਸਲੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ।
- (੫) ਨਾਮ ਦਾ ਅਸਲੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਝੂਠੇ ਰਿਵਾਜਾਂ ਸ਼ਗਨਾਂ, ਆਦਿ ਨਾਲ ਖ਼ਰਾਬ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਾਮ ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਠੀਕ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਵੀ ਦੁਆ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ, ਸੱਚ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਾਂ ਤੇ ਸੱਚ-ਨਿਰੋਲ ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਦੁਨਿਆਵੀ ਝੂਠ ਪਾ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਸਿਆਣਾ ਨਾ ਬਣਾਂ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਭਗਤਾ ਤੇ ਸੈਸਾਰੀਆ ਦਾ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਯਾਦ ਰੱਖਾਂ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ—'ਅਸਾਂ ਭਿ ਓਥੈ ਜਾਣਾ'—ਇਸ ਲਈ ਓਹ ਮਤਿ ਲਵਾਂ ਜਿਹੜੀ ਦਰਗਾਹ ਪਰਵਾਨ ਕਰਵਾਏ, ਲੋਕ ਲਾਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਸਕਾਂ।

ਮੌਤ, ਮੇਰੀ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ

(ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਰਹਿਣੀ ਦੀ ਸੱਚੀ ਕਹਾਣੀ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ 'ਚੋਂ ਮਿਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਅੰਤ ਵੇਲੇ ਕਹਿ ਸਕੀਏ, 'ਸੇਵਕ ਕੀ ਓੜਕਿ ਨਿਬਹੀ ਪ੍ਰੀਤ' ॥)।

ਮੈਂ ਇਕ ਬਦਨਸੀਬ ਤੇ ਦੁਖਿਆਰਨ ਵਿਧਵਾ ਇਸਤਰੀ ਹਾਂ, ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਬਦਨਸੀਬ ਤੇ ਦੁਖਿਆਰਨ ਸਾਂ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ—ਮੇਰੇ ਵੀਰ, ਜਿਹੜਾ ਨਾ ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਜਾਇਆ, ਨਾ ਮੇਰੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੇਰੇ ਮੁਹੱਲੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਹੈ, ਨੇ ਮੇਰੇ ਦੁੱਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਕੇ ਕਟਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਹੌਲੀ ਹਾਂ, ਸਾਹਿਬਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਚਾਅ ਹੈ, ਨਾਲੇ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਈ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

ਆਉ ਮੇਰੀ ਦੁੱਖ ਭਰੀ—ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਲੇਬੂ-ਪੇਬੂ ਕਹਾਣੀ ਤੋਂ ਫ਼ਾਇਦਾ ਉਠਾਓ। ਮੇਰੇ ਵਾਂਙ ਅਵੇਸਲੇ ਨਾ ਰਹਿਉ। ਇਕ ਦਿਨ ਘਰ ਬੈਠੀ ਸਾਂ ਦਿੱਲੀ, ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ ਖੜਕਿਆ, ਸੁਨੇਹਾ ਆਇਆ, ਮੇਰੀ ੨੦ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਅਚਾਨਕ ਘਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਸੜ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲੀਓਨ, (LYON, France) ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਡਾਕੀ Critical ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੰਬ ਗਈ, ਬਉਰਿਆਂ ਹਾਲ ਐਧਰ-ਉਧਰ ਹੱਥ ਪੈਰ ਮਾਰੇ, ਸਭ ਪਾਸੋਂ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਕਿਵੇਂ ਉੱਥੇ ਪਹੁੰਚਾਂ, ਕੋਈ ੪੦੦੦ ਮੀਲ ਦਾ ਫ਼ਾਸਲਾ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੀ ਹੋਈ ਕੀ ਜਾਣਾ, ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਸੂਖ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ, ਭੱਜ-ਭਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਝੱਟ-ਪਟ ਪਾਸਪੋਰਟ ਬਣਾਇਆ, ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਰੋਂਦੀ ਤੇ ਵਿੱਚੋ-ਵਿੱਚ ਰਿੱਝਦੀ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਥੇ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਸੱਦਾ-ਪੱਤਰ ਆਇਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਵਿਹਲੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਬਾਹਰ ਨਾ ਗਈ। ਪਰ ਹੁਣ ਦੇਖੋ ਕਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਦੀ ਬੱਧੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁੱਟ-ਪਸੁੱਟ ਕਰਕੇ ਝੱਟ-ਪਟ ਉੱਡਦੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ।

ਮੇਰਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਾਲ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰਾ ਯੂਰਪ ਘੁੰਮਾ ਲਿਆਵਾਂਗੀ ਤੇ ਆਪ ਵੀ ਚਲੀ ਜਾਵਾਂਗੀ। ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਐਸਾ ਪੱਕਾ ਸਿਦਕ ਸੀ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਜੋ ਕਰਦੇ ਹਨ ਠੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡਾਕੀ ਨਿਮੋਬੂਣ ਮੈਂ ਲੀਓਨ ਏਅਰਪੋਰਟ 'ਤੇ ਉਤਰੀ ਤਾਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਮੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਵਕਤ ਕੋਈ ਰਾਤ ਦੇ ੧੦ ਵਜੇ ਦਾ ਸੀ। ਪਿੱਛੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪੈਰਿਸ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਬੱਚੀ ਦੀ ਸੜਨ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣ ਕੇ। ਅੱਛਾ ਲੱਗਾ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕੀ ਬੱਚੀ ਬਚ ਜਾਏਗੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਬਗ਼ੈਰ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਦੁਖਾਏ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਡਾਕਟਰ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਅੱਗੋਂ ਜਿਵੇਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੋਵੇ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬੱਚੀ ਦਾ ਬਚਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਸਿੱਖ ਨੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹਾਂ—ਸਕਾ ਵੀਰ—ਇਹ ਨਾ ਦੱਸਿਆ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਧਾ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਬੱਚੀ ਨਾਲ ਜੋ ਕਿ ਸੀਸੇ ਪਿੱਛੇ ISOLATION WARD (ਇਕ ਪਾਸੇ, ਅਲੱਗ) ਵਿੱਚ ਪਈ ਸੀ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦੇਖ ਵੀ ਲਿਆ, ਪਰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬੱਚੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੜ ਗਈ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਚਿਹਰਾ ਬਚਿਆ ਹੈ। ਬੱਚੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਤੇ ਹੌਂਸਲੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ—ਕਿਹਾ 'ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ।'

ਉਹ ਵੀਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਘੰਟਾ ਕੁ ਬੈਠਾ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਮੌਤ ਲਈ ਜਿਵੇਂ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—ਭੈਣ ਜੀ ਆਪ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਬਚ ਜਾਏ, ਪਰ ਕੀ ਪਤਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰਹਿਮਤ ਹੋਏ ਕਿ ਵਿਚਾਰੀ ਦੇ ਦੁੱਖ ਕੱਟਣ ਲਈ ਉਹ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਕਈ ਸਾਲ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਲੇ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਵਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸੜੀ ਹੀ ਕਿਉਂ ? ਤਾਂ ਉਹ ਕਵੇ, ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਦਖ਼ਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਹੈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਆਪ ਵਿਛਾ ਕੇ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨਾ। ਕਈ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪਵਿੱਤਰ ਤੁਕਾਂ ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਸੁਣਾਈਆਂ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਤਾਂ ਇਕੋ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਸੀ—ਕਿਵੇਂ ਮੇਰੀ ਬੱਚੀ ਬਚ ਜਾਏ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਉਹ ਵਾਪਸ ਪੈਰਿਸ ਮੁੜ ਗਿਆ ਪਰ ਕਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਜੇ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਪਾਠ ਇਕੱਠੇ ਕਰਾਂਗੇ,

ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਾਂਗੇ; ਪਰ ਮੈਂ ਕਿਹਾ—ਜਾਉ, ਤੁਸੀਂ ਉੱਥੇ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨਾ ।

ਦੋ ਦਿਨ ਤੜਫ਼ਦਿਆਂ ਬੱਚੀ ਨੇ ਕੱਢੇ, ਆਖੀਰ ਸਵੇਰੇ ੬ ਵਜੇ ਇਕ ਦਿਨ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ । ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੇਹਾਲ ਹੋ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਪਥਰਾ ਗਈ, ਫੇਰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਮੈਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਇਵੇਂ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰਾ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਸਕਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੋਈ-ਮੋਈ ਪਈ ਸਾਂ ਅਥਾਹ ਸੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂ—ਹੁਣ ਉੱਠ ਖਲੋਤੀ ਜੋ ਕੁਝ ਸਸਕਾਰ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਕਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਣ ਕਿਹਾ: “ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ ਕੀ ਪਤਾ ਸਾਨੂੰ,” ਇਹ ਕਹੇ ਤੇ ਨਾਲੇ ਹੌਂਸਲਾ ਦੇਵੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਸਲੋਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ । ਜਦ ਉਸ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਚਲਾਣਾ ਹੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚ ਪਾਵਉ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਰੋਣ ਨਾ ਰੁਕੇ, ਉਸ ਮੇਰੇ ਪੈਰ ਪਕੜ ਲਏ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜੇ ਆਪ ਖਾਉਗੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੈਰ ਛੱਡਾਂਗਾ ਨਹੀਂ । ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕੁਝ ਮੂੰਹ 'ਚ ਪਾਇਆ, ਫੇਰ ਉਦਾਸੀ, ਕਾਹਲੀ ਨਾ ਜਾਏ । ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕੀਤਾ, ਹੋਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੀ ਪਰ ਮੇਰਾ ਦੁੱਖ ਕਿਵੇਂ ਜਾਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜੇ ਬੱਚੀ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਕੱਲ੍ਹ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਬੱਚੀ ਹਸਪਤਾਲ ਹੀ ਸੀ । ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਜੇ ਅਰਾਮ ਕਰੋ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਦਮ ਬੁਲਾ ਲੈਣਾ, ਜੇ ਲੋੜ ਸਮਝੋ । ਉਸ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਰੋਂਦੀ ਰਾਤ ਨਾ ਲੰਘਾਵਾਂ ਤੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਵਿੱਚ ਤਕੜੀ ਹੋਵਾਂ । ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛ ਗਿਆ ਤੇ ਮਿੱਥੇ ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਣ ਜਗਾਇਆ, ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਅਸਾਂ ਨਿਤਨੇਮ ਕੀਤਾ—ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸਸਕਾਰ ਲਈ ਚੱਲ ਪਏ । ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ “ਅਸਾਂ ਭੀ ਓਥੇ ਜਾਣਾ” ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਦੱਸ ਕੇ ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਮੀਂ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਪੈਰਿਸ ਆ ਗਏ । ਉਸ ਦਿਨ ਦਿੱਲੀ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਨਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਵੀਰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਹੀ ਲੈ ਗਿਆ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ । ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਚਾਹ ਪੀ ਕੇ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ—ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਉਹਦੀਆਂ ਦੋ ਬੱਚੀਆਂ—ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ, ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ, ਸੁਖ-ਆਸਨ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ—ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ “ਮੋਹਿ ਮਰਨੇ ਕਾ ਚਾਓ ਹੈ”, “ਕਿਆ ਤੂ ਸੋਇਆ ਜਾਗੁ ਇਆਨਾ” ਤੇ ਹੋਰ ਇਸ ਰੰਗ ਵਿੱਚ, ਫੇਰ ਉਸ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ “ਨਾਮ ਅਉਖਧੁ ਮੇ ਕਉ

ਸਾਧੂ ਦੀਆ” ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਦਾਰੂ ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਵੇਗਾ । ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ—ਜਿਹੜੀ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖਣ ਦਾ ਡਰਾਵਾ ਦੇ ਕੇ ਜ਼ੋਰੀਂ ਖਵਾਈ ਮੈਂ ਲੋਟ ਗਈ ਪਰ ਮੇਰਾ ਵੀਰ, ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਉਹਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਮੇਰੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗੀਆਂ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰਾ ਦੁੱਖ ਕੱਟਣ ਲਈ ਜਾਂ ਦੇਖਣ ਲਈ ਕਿ ਮੈਂ ਬਹੁਤੀ ਉਦਾਸ ਨਾ ਹੋਵਾਂ ਤੇ ਰੋਂਦੀ ਨਾ ਰਹਾਂ । ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਏਅਰਪੋਰਟ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਗਏ ਤੇ ਮੈਂ ਮੁੜ ਦਿੱਲੀ ਆ ਗਈ ।

ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੈਂ ਲਿਖਣ ਬੈਠੀ ਹਾਂ—ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀਰ ਦੀਆਂ ਤਾਰੀਫ਼ਾਂ ਕਰਾਂ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਵਾਂ । ਮੇਰਾ ਭਾਵ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੱਥਰ 'ਤੇ ਲਕੀਰ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਰਹੇਗਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਕੀੜਾ ਹਾਂ, ਜੋ ਕੁਝ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਰਹਿਮਤ, ਜੇ ਮਾੜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮੂਰਖਤਾ । ਇਹ ਅਨੋਖੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀਆਂ ਤਹਿਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀਰ ਦੀ ਕਦਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ—ਪਰ ਮੇਰਾ ਭੁਲੇਖਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀਰ, ਵੀਰ ਹੀ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਉਹ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਸਵਾਹ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ ਹੀ ਸਾਹਿਬ ਹੈ—ਮੈਂ ਵੀਰ ਨੂੰ ਜੋ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਉਹ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੀ :

(੧) ਆਪ ਦਾ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਲਾਹ ਸਕਦੀ ।

(੨) ਆਪ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ।

(੩) ਆਪ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ ।

ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਰੱਜ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਭੈਣ ਜੀਓ—ਆਪ ਨੇ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋ ਗੱਲਾਂ ਵੈਸੇ ਹੀ ਗ਼ਲਤ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਹਿਸਾਨ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ । ਇਨਸਾਨ ਸਵਾਹ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਬਗ਼ੈਰ । ਤੀਜੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਠੀਕ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਗ਼ਲਤ ਵੀ, ਠੀਕ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਅੰਧੇਰਾ ਵਧ ਜਾਏ, ਕੁਕਰਮ ਵਧ ਜਾਣ ਤੇ ਕੋਈ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼, ਨਿਰੋਲ ਆਪਣਾ ਸਿੱਖੀ

ਫਰਜ਼, ਜਾਂ ਇਨਸਾਨੀ ਫਰਜ਼, ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜੀਬ ਲੱਗਦਾ ਹੈ । ਗਲਤ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਇਸੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਹਨ, ਚੰਗੇ ਹਨ । ਪਰ ਹੋਰ ਇਕ ਗੱਲ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ਉਹ ਨਾ ਵੀਰ ਹੈ, ਨਾ ਪਰਿਵਾਰ, ਨਾ ਘਰ—ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਕੀਤੇ ਹਾਂ, ਅਤਿ ਹਰਾਮਖੋਰ—ਉਹ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ । ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਭੈਣ ਜੀਓ ! ਇਹ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੀ ਬਰਕਤ ਹੈ ਤੇ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕਣ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਵੀਰ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦਿੰਦੇ ਹੋ । ਮਾਣ ਸਾਰਾ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਹੈ ।

ਮੈਂ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ । ਵੀਰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਭੈਣ ਜੀ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਚੰਗੀ ਹੈ, ਸਭ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਅਸਾਂ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਸਭ ਦੀ ਚਰਨਧੂੜ ਬਣਨਾ ਹੈ । ਸਗੋਂ ਮੈਨੂੰ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਭੈਣ—ਜੀਓ ਜੇ ਹੋਣਾ ਸੀ ਉਹ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਵਖੇਵੇਂ ਦੇ ਅਫਸੋਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਰੋਣੇ ਨਾ ਰੋਣਾ, ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨਾ, ਕੋਈ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਜੇ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸਤਿਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ । ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੁੱਖ ਦੀ ਘੜੀ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਸੁਖ ਦੀ ਸੜਕ ਬਣਾ ਲਉ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਦਿੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿਉ । ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪਰਤੱਖ ਦੇਖ ਬੈਠੇ ਹੋ ਕਿ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਕੀ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਕਦੋਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਰਸਤਾ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿਓ ।

ਗੱਲਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਵੀਰ । ਸਗੋਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਭੈਣ—ਜੀਓ, ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਕੀ ਆਖੇਗਾ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਖਿਆਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਅੱਗੇ ਮੈਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਪਿਆਰੀ ਸੰਗਤ ਜੀਓ ਜਿਵੇਂ ਅਣਜਾਣੇ, ਅਣਦੇਖੇ ਵੀਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੁਣ ਸਕਾ ਵੀਰ ਕਹਿ ਬੈਠੀ ਹਾਂ ਉਹ ਦੇ ਸਕੇ “ਮਾਤਾ, ਪਿਤਾ, ਸੰਬੰਧੀ ਤੇ ਸਭ ਕੁਝ”—ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਵੀ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਨੌਕਰ ਹੋ ਜਾਵਾਂ । ਵੀਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਇਕ ਕੀੜੀ ਦੀ ਇਤਨੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਕੀੜੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਿਤਨਾ ਬੇਅੰਤ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਮੌਤ ਮੇਰੀ ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ

ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਜਗ ਚੱਲਣਹਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਸਤੀ ਕਿਸ ਨਾਲ ਕਰੀਏ । (ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿੱਚ) ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਗਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਰਨ ਦਾ ਚਾਅ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਜੇ ਮਰਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛ ਲਏ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ । ਫੇਰ ਹੋਰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਮੌਤ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਡਰਦੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਉਹ ਪੂਰਨ ਪਰਮਾਨੰਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਕਿਤੇ ਗੱਲ ਕਰ ਦੇਈਏ ਮੌਤ ਦੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਘਰ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, “ਭੈੜ ਮੂਹਾਂ” “ਬਉਰਾ”, “ਝੱਲਾ” । ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕੀ ਹੋਇਆ “ਬਉਰਾ” ਹੀ ਸਹੀ । ਮੈਂ ਆਪ ਤਾਂ ਬਉਰਾ ਨਹੀਂ, ਰਾਮ ਨੇ ਬਉਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਜਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਮੌਤ ਇਕ ਵੱਡੀ ਰਹਿਮਤ ਹੈ । ਸਖੀ ਸਹੇਲੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕੋ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਯਕੀਨਨ ਵਾਪਰਨੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਮੌਤ, ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਨਾਲ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਿਆਰ ਪਾ ਲਈਏ ਤਾਂ ਬਾਕੀ Uncertain (ਨਾ ਯਕੀਨੀ) ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਡਰ ਮੁੱਕ ਜਾਏ ।

ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਡਰ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹਾਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹਾਂ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਸੱਚਾ ਕਰ ਕੇ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਤੇ ਡਰ ਕਾਹਦਾ ? ਨਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਤਨ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਯਾਦ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਡਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉੱਕਾ ਹੀ ਮੋਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਹੈ; ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਪਖੰਡ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ “ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ”, “ਹਾਏ ਡਾਢਾ ਜੁਲਮ ਹੋਇਆ”, “ਅਜੇ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ” ਕਹਿ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਹੋਰ ਬਾਹਰੋਂ ਹੋਰ, ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਮੋੜ ਕੇ ਰਿਵਾਜ ਤੋਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੀ ਕਾਹਲੇ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਆਉ ਦੇਖੀਏ ਕਿਵੇਂ ਮੌਤ ਰਹਿਮਤ ਹੈ ।

ਬਿਮਾਰ ਦਾ ਦੁੱਖ ਮੌਤ ਕੱਟਦੀ ਹੈ । ਕੁੜ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਰੁਲਣ ਵਾਲੇ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰ ਲਈ ਮੌਤ ਸਹਾਰਾ ਲੱਗਦੀ ਹੈ । ਮੌਤ ਹੀ ਬੁਢਾਪੇ ਦੀਆਂ ਚੀਸਾਂ

ਖਤਮ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਮੌਤ ਹੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਸਤੇ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ, ਮੌਤ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਆਦਿ ਦਾ ਅੰਤ ਹੈ ਮਤਲਬ-ਮੁਕੰਮਲ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਕੇਵਲ ਮੌਤ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ ।

ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮੌਤ ਕਦੇ ਹੋਈ ਨਹੀਂ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜਾਣੇ, ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਰਜਾ ਨਾ ਮੰਨ ਸਕਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾਂ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੀ ਲਾਜ ਰੱਖੇ । ਥੀਓਰੀ (Theory) ਵਿੱਚ ਰਜਾ ਮੰਨਣਾ ਸਿਖਾ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਰਹਿਮਤ ਕੀਤੀ ਹੈ Practice ਵੇਲੇ ਸਾਥ ਦੇਣਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਤਿ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਾਂ, ਕਿਤੇ ਡੋਲ ਨਾ ਜਾਵਾਂ ।

ਮੇਰੀ ਤੇ ਵੀਰ ਦੀ ਇਹ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ-ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਮੁਕਾ ਦਿਓ, ਨਾਲੇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਸਮਝਾ ਦਿਓ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਰਜਾ ਵਿੱਚ ਰਹੀਏ, ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਨਾ ਮੋੜ ਲਈਏ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮਾਇਆ ਨਾਗਨੀ ਖਿੱਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਖਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਲਈ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਾਲ ਕੱਟੀ ਕਰ ਦੇਈਏ । ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਪਰ ਕਿਵੇਂ ? ਲਾਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਰਹਿਮਤ ਕਰ ਕੇ ਨਾ ਨਵਾਜੋ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀਚਾਰੇ ਕੀ ਹਾਂ ? ਆਪ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਓ ਆਪਣਾ ਨਾਂ, ਤਾਂ ਜੋ ਮੌਤ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਵਾਂਝ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੱਫੀ ਪਾ ਸਕੀਏ ।

ਪੂਤਾ ਮਾਤਾ ਕੀ ਆਸੀਸ ॥

(ਇਕ ਪਿਤਾ ਦਾ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਲਈ Birthday Present)

ਮੇਰੀ ਰਾਣੀ ਬੇਟੀ!

੨੩ ਸਾਲ ਹੋਏ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਇਕ ਬੱਚਾ ਜੰਮਿਆ । ਤੇਰੀ ਮੰਮੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਢੇ ਸੌਲਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਸਾਢੇ ਅਠਾਰਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਸਾਂ । ਅਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਮੂਰਖ ਸਾਂ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ੨੩ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ, ਕੇਵਲ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੂਰਖਤਾਈ ਦਾ (Source) ਜ਼ਰੀਆ ਲੱਭ ਪਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਪਿਉ-ਦਾਦੇ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਜੰਮਦਿਆਂ ਸਾਰ ਮਾਣ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਰ ਵੀ ਨਾ ਲਈ ਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਝੱਖਾਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੋੜਨ ਵਿੱਚ, ਤਮਾਸ਼ੇ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿੱਚ । ਨਤੀਜਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ—ਤੇ ਜੇ ਕੁਝ ਨਿਕਲਿਆ ਝੋਲੀ ਖਾਲੀ ਦੀ ਖਾਲੀ ਰਹੀ; ਕਿਉਂਕਿ ਝੂਠ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਰਹਿ ਕੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਸੀ ਉਹ ਅਸਥਿਰ ਮੰਨ ਬੈਠੇ, ਜਿਸ ਪਿੱਛੇ ਨੱਸਣਾ ਸੀ ਉਸ ਵੱਲ ਗੁਹ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਮਤਿ 'ਤੇ ਇਤਨਾ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਿਰੇ ਦੁੱਖ ਹੀ ਦੁੱਖ ਸਹੇੜੇ ।

ਤੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਵੇਗਾ—ਜਿਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਦੇ ਚਾਅ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਕਿਤਨੇ-ਕਿਤਨੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਾਨਾਫੂਸੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਕਿਤੇ ਜਿਸਦਾ Birthday ਹੈ, ਉਸਦੀ Surprise ਨਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਏ । ਕਿਵੇਂ ਲੁਕ-ਲੁਕ ਕੇ ਸਲਾਹਵਾਂ ਕਰਦੇ ਕਿ ਕਿਹੜਾ Present ਲਈਏ, ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਆਦਿਕ । ਹੁਣ ਵੀ ਮੈਂ ਇਸੇ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਮਦਦਗਾਰ, ਸਲਾਹਕਾਰ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਮਾਨ ਬਜ਼ੁਰਗ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੇਲੀ, ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਯਾਰ, ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛ-ਪੁੱਛ ਕੇ ਤੇਰੇ ਲਈ ਇਕ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਚੁਣੀ; ਪਰ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਜਾ ਉਸ ਵਿੱਚ Interest ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਹੋਸ਼ ਉੱਡ ਗਈ । ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤਿਰਫੀ ਨਜ਼ਰ ਭਰ ਕੇ ਤੱਕਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ :

‘ਓਇ ਮੂਰਖਾ, ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਦੇਖਕੇ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਕਰੀਦੀ ਹੈ । ਤੇਰੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਦੇ

ਇਕ ਮਣਕੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ।’

ਮੈਂ ਤੁਭਕ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਅਮੀਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਰ ਕੋਈ ਘਾਟ ਵੀ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਿਆ ਸੀ ਕਿ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਲਈ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਲਵਾਂ ਕਿ ਉਹ ਤੱਕ ਕੇ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਘਬਰਾ ਜਾਏ ਜਿਵੇਂ ਯੂਰਪ ਵਿੱਚ ਬਿਲਕੁਲ Surprise ਵਿੱਚ ਐਨ ਕੇਕ ਕੱਟਣ ਵੇਲੇ ਕੈਮਰਾ ਦੇਖ ਕੇ ਇਤਨੀ Excited ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਪਾਪੇ ਨੂੰ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਲਿਆ ਸੀ । ਉਹ ਕੈਮਰਾ ਕੇਵਲ 200 ਰੁਪਏ ਦਾ ਸੀ । (ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਇਹ ਮਾਲਾ 1000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਤੂੰ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ; ਉਹ ਜਾਣੇ ਇਤਨੇ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਦੇਵਾਂਗਾ) ।

ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਕੇ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ‘ਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਕੀ ਮੁੱਲ ਹੈ ਇਸਦਾ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੈਂ ਨਾ ਖਰੀਦ ਸਕਾਂ ਪਰ ਪੁੱਛਣ ਦਾ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ ?’

ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੁੱਛਣ ’ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਇਕ ਐਸੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਜਾਂਚ ਰਹੇ ਹੋਣ ਕਿ ਇਹ ਗਾਹਕ (ਗੰਭੀਰ) ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਕਤ ਜਾਇਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਉਹਨਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬੈਠਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਤੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ‘ਤੁਸੀਂ ਬੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਹੱਟੀ ’ਤੇ ਆਏ ਜਾਪਦੇ ਹੋ ।’

‘ਜੀ ਹਾਂ,’ ਕਹਿ ਤਾਂ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਪੈਰ ਕੰਬਣ ਲੱਗ ਪਏ । ਤੇਰੇ ਲਈ Present ਢੂੰਡਣ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇੱਥੇ ਤਾਂ ਆਪ ਵਿਕਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ । ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਲਾ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਾਯੂਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ । ਮੈਂ ਘੜੀ-ਘੜੀ ਪੁੱਛਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿਕੇ ਟਾਲ ਦੇਣ ‘ਕਾਕਾ, ਦੁਕਾਨ ਵਿੱਚ ਚੱਕਰ ਮਾਰ ਕੇ ਦੇਖੋ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਮਤ ਹੋਰ ਕੁਝ ਪਸੰਦ ਆ ਜਾਏ ।’

ਦੇਰ ਬਹੁਤ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਤੇ Surprise Element ਖਤਮ ਨਾ ਹੋ ਜਾਏ, ਪਰ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਬਿਠਾ ਵੀ ਲਿਆ ਤੇ Salesmen/Saleswomen ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ Present ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਖਾਵੇ ਤੇ ਜਿਹੜੇ-ਜਿਹੜੇ ਵੀ ਇਹ ਸਮਝਣ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮਤਲਬ ਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਦੇਣਾ । ਮੁੱਲ ਦੀ ਗੱਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਆਪ ਕਰਾਂਗਾ ।

ਮੈਂ perplex (ਉਲਝ) ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮੇਰਾ ਮਜ਼ਾਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਉਡਾ ਰਹੇ? ਜਾਂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਵਾਕਫ਼, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਜਾਂ ਲੋੜਵੰਦ ਸਮਝ ਕੇ ਘੱਟ ਮੁੱਲ ’ਤੇ ਜਾਂ ਮੁਫਤ ਹੀ ਮਾਲਾ ਦੇਣ ਦਾ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹੋਣ । ਫੇਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ੇਖਰਚਿੱਲੀ ਵਾਂਗ ਸੋਚਣ ’ਤੇ ਲਾਹਨਤ ਪਾਈ, ਪਰ ਹੈਰਾਨ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ।

Salesmen ਮੈਨੂੰ ਸਭ ਪਾਸੇ ਘੁਮਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਉਹ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਦੁਕਾਨ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰੇ ਤਕ ਜਾਂਦਿਆਂ ਕਈ ਦਿਨ ਲੱਗ ਜਾਣੇ ਸੀ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਘੁੰਮਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ੧੪੦੦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ Stall ਸੀ । ਇਕ-ਇਕ Stall ਵਿੱਚ ਬਹੁਮੁੱਲਾ ਮਾਲ ਤੇ ਕਈ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਸਨ । ਮੈਨੂੰ ਜੋ ਕੁਝ ਪਸੰਦ ਆਵੇ, ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਪਸੰਦ ਵਰਗਾ ਹੀ ਲੱਗੇ, ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਦੀ ਚਮਕ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਸੀ ।

ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਰੋਟੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਮੰਗਵਾ ਲਈ । ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਰੋਟੀ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਾਧੀ । ਰੋਟੀ ਦੀ ਰਸਦ ਕਮਾਲ, ਪਕਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਮਾਲ, ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਮਾਲ ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਮਾਲ । ਮੈਂ ਐਸੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਕਿ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁੱਲ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਦ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ । ਤੂੰ ਭੁੱਲ ਗਈ, Present ਭੁੱਲ ਗਿਆ, ਕੇਵਲ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵੱਲ ਤੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ; ਆਖਿਰ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, ‘ਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ’ਤੇ ਇਤਨੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਕਿਉਂ ਹੋ ? ਆਖਿਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਹੀ ਲੱਗੇ ਭਾਵੇਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮਾਲਾ ਖਰੀਦ ਵੀ ਨਾ ਸਕਾਂਗਾ, ਇਤਨਾ ਸਮਾਂ, ਇਤਨਾ ਖਰਚਾ, ਤੇ ਇਤਨਾ ਪਿਆਰ, ਮੇਰੇ ’ਤੇ ਕਿਉਂ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਵੈਸੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਮਜ਼ਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਪਰ ਕੇਵਲ ਇਹ ਸ਼ਰਮ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਲਿਆ ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਤਾਂ ਬੜਾ ਹੀ ਮੁਰਖ ਲੱਗਾਂਗਾ ।’

ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ Dignity ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ’ਤੇ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ਫੇਰੀ ਤੇ ਪਿਆਰ ਭਰੀ Seriousness ਨਾਲ ਕਿਹਾ ।

ਮੈਂ ਭੁਲੇਖਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ (ਤੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ’ਤੇ ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ) ਇਹ ਹਾਰ (ਮਾਲਾ) ਤੇਰਾ ਹੈ ਤੇਰਾ ਰਹੇਗਾ । ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਤੂੰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੇਵੇਂਗਾ । ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਇਹ ਲਏ ਬਗ਼ੈਰ ਤੂੰ ਇੱਥੋਂ

ਹਿੱਲਣਾ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ ਮਾਲਾ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ; ਪਰ ਮੁੱਲ ਇਸ ਦਾ ਕੱਲ੍ਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਕਈ **After-sale conditions** ਹਨ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਪਰ ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਹੈ ਤਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਆ ਕੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝ ਲਵੀਂ, ਮਾਲਾ ਲੈ ਜਾਈਂ। ਜਦ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਮਨ ਇਕ ਅਜੀਬ ਐਸ਼ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਐਸੇ ਸ਼ਾਹ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਡਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿਤੇ ਸੁਪਨਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ। ਤੇਰਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬੇਟੀ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਹੇਗੀ ਕਿ ਪਾਪਾ ਸੱਤਰਾ-ਬੱਤਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਘਰ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਾ ਤੇਰੀ ਮੰਮੀ ਨਾਲ, ਨਾ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਤੇ ਨਾ ਤੇਰੀ ਭੈਣ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਨੀਂਦ ਆ ਆਈ ਪਰ ਮਨ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਵਾਕਈ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਆਖਿਰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨਹਾ ਧੋ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਮੇਰੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ਮੇਰੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨ ਦੀ। ਕਿਤੇ ਮਾਲਾ ਨਕਲੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੱਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਝੂਠ ਦਾ ਵਿਓਪਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਹੱਥ ਧਰਿਆ ਤੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਥਰੂ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਰੁਕ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਨੰਦ, ਖੁਸ਼ੀ ਤੇ ਬੇਹਿਸਾਬਾ ਪਿਆਰ ਅਨਜਾਣੇ ਕੋਲੋਂ—ਤੇ ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਮਾਲਾ ਤੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੀ ਲੜਕੀ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਛਲਕਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਮੈਨੂੰ ਉੱਕਾ ਹੀ ਨਾ ਸ਼ੱਕ ਪਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਖੌਲ ਹੈ; ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਝੱਟ ਤੇਰੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੂੰ **M.A. English** ਕਰ ਰਹੀ ਹੈਂ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ **Convince** ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ਕਿ ਜੇ ਕੁਝ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸੱਚ ਹੈ। ਸ਼ੁਕਰੀਏ ਲਈ ਲਫਜ਼ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਮੈਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਦਿੱਤੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਫੇਰ ਪੁੱਛਿਆ,

ਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਦੁਕਾਨ ਚਲਦੀ ਕਿਵੇਂ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਫਤ ਮਾਲ ਵੰਡੀ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਿੱਥੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੁਕਾਨ ਭਰੀ ਹੋਈ ਕਿਵੇਂ ਹੈ ?

ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਾਉਣ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਵਾਇਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ :-

੧. ਅੱਜ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕਰੇਂਗਾ। ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਵੀ ਨਾ ਲੈਣਾ। (ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ਾਹ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੁੱਛਣ ਵੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਅੱਗੇ ਚੱਲਦੇ ਗਏ)।

੨. ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਲੱਗੇਂਗਾ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਭ ਕੰਮ ਕਰਵਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ੨੩ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਦਾ ਫਿਕਰ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜਮਾਈਆਂ, ਵਿਆਹ, ਨੌਕਰੀਆਂ, ਕਾਰਾਂ, ਕੋਠੀਆਂ ਬੱਚੇ, ਧਨ, ਦੌਲਤ, ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਆਪ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਾਂਗਾ ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਲੋੜ ਹੈ, ਤੇਰੇ ਲਈ ਕੀ ਠੀਕ ਹੈ, ਕੀ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮੰਗੇਂਗਾ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਕਿ ਤੇਰਾ ਮਨ ਬਿਲਕੁਲ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਹ ਕੋਲ ਰਹੇਗਾ। ਤੇਰੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ, ਤੇਰੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਜੇ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅਕਲ ਹੇਠ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਜਾਂ ਮੇਰੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਮਾਲਾ ਦੀ ਚਮਕ ਇਕ-ਦਮ ਉੱਡ ਜਾਏਗੀ। ਜੇ ਮੇਰੇ ਆਖੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਂਗਾ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਜਾਏਗੀ; ਪਰ ਫੇਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਸੱਚ ਬੋਲੇਂਗਾ ਤੇ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੇਂਗਾ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾਵਾਂਗੇ।

੩. ਹੁਣ ਤੋਂ ਤੇਰੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਕੇਵਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਜੇ ਮੇਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਭੁੱਲ ਕੇ ਜੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਪਿਆਰ ਟੁੱਟ ਜਾਏਗਾ।

ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਖਿਆਲ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਮੁੱਲ ਬਹੁਤ, ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਮੁਫਤ। ਪਰ ਇਕ ਮਿੰਟ ਹੀ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਸਮਝ ਲੱਗੀ ਇਹ ਸੌਦਾ ਬਹੁਤ ਸਸਤਾ ਹੈ। ਕਿਵੇਂ ?

ਕਿਉਂਕਿ :-

(ੳ) ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਮੁਫਤ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਰਪਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।

(ਅ) ਫੇਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਮੇਰੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹਨ ਚਿੰਤਾ ਬੰਦ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬੰਦ, ਦੁੱਖ ਖ਼ਤਮ।

(ੲ) ਆਖਿਰ ਬਾਕੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਮੈਂ ਕੀ ਖੱਟਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਛੱਡ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਮੰਨਾਂ ।

ਬੇਟਾ, ਮੈਂ ਹੱਸ ਕੇ ਉੱਛਲ ਕੇ ਕਿਹਾ,
'ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਤੁਹਾਡਾ ਹੁਕਮ ਸਿਰ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ।'

ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਤੱਕਿਆ, ਮਾਲਾ ਮੇਰੀ ਤਲੀ 'ਤੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ, ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਲਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਤੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖ ਲੈ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ Attributes ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ।

ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮਾਲਾ ਦੇ ਕਈ ਮਣਕਿਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲੈਂਦਿਆਂ-ਲੈਂਦਿਆਂ ਇਹ ਕਿਹਾ (ਜੇ ਸਾਰੇ ਮਣਕੇ ਰੋਜ਼ ਚਮਕਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ) :

- ਇਹ ਮਣਕਾ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਨਫ਼ਰਤ ਤੋਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰੋਕੇਗਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਪਰਾਏ ਹੱਕ ਤੇ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ/ਮਰਦ ਵੱਲੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਰਹੇਗਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਸਬਰ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਉਣਾ ਸਿਖਾਏਗਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਸਿਖਾਏਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕਦੇ ਵੀ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਣਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਸਿਖਾਏਗਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੰਦਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਸਿਖਾਏਗਾ ਕਿ ਪੰਜਾਂ ਚੋਰਾਂ ਤੋਂ ਡਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇਗਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਸੇਵਾ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਰਹੇਗਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਤੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚੇਗਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਤੈਨੂੰ ਪੁੱਠੀ ਮੱਤ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਏਗਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਸੱਚੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਮਿਲਵਾਏਗਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਮਿਠਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰੇਗਾ ।
- ਇਹ ਮਣਕਾ ਤੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ

ਜੋੜੀ ਰੱਖੇਗਾ ।

—ਇਹ ਮਣਕਾ ਤੈਨੂੰ ਭਰਮਾਂ 'ਚੋਂ ਕੱਢੀ ਰੱਖੇਗਾ ।

—ਇਹ ਮਣਕਾ ਤੈਨੂੰ, ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰੇਗਾ ।

—ਇਹ ਮਣਕਾ ਤੈਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਮੇਰੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਲੈ ਆਵੇਗਾ ।

—ਇਹ ਮਣਕਾ.....

ਮੈਂ ਤਾਂ ਨੱਚ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਰਿਹਾ । ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸ਼ਾਹ ਜੀ, 'ਬੱਸ ਕਰੋ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਲਵਾਂ ਤਾਂ **Permanently** ਸੁਖੀ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਇਹ ਮਾਲਾ ਆਪਣੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ **Birthday Present** ਦੇ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਦਾ ਲਈ ਸੁਖੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਤੁਹਾਡਾ ਹੁਕਮ ਇਹੋ ਹੀ ਹੋਇਆ ਨਾ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸੁਖ ਪਾਵਾਂਗੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ।'

ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਥਾਪੜਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ 'ਜਾ, ਹੁਣ ਯਾਦ ਰੱਖੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਆਕੜੀਂ ਨਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਐਡਾ ਵੱਡਾ ਸ਼ਾਹ ਵਾਕਫ਼ ਹੈ, ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਮਾਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਆਕੜੋਂਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਖ਼ਤਮ । ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੁਖੀਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਂਗਾ, ਨਾਲੇ ਤੇਰੀ ਕੁੜੀ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰੇਗੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਗਰੰਟੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੁਖੀ ਰਹੋਗੇ ।

ਅੱਜ ੨੧ ਤਾਰੀਖ਼ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਦਿਨ । ਮੇਰਾ ਹੁਣ ਜੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ—ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਲੈਣ ਦੀ ਕੋਕ ਬਣਵਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ—ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮਾਲਾ ਤੈਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਦਾ ਹਾਂ । ਜੇ ਕੁਝ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਤੈਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਦੱਸ ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਕੋਈ **Present** ਦਿੱਤਾ, ਇਤਨੀ **Assurance** ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਭਲਾ? ਹੁਣ ਵੀ ਇਕ ਇਕ ਪੋਟੇ ਦੀ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਮਾਲਾ ਪਾਈ ਰੱਖੇਂਗੀ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਉਮਰ ਦਾ ਇਕ -ਇਕ ਪਲ ਸੁਖ ਵਿੱਚ ਲੰਘੇਗਾ । ਕੁਝ ਮਣਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸੁੱਚਤਾ ਬਾਰੇ **Appendix** ਨਾਲ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੇਰੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਤੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰੇ ।

ਲਓ ਬੇਟਾ ਜੀ, ਮਾਲਾ ਲਓ ਤੇ ਮਣਕੇ ਗਿਣਨ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ।
ਵੱਡਾ ਮਣਕਾ ਹੈ :

“ਨਿਮਖ ਨ ਬਿਸਰਉ ਤੁਮ੍ ਕਉ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਦਾ ਭਜਹੁ ਜਗਦੀਸ ॥”

(ਅੰਗ ੪੯੬)

ਕੰਗਾਲ ਨੇ ਕੰਗਾਲ ਨੂੰ, ਮੰਗਤੇ ਨੇ ਮੰਗਤੇ ਨੂੰ, ਝੂਠੇ ਨੇ ਝੂਠੇ ਨੂੰ ਜਾਂ
ਚਿੱਕੜ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਮੋਂਡਕ ਨੇ ਮੋਂਡਕ ਨੂੰ ਕੀ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਸਾਹ ਹੀ ਮਾਲ
ਵੰਡ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ; ਪਰ ਇਸ
ਮਾਲ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੇ ਕੇ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਜੇ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸ
ਵਿੱਚੋਂ ਦੇ ਦੇਵੇਂਗੀ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਖਜ਼ਾਨਾ ਵਧੇਗਾ ।

ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਰਹਾਂਗਾ; ਪਰ ਸਦਕੇ
ਜਾਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਮਾਲਾ ਪਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ । ਕਦੇ ਵੀ ਇਹ ਮਾਲਾ ਨਾ
ਲਾਹਵੀਂ ।

Appendix-I

ਮਾਲਾ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਣਕੇ

੧. ਰਾਮ ਕਸਉਟੀ ਸੇ ਸਹੈ ਜੋ ਮਰਜੀਵਾ ਹੋਇ ॥ (ਅੰਗ ੯੪੮)

੨. ਚਰਣ ਧੂੜਿ ਤੇਰੇ ਜਨ ਕੀ ਹੋਵਾ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈ ॥
(ਅੰਗ ੧੪੯)

੩. ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥ (ਅੰਗ ੧੨੮)

੪. ਨਿੰਦਾ ਭਲੀ ਕਿਸੈ ਕੀ ਨਾਹੀ ਮਨਮੁਖ ਮੁਗਧ ਕਰੰਨਿ ॥
(ਅੰਗ ੧੫੫)

੫. ਕਰਨ ਨ ਸੁਨੈ ਕਾਹੂ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ॥ (ਅੰਗ ੨੧੪)

੬. ਜੇ ਤੂੰ ਕਰਹਿ ਸੋਈ ਪਰਵਾਣੁ ॥ (ਅੰਗ ੩੧੬)

੭. ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰੁ ਉਪਾਇਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ ॥
(ਅੰਗ ੧੩੪੯)

(ੳ) ਹਮਰਾ ਧਨੁ ਮਾਧਉ ਗੋਬਿੰਦੁ ਧਰਣੀਧਰੁ ਇਹੈ ਸਾਰ ਧਨੁ ਕਹੀਐ ।
(ਅੰਗ ੩੩੬)

੮. ਪਾਨੀ ਪਖਾ ਪੀਸਉ ਸੰਤ ਆਗੈ ਗੁਣ ਗੋਵਿੰਦ ਜਸੁ ਗਾਈ ॥
(ਅੰਗ ੬੧੩)

੯. ਐਸੀ ਮਤਿ ਦੀਜੈ ਮੇਰੇ ਠਾਕੁਰ ਸਦਾ ਸਦਾ ਤੁਧੁ ਧਿਆਈ ॥

(ਅੰਗ ੬੧੩)

੧੦. ਸੀਸਿ ਨਿਵਾਇਐ ਕਿਆ ਥੀਐ ਜਾ ਰਿਦੈ ਕੁਸੁਧੇ ਜਾਹਿ ॥

(ਅੰਗ ੪੧੦)

ਹਰਿ ਧਨੁ ਜਾਪ ਹਰਿ ਧਨੁ ਤਾਪ ਹਰਿ ਧਨੁ ਭੋਜਨੁ ਭਾਇਆ ॥

ਨਿਮਖ ਨਾ ਬਿਸਰਉ ਮਨ ਤੇ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ॥

(ਅੰਗ ੪੯੫)

੧੧. ਕਰਤੂਤਿ ਪਸੁ ਕੀ ਮਾਨਸ ਜਾਤਿ ॥

ਲੋਕ ਪਚਾਰਾ ਕਰੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ (ਅੰਗ ੨੬੧)

੧੨. ਕੋਈ ਭਲਾ ਕਹਉ ਭਾਵੈ ਬੁਰਾ ਕਹਉ

ਹਮ ਤਨੁ ਦੀਓ ਹੈ ਢਾਰਿ ॥ (ਅੰਗ ੫੨੮)

ਸਚੀ ਬੈਸਕ ਤਿਨ੍ ਸੰਗਿ

ਜਿਨ ਸੰਗਿ ਜਪੀਐ ਨਾਉ ॥ (ਅੰਗ ੫੨੦)

੧੩. ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਤਜਿ ਲਾਜ ਲੋਕਾਨੀ ॥ (ਅੰਗ ੧੩੧)

੧੪. ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥

ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥ (ਅੰਗ ੧੪੧੨)

੧੫. ਜਹ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਸੁਤ ਮੀਤ ਨ ਭਾਈ ॥

ਮਨ ਊਹਾ ਨਾਮੁ ਤੇਰੈ ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ॥ (ਅੰਗ ੨੬੪)

Appendix-II

ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਚਮਕ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਤੇ ਮਾਲਾ ਦੀਆਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਮਾਣਨ
ਲਈ ਮਨ ਦੀ (ਲਾਜ਼ਮੀ) ਸੁੱਚਤਾ ਦੇ ਨਿਯਮ

(੧) ਜਦ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਚੀਏ ਕਿ ਅਸਾਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ
ਕਾਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਜੇ ਤੂੰ ਬਖਸ਼ ਲਏਂ ਤਾਂ
ਤੇਰੀ ਕਿਰਪਾ ।

(੨) ਗ਼ਰੀਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰੀਏ ।

(੩) ਦਿਖਾਵੇ ਜਾਂ ਪਖੰਡ ਨਾਲ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣਾ ਆਪ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਣਾ
ਹੈ—ਕੇਵਲ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ

ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹੀਏ ।

‘ਆਪੁ ਛਡਿ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਰਣੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਏ ॥’

(ਅੰਗ ੯੧੯)

- (੪) ਭਾਈ ਘਨੱਈਏ, ਭਾਈ ਭਿਖਾਰੀ, ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਦਿਆਲੋ, ਤੇ ਹੋਰ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਚਰਨ-ਨਕਸ਼ਾਂ ’ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲਈਏ ।
- (੫) ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤਕ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ, ਨਿਮਰਤਾ, ਸੇਵਾ, ਆਪਾ ਮਿਟਾਉਣਾ, ਭਗਤੀ, ਪਿਆਰ, ਮਿੱਠਤਾ, ਕੁਰਬਾਨੀ, ਸੰਜਮ, ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਸਮਝਣਾ, ਆਦਿ ਦੇ (ਸਬਕ) ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵਸਾਈਏ ਕਿ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੰਨ ਜਾਏ ।

References (ਹਵਾਲੇ)

- (੧) ਮੇਰੇ ਪੱਕੇ ਮਿੱਤਰ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ।
- (੨) ਸ਼ਾਹ ਜੀ—ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ
- (੩) ਮਾਲਾ—ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਲੜੀ
- (੪) Salesmen/Women ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਕੀਰਤਨੀਏ, ਕਥਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ।
- (੫) 1400 ਤੋਂ ਵੱਧ Stall—1430 ਪੰਨੇ ਮੁਤਾਬਕ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ ।
- (੬) ਦੁਕਾਨ—ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ।
- (੭) ਮਣਕੇ—ਇਕ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ।
- (੮) ਸਭ ਤੋਂ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ—ਗੁਰਮੁੱਖ ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ।
- (੧੦) ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਾਹ ਜੀ—ਨਿਰੰਕਾਰ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ।
- (੧੧) ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਲਿਆ—ਗੁਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਕਬਾੜ ਖੋਲ੍ਹੇ ।

Post Script

ਮੈਂ ਆਪ ਤਾਂ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆਂ । ਇਸ ਲਈ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ; ਪਰ ਉਮੀਦ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ

ਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਇਹ ਮਿਹਰ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਮਾਲਾ ਦੇ ਮਣਕਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸਵਾਰ ਲਵੇਂ ਤੇ ਤੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਸਦਕਾ ਮੈਂ ਵੀ ਨਿਵਾਜਿਆ ਜਾਵਾਂ ।

ਤੋਹਫਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ (ਬੱਚੀ) ਦਾ Reaction

ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ’ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਐਸਾ ਤੋਹਫਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਝੁੰਜਲਾ ਗਈਆਂ—ਇਕ ਐਸਾ ਤੋਹਫਾ ਜੋ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਦਲ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਇਸ ਤੋਹਫੇ ਨੂੰ ਦੇਖ-ਦੇਖ ਕੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਂ ਅੱਜ ਸਾਰਾ ਦਿਨ Literally ਨੱਚਦੀ ਰਹੀ ਹਾਂ—ਤੇ ਨੱਚਦੀ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ । ਐਸਾ ਕੀਮਤੀ ਤੋਹਫਾ ਨਾ ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਤਕ ਦੇ ਸਕਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਦੇ ਸਕੇਗਾ । ਪਰ ਇਹ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਲੜੀ ਦੇ ਕੇ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ’ਤੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ ।

ਮੇਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੀ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖ ਸਕਾਂਗੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਾਹ ਅੱਗੇ ਕਈ ਵਾਇਦੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਲੜੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ ।

ਇਹ ਤੋਹਫਾ ਐਸਾ ਹੈ ਜੋ ਮੈਂ ਇਸ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਪਰ ਅਸੀਂ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਰੱਖਣੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਮੰਗਣਾ ਹੈ । ਪਰ ਮੇਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਕੀ ਮੈਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਮੰਗ ਸਕਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਜਿਹੀਆਂ ਸਭ ਨੌਜਵਾਨ ਬੱਚੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਪਿਤਾ ਮਿਲਣ ਜਿਹੜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਐਸੇ ਕੀਮਤੀ ਤੋਹਫੇ ਦੇ ਸਕਣ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ Convince (ਕਾਇਲ) ਕਰ ਦੇਣ ਕਿ ਉਹ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਮੋਟੇ ਤੋਹਫਿਆਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕੋ ਤੋਹਫੇ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ।

ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਰੱਖੜੀ

ਅਗਸਤ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਮਹਾਨਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ 15 ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਏ ਸਾਂ; ਪਰ ਅਸਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੋਏਗਾ ਕਿ ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸਾਨੂੰ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ, ਗਰੀਬੀ ਤੋਂ, ਝੰਜੋੜਿਆਂ ਤੋਂ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਮੁਤਅਸਬ ਤੋਂ, ਜਾਂ ਪਾਰਟੀਬਾਜ਼ੀ ਤੋਂ, ਆਜ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਮੇਰੀ ਰੀਝ ਹੈ, ਆਓ ਰਲ ਕੇ ਉਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੱਲ ਆਪਣੀ ਨਜ਼ਰ ਦੌੜਾਈਏ ਜਿਸ ਦਾ ਦਾਨ ਸਾਡੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਖੈਰ ਵਾਂਙ, ਸਾਡੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਮਿਹਰ ਭਰੀ ਦਾਤ ਵਾਂਙ, ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਖੇੜੇ-ਭਰਪੂਰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਾਂਙ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਭਾਈ ਲਾਲੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੇ “ਮੰਝ ਨਿਮਾਣੀ ਇਕ ਤੂੰ” ਕਹਿ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਅਮਰ ਦਾਸ ਜੀ ਨੇ “ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈ ਪਾਇਆ” ਗਾ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਨੇ ਮੰਗਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾ ਕੇ (ਹਮ ਕੀਰੇ ਕਿਰਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਰਣਾਈ ਕਰਿ ਦਇਆ ਨਾਮੁ ਪਰਗਾਸਿ), ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਨੇ ਕਥਨੀ-ਕਰਣੀ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਮਾਤਾ ਭਾਗ ਭਰੀ ਦਾ ਚੋਲਾ ਪਾ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਏ ਨੇ ਰਾਮ ਰਾਏ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਲਾਉਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰਕੇ, ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੇ ਛੱਜੂ ਝੀਵਰ ਕੋਲੋਂ ਗੀਤਾ ਪੜ੍ਹਵਾ ਕੇ, ਅਰਥ ਕਰਾ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਨੇ ਮੌਤ ਦੀ Defiance ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਦਿਖਾਕੇ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ “ਮੋਸੋ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ”, ਵਾਲੀ ਨਿਮਾਣਤਾ ਦਿਖਾ ਕੇ, ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਤੇ ਲਾਡਾਂ ਨਾਲ ਪਾਇਆ। ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਲਾਡ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹਾਂ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਇਤਨੀ ਵੱਡੀ ਸਲਤਨਤ ਦੇ ਵਾਰਸ ਹਾਂ? ਕੀ ਅਸੀਂ “ਮੈਂ ਬਓਰਾ ਜੇ ਆਪ ਨਾ ਪਛਾਨੇ” ਰਾਹੀਂ ਕਬੀਰ ਦੀ ਮੱਤ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ? ਕੀ ਅਸੀਂ “ਗੁਰੂ ਬਿਨਾ ਮੈ ਨਾਹੀ ਹੋਰ” ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ? ਕੀ ਅਸੀਂ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਹੀਰਿਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਹਾਂ, ਜਾਂ ਕੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਆਪ ਹੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਹਨ ਸੁਖ ਜਾਂ ਦੁੱਖ, ਸੱਚ ਜਾਂ ਝੂਠ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਜਾਂ ਝੂਠੀ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ।

ਇਸ ਬੇਨਜ਼ੀਰ Exercise ਦਾ ਮੌਕਾ ਵੀ ਅਗਸਤ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ

ਹੀ ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਰੱਖੜੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਆਇਆ, ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 6 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਤੇ ਇਸ ਸਾਲ 24 ਅਗਸਤ ਨੂੰ। ਦੋ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਦੀਆਂ ਜੋੜੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਮਜ਼ਮੂਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਾਉਣਾ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਕਮਾਈ, ਗੁਰੂ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਵਡਿਆਈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੂਹ, ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹੋ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ Analyse ਕਰ ਸਕਾਂ ਅਤੇ ਦੇਖ ਸਕਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਵੱਲ ਚੱਲਦਿਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਲਟੇ ਪਾਸੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਕਿਵੇਂ ਸੱਚ ਤੇ ਝੂਠ ਦਾ Automatic contrast ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਮਨਮੁੱਖ ਦਾ ਹਾਲ

ਰੱਖੜੀ ਦੀ ਤਾਰੀਖ 24-8-72

1-8-72 ਨੂੰ ਘਰ ਤਨਖਾਹ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਿਸਾਬ ਲਗਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਪੈਸੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿਛਲਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੁਕਾਉਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕਿਤਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਪੈਸੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਕਿਵੇਂ ਬੱਚੇ ਪਾਲਾਂ, ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਾਂ, ਕਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਢੰਗ ਤੇ ਸ਼ਗਨ ਪਾਵਾਂ, ਕਿਵੇਂ ਲੋਕ-ਪਚਾਰੇ ਲਈ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੇ ਲੱਭੂ ਵੰਡਾਂ, ਕਿਵੇਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਾਂ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਅਸ਼ਾਂਤ ਹੈ। ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਮੈਂ ਬਾਬੂ ਹਾਂ। ਓਹ ਸੱਚੀਂ, ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਰੱਖੜੀ ਵੀ ਹੈ, ਉਹਦਾ ਖਰਚਾ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਘਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਔਰਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼-ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਹਸਪਤਾਲ ਹੁੰਦੇ ਆਉਣਾ ਸੀ—ਇਕ ਲਾਚਾਰ ਬੱਚਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਡੀਕ ਰਿਹਾ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਮਰਦ—ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਹੋ ਆਇਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਉਸ ਲਈ ਦੋ ਰੁਪਏ ਦੇ ਖਿਡੌਣੇ ਵੀ ਲੈ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗੁਟਕਾ ਦੇ ਆਇਆ ਹਾਂ ਅਤੇ ਬੱਚੇ ਕੋਲੋਂ ਪਹਿਲੀ ਪਾਉੜੀ ਸੁਣ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਇਕ ਅਚਾਨਕ ਖੁਸ਼ਬੋ ਭਰੇ ਖੇੜੇ ਦੀ ਆਹਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਬੱਚਾ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, “ਜਿਸ ਕੇ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਤੂੰ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਦੁਖ ਕੈਸਾ ਪਾਵੈ ॥”

ਮੇਰੀ ਬੇਚੈਨੀ ਤਾਂ ਕਾਇਮ ਹੈ ਪਰ ਸੋਚ ਘਟ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਪਤਨੀ ਸਿਨੇਮਾ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਹਿਸਾਬ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ, ਘਰ ਵਿੱਚ ਸੰਨਾਟਾ ਛਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ

ਇਕ ਆਵਾਜ਼—ਮੇਰੀ ਬੀਵੀ ਵੱਲੋਂ—“ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ, ਇਹਨਾਂ ਰੱਖੜੀਆਂ ਤੋਂ, ਵਿਆਹਵਾਂ, ਕੁੜਮਾਈਆਂ ਤੇ ਸ਼ਗਨਾਂ ਦੇ ਸਿਆਪਿਆਂ ਤੋਂ । ਆਖਿਰ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਭੈਣ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ।” ਮੈਂ, ਪਰ ਨੱਕ ਵੀ ਤਾਂ ਰੱਖਣਾ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਮੇਰਠ ਵਾਲਾ ਭਰਾ ਤਾਂ 20 ਰੁਪਏ ਭੇਜਦਾ ਹੈ ।

ਬੀਵੀ—ਉਹਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵੀ ਤਾਂ ਚੱਲਦੇ ਹਨ !

ਬੱਚੇ—ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਦੇ ਡਰਾਮੇ ਨੂੰ ਛੱਡੋ ਤੇ ਰੋਟੀ ਪਕਾਓ ! ਰਸੋਈ ਵਿੱਚ ਖਾਣ ਬਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਤਿਉੜੀਆਂ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਚਿੱਥ-ਚਿੱਥ ਕੇ ਔਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਨਾਲ ਦੇ ਘਰੋਂ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਗਲਾਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਪਾਠ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ! ਜਿਵੇਂ ਬੇਚੈਨ ਰਹਿਣਾ ਵੀ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਹੈ !!

ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । 2-3 ਦਿਨ ਰੋਂਦਿਆਂ ਪਿੱਟਦਿਆਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, 24-8-72 ਅੱਜ ਰੱਖੜੀ ਹੈ । ਭੈਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਹੈ, ਮੀਟ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮਿੱਠਾ-ਫਿੱਕਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ । ਨਾਲੇ ਮੇਰੀ ਬੀਵੀ ਕੜਛੀਆਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਨਾਲੇ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—“ਆਪ ਤਾਂ ਪੈਸੇ-ਪੈਸੇ ਤੋਂ ਮਰੋ, ਬੱਚਿਆਂ ਜੋਗਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੀਟ ਤੁੰਨੋਂ । ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਪਿਆਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ।”

ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਚੱਲ ਠੀਕ ਹੈ । ਐਤਕੀਂ ਤਾਂ ਜੋ ਹੋ ਗਿਆ ਸੋ ਹੋ ਗਿਆ, ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿੱਚ ਰਹਾਂਗੇ । ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਬੀਵੀ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ “ਹਾਏ, ਸਾਰੇ ਮੁਹੱਲੇ ਵਾਲੇ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ, ਇਕ ਨਨਾਣ ਸੂ, ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛ ਸਕਦੀ ?”

ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਉਡੀਕਦਿਆਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਛੇ ਵਜੇ ਕਿਤੇ ਭੈਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ । ਮੱਥਾ ਖਿੱਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਚਲਾਵੀਂ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕਰਕੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਬੋਲਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ।

ਮੈਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਕਿਉਂ ਲਾਈ ਹੈ । ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੀ । ਅੱਥਰੂ ਭਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ । ਘਰ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ । ਵੀਰ, ਭਰਜਾਈ, ਮਾਂ, ਪਿਉ ਸਾਰੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ—ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ, ਸੁਖ ਹੈ ? ਬੋਲਦੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ । ਭੈਣ ਦੀ ਤਿਉੜੀ ਜ਼ਰਾ ਘਟੀ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਉਡੀਕਦੀ ਪਈ ਹਾਂ, ਨਾ ਕੋਈ ਕਹਿਣ ਆਇਆ ਹੈ ਮੈਨੂੰ

ਆਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਨਾ ਅੱਜ ਕੋਈ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹੈ, ਮੇਰੀਆਂ ਨਣਾਨਾਂ, ਮੇਰੀ ਸੱਸ, ਸਾਰੇ ਕੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਣਗੇ !

ਵੀਰ—ਤੁਹਾਡਾ ਘਰ ਇੱਥੋਂ ੧੫ ਮੀਲ ਹੈ, ਜੇ ਸਾਈਕਲ 'ਤੇ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਬੱਸ 'ਤੇ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਰੁਪਿਆ ਲੱਗਦਾ ਹੈ; ਇਕ ਪਾਸੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਤਾਂ ਹੈ ਮੈਂ ਇਸ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ।

ਭੈਣ—ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ । ਦੋ ਵਾਰੀ ਹਫਤੇ 'ਚ ਸ਼ਹਿਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਓਥੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ । ਹੋਰ, ਨਾ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਤਿਔਰੇ ਦੇ ਮਰਨੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਨਾ ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਨਣਾਨ ਦੀ ਧੀ ਦੀ ਕੁੜਮਾਈ 'ਤੇ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ, ਨਾ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਕੇਸ ਗੁੰਦਣ ਤੇ ਕੁਝ ਵੱਲ ਜਿਹਾ Present ਦਿੱਤਾ । ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਦਿਖਾਉਣ ਜੋਗੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ । ਹਰ ਵੇਲੇ “ਮੈਂ ਗ਼ਰੀਬ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਗ਼ਰੀਬ ਹਾਂ” ਕਹਿ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈਂ ! ਲੋਕ-ਲਾਜ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੈਨੂੰ ?

ਮਾਂ ਜੀ—ਕਾਕਾ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਐਸਾ ਪੱਟੂ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਜ਼ਨਾਨੀ ਨੇ, ਤੂੰ ਸਭ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਮਿੱਟੀ 'ਚ ਰੋਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈਂ ।

ਪਿਤਾ—ਜੀ—ਓਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਤੁਹਾਡਾ ਇਹੋ ਹੀ ਕੰਮ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲਓ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਰ ਭੈਣ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਮਾਮਲੇ ਤੇ ਵੀਰ ਦੀਆਂ ਉਣਤਾਈਆਂ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਤਨਾ ਜ਼ਲੀਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵੀਰ ਨੇ ਰਾਤੀਂ ਰੋਟੀ ਵੀ ਨਾ ਖਾਧੀ । ਖੈਰ ਰੱਖੜੀ ਬੱਝ ਗਈ, ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਲੈ, ਪਰ ਲੈਂਦਿਆਂ ਕੁਝ ਬੋਲੀ ਜੋ ਵੀਰ ਨੇ ਨਾ ਸੁਣਿਆ । (ਸ਼ਾਇਦ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਇਤਨੇ ਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਕਾਰ ਦਾ ਪੈਟਰੋਲ ਹੀ ਲੱਗ ਜਾਏਗਾ) ।

ਘਰ ਵਿੱਚ ਰੱਖੜੀ ਵਾਲੇ “ਸ਼ੁਭ ਦਿਨ” (ਜਿਵੇਂ ਬਾਕੀ ੩੬੪ ਦਿਨ ਅਸ਼ੁੱਭ ਹਨ !) ਸਿਆਪਾ ਪੈ ਗਿਆ । ਸਾਰੇ ਘਰ ਦੇ ਲੋਕ ਤੜਫਦੇ ਸੌਂ ਗਏ; ਪਰ ਭੈਣ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਬਹਿ ਗਏ । ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਭੈਣ ਤਾਂ ਚਲੀ ਗਈ ਪਰ ਵੀਰ, ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ, ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਉ, ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ “ਮਹਾਂਭਾਰਤ” ਛਿੜ ਗਈ । ਇਹ ਕੀ ਰੱਖੜੀ ਦਾ ਸਿਆਪਾ ਮੇਰੇ ਗਲ ਪਿਆ ਹੈ, ਵੀਰ ਨੇ ਖਿੱਝ ਕੇ ਕਿਹਾ ।

ਮਾਂ ਜੀ—ਸੁਕਰ ਏ ਕਹਿਣ ਜੋਗੇ ਹੋ ਗਏ ਹੋ । ਦੁਨੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲਾ ਜਾ ।

ਪਤਨੀ—ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਤੰਗ ਆ ਗਏ ਇਸ ਨਨਾਣ ਤੋਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਕੋਲੋਂ । ਹਰ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਬੋਲਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ । ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਮਾਂ-ਧੀ ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜੇ । ਜੇ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿੱਥੋਂ ਕੁਝ ਕੱਢ ਕੇ ਉਹਦੇ ਘਰ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੀਏ । ਫੇਰ ਜੇ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ?

—ਮਾਤਾ ਜੀ—ਲੋੜਾਂ ਹੋਣ ਤੈਨੂੰ । ਖਬਰਦਾਰ ਮੇਰੀ ਧੀ ਦੀਆਂ ‘ਲੋੜਾਂ’ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀਊ ।

ਪਿਤਾ ਜੀ—ਓਹ ਬੋਲ ਤਾਂ ਵੱਲ ਤਰ੍ਹਾਂ । ਨਾਲੇ ਤੂੰ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਸਿਮਰਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈਂ, ਚਾਰ ਵਜੇ ਸੀਸ ਗੰਜ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈਂ । ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਨਿਤਨੇਮ ਵਿੱਚ, “ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਧੁਨੀ ਵਿੱਚ ਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈਂ । ਜ਼ਰਾ ਸੀਤਲਤਾ ਨਹੀਂ ਆਈ ਤੈਨੂੰ !”

ਮਾਤਾ ਜੀ—ਵੱਡੀ ਸੀਤਲਤਾ ਵਾਲਿਓ, ਰਹਿਣ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਕਮਾਈਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋ । ਬਹੁਤ ਆਏ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲੇ ।

ਪਿਤਾ ਜੀ—(ਨੂੰਹ ਨੂੰ) ਬੇਟਾ ਤੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹੁ । ਕਾਕਾ ਤੂੰ ਵੀ ਛੱਡ । ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ । ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਤਨ ਮਨ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਕੜ ਕੇ ਯਾਦ ਕਰਿਆ ਕਰੋ । ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਿਆ ਕਰੋ । ਇਹ ਸਭ ਜੰਜਾਲ ਮੁੱਕ ਜਾਣਗੇ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਸਿਆਪਿਆਂ ‘ਚੋਂ ਤੇ ਲੋਕ ਪਤਿਆਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲੋਗੇ ਅਤੇ “ਰਾਮ ਨਾਮ” ਧਨ ਕਮਾ ਕੇ ਉਹਦਾ ਵਿਉਪਾਰ ਤੇ ਉਹਦੀ “ਲੇਵਾ ਦੇਵੀ” ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ, ਸੁਖ ਸੁਪਨੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਓਇ, ਹੁਣ ਤੇ ਸੁਣ ਲਓ! ਮਾਤਾ ਜੀ ਸੜਦੇ ਕਲਪਦੇ ਆਪਣੀ ਵਿਧਵਾ ਭੈਣ ਦੇ ਘਰ ਟੁਰ ਗਏ, ਇਕ ਲੰਮਾ ਨਿੰਦਿਆ ਦਾ Session ਲਾਉਣ । ਵੀਰ ਕੰਮ ‘ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ ਪਰ ਅੱਜ ਉਹਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹਲੂਣਾ ਜਿਹਾ ਆਇਆ ਹੈ । ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕੁਝ ਚੰਗੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ । ਸੋਚਦੀ ਹੈ । ਵਿਚਾਰਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਸੀ :-

ਕੂੜ ਰਾਜਾ ਕੂੜ ਪਰਜਾ ਕੂੜ ਸਭ ਸੰਸਾਰੁ ॥

... ..

ਨਾਨਕੁ ਵਖਾਣੈ ਬੇਨਤੀ ਤੁਧੁ ਬਾਝੁ ਕੂੜੇ ਕੂੜ ॥

(ਅੰਗ ੪੬੮)

ਇਤਨੀ ਦੇਰ ਵਿੱਚ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ।

“ਜੇ ਉਪਜਿਓ ਸੇ ਬਿਨਸਿ ਹੈ ਪਰੇ ਆਜੁ ਕੈ ਕਾਲਿ ॥

ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਇ ਲੇ ਛਾਡਿ ਸਗਲ ਜੰਜਾਲ ॥”

(ਅੰਗ ੧੪੨੯)

ਵਾਕਈ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜੰਜਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਪਏ ਹੋਏ ਹਾਂ ! ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ Function, ਸਾਰਿਆਂ ਰੀਤੀ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੇ ਮੇਲ-ਮਿਲਾਪ, ਅਤੇ Birthday ਪਾਰਟੀਆਂ, ਆਦਿ ਉਹਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਨਾਲ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਬੇਸਵਾਦੀ ਦੀ ਯਾਦ-ਦਾਸਤ ਚਿਪਕੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਉਸ ਕਦੇ ਵੀਚਾਰ ਕੇ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੜ੍ਹੀ ਪਰ ਸੁਤੇ-ਸਿੱਧ ਹੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵ ਉਹਨੂੰ ਟੁੰਬਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ।

II

ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਦੇ ਘਰ (ਜਿੱਥੋਂ ਕੀਰਤਨ, ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਅਤੇ ਮਿੱਠੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ) ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਆਪ ਪਾਠ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਰੋਜ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਲੋਂ ਜਾਗਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਅੱਜ ਤਕ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਮਝਦੀ ਸੀ ਕਿ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਬਿਲਕੁਲ ਮੂਰਖ ਹਨ—ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹੀ ਕੰਮ, ਇਹ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਪਰ ਅੱਜ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ “ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ ॥ ਮਿਲੁ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥” ਠੀਕ ਹੈ ਅਤੇ “ਹਰਿ ਰਸੁ ਪੀਵਤ ਸਦ ਹੀ ਰਾਤਾ ॥ ਆਨ ਰਸਾ ਸਭਿ ਹੋਛੇ ਰੇ ।” ਅਤੇ “ਅਵਰਿ ਕਰਮ ਸਭਿ ਲੋਕਾਚਾਰ ॥” ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਭੈਣ ਹੁਣੇ ਦਫਤਰੋਂ ਆਈ ਹੈ । ਪਤੀ ਕਿਤੇ ਕੰਮ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਭੈਣ ਨਾਲੋਂ ਚਾਹ ਦੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਸਬਜ਼ੀ ਕੱਟ ਰਹੀ ਹੈ ਨਾਲੇ ਗਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ :-

(੧) ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਦਇਆਲਾ
ਮੋਹਿ ਦੀਨ ਕਉ ਰਾਖਿ ਲੀਆ ॥ (ਅੰਗ ੩੮੩)

(੨) ਬਾਬੁਲੁ ਮੇਰਾ ਵਡ ਸਮਰਥਾ
ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਪ੍ਰਭੁ ਹਾਰਾ ॥ (ਅੰਗ ੨੭੮)

(੩) ਮੈ ਤੁਝ ਬਿਨੁ ਬੋਲੀ ਕੇ ਨਹੀ
ਤੂ ਅੰਤਿ ਸਖਾਈ ॥ (ਅੰਗ ੨੯੨)

(੪) ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਮ ਨੀਚ ਕਰੰਮਾ ॥
ਸਰਣਿ ਪਰੇ ਕੀ ਰਾਖਹੁ ਸਰਮਾ ॥ (ਅੰਗ ੧੨)

ਅੱਥਰੂਆਂ ਭਰੀ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, “ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੂੰ ਕਿਤਨਾ ਬੇਅੰਤ ਹੈਂ ਮੇਰੇ ਵਰਗੀ ਨੀਚ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਮੇਟ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਖੇੜਾ ਹੀ ਖੇੜਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।”

ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਪੂੰਝ ਕੇ ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। “ਆਉ ਭੈਣ ਜੀ, ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ, ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ, ਅੱਜ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਗ਼ਰੀਬ-ਨਿਵਾਜੀ ਕੀਤੀ ਜੇ।”

ਉਸ ਭੈਣ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਡੁੱਲ੍ਹ-ਡੁੱਲ੍ਹ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਿਸਕੀਆਂ ਭਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ—“ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੋਚਦੀ ਸਾਂ ਤੁਸੀਂ ਵੜਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਉਗੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹਾਂ।”

“ਵਾਹ ਭੈਣ ਜੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਨੌਕਰ ਹਾਂ, ਹੁਕਮ ਕਰੋ ਕਿਵੇਂ ਆਏ ਹੋ?”

“ਅੱਜ ਇਕ ਗੱਲ ਪੁੱਛਣ ਆਈ ਹਾਂ। ਦੱਸੋਗੇ ਨਾ? ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰਾ ਪਤੀ, ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਹੁਰਾ ਵੀ, ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸੁਖ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਸਾਡੇ ਘਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਲੇਸ਼। ਇਹ ਕਿਉਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ?”

“ਮੈਂ ਤਾਂ ਨੀਚ ਹਾਂ ਪਰ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਦਿਆਲੂ ਹੈ। ਉਹਦੀਆਂ ਉਹ ਜਾਣੇ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ।”

“ਅੱਛਾ ਇਹ ਦੱਸੋ ਰੱਖੜੀ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਹੋਏ ਹਨ ਇਸ ਮੁਹੱਲੇ ਵਿੱਚ ਆਇਆਂ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਵੀ ਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਸਾਡੇ ਘਰ ਰੱਖੜੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਿਆਪਾ ਪਿਆ; ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਵੀਰ ਨੂੰ ਰੱਖੜੀ ਬੰਨ੍ਹਣ ਨਹੀਂ ਗਏ ਜਾਂ ਉਹ ਬੰਨ੍ਹਵਾਉਣ ਨਹੀਂ ਆਇਆ?”

“ਆਇਆ ਤਾਂ ਸੀ—ਤਿੰਨ ਵਜੇ, ਸਵੇਰੇ—ਅਸਾਂ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਪਾਠ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤਾ ਸੀ ਫੇਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਚਲੇ ਗਏ।”

“ਕੀ ਦਿੱਤਾ ਸੁ ਤੁਹਾਨੂੰ?”

“ਕੁਝ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ।”

“ਹੈਂ, ਕੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ ਵੀਰ?”

“ਉਹ ਇਕ ਕੁੱਲੀ ਹੈ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ, ਪਰ ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕੁੱਲੀ, ਹੀਰੇ ਗਵਾਏ ਬਗੈਰ ਇਧਰੋਂ-ਉਧਰ ਲੈ ਜਾਏ ਉਹ

ਜਿਤਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਚਾਹੇ ਆਪ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।”

“ਕੀ? ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕਰਦੇ ਹੋ?”

“ਭੈਣ ਜੀ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ। ਲਓ ਦੇਖੋ ਹੀਰੇ। (ਇਕ ਚਾਰਟ ਕੱਢ ਲਿਆਉਂਦੀ ਹੈ)।

(੧) ਜੇ ਦਿਵਾਲੀ ਵਿਸਾਖੀ ਦੇ ਰਿਵਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀਰ ਭੈਣ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਗਵਾ ਕੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਨਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਟੁੱਟ ਜਾਏਗੀ।

(੨) ਸਾਡਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਹੈ। ਹੋਰ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਵਕਤ ਜ਼ਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ।”

“ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਹੀ ਦੇ ਗਿਆ?”

“ਹਲਾ, ਛੱਡੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ। ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀ ਰੱਖੜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਪੁੱਛੀ ਹੈ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦੀ ਹਾਂ—

ਮੈਂ ਆਪ ਰੱਖੜੀ ਬਣਾਈ ਸੀ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਕਸੀਦਾ ਕੱਢਿਆ ਸੀ, ‘ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵੈ ਸੇ ਭਾਈ ਸੇ ਮੇਰਾ ਬੀਰ ॥’ ਇਸ ਕਸੋਟੀ 'ਤੇ ਸਾਡਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਗੁਰੂ ਨੇ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਰੱਖੜੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੋਣਵਾਂ ਜਿਹਾ ਲੇਖ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਰੱਖੜੀ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ :-

ਵੀਰ—ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰੱਖੜੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਨਿਤਨੇਮ ਇਕੱਠੇ ਕਰਾਂਗੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਾਇਦ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਪੈ ਜਾਏ। ਸਵੇਰੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਜੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਰੱਖੜੀ 'ਤੇ ਇੱਥੇ ਹੀ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਆ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਸੁਣੋ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਹਾਜ਼ Crash ਹੋ ਜਾਏ ਤੇ ਮੈਂ ਨਾ ਆ ਸਕਾਂ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਤਨੇਮ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋਵੇ, ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਹਿਣਾ ਹੈ—ਵੀਰ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਮੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ—ਨਾਲੇ ਜਿਵੇਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ—ਜੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨਹੀਂ।

ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖੇਗਾ ਤਾਂ ਇਉਂ ਹੀ ਹੋਏਗਾ।”

ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਭੈਣ—ਕਿਤੇ ਵੀਰ ਤੇਰਾ ਪਾਗਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ । ਸੁਭ ਤਿਉਹਾਰਾਂ 'ਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਉਹ ਹੈ ਕਿਹੜਾ ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਤੱਕਿਆ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਭੈਣ—ਇਕ ਦਿਨ ਚੌਂਕ ਵਿੱਚ ਦੇਖਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤੁਸਾਂ, ਅਸੀਂ ਧੁੱਪੇ ਰੋਟੀ ਖਾ ਰਹੇ ਸਾਂ ।

ਨਾਲ ਵਾਲੀ—ਹੈਂ ਉਹ ਤੇਰਾ ਵੀਰ ਹੈ । ਪਗੜੀ ਇਉਂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਜਿਵੇਂ ਮਜ਼ਦੂਰ ਹੋਵੇ । ਜੁੱਤੀ ਪਾਟੀ ਹੋਈ ਪਾਈ ਸੀ । ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿੱਡਾਂ, ਡਾਢਾ ਗੰਦਾ ਸੀ । ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿਸੇ ਮੰਗਤੇ 'ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਕੇ ਰੋਟੀ ਖਿਲਾ ਰਹੇ ਸੋ ਤੁਸੀਂ ।

ਭੈਣ—ਫੇਰ ਉਹੋ ਜੇ ਮੇਰਾ ਵੀਰਾ, ਤੁਰ ਗਿਆ South ਵੱਲ । ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਉੱਡਦਾ । ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਰਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਰੱਖੜੀ 'ਤੇ ਇੱਥੇ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਇਕੱਠੇ ਬਹਿ ਕੇ ਨਾਮ ਜੱਪਾਂਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ? ਪਰ ਐਨ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਵੀਰ ਪਰਤ ਗਿਆ । ਜਦ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਵੀਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਰਹੀ ਸਾਂ ਵੀਰ ਬੱਦਲਾਂ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਉੱਡਦਾ ਜੋ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਸੁਣੋ ।

(੧) Take-off ਹੋਣ ਲੱਗਿਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ—ਮੇਰੇ ਮਾਲਕ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਕ੍ਰਿਤਘਣ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਕਿਵੇਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਜਹਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਣ ਬੈਠਾ ਹੈਂ ?

(੨) ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ, ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਫੇਰ ਸਾਰੀ Flight ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਬੋਝੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਹੀਰਾ ਕਦੇ ਕੋਈ ਹੀਰਾ ਕੱਢੇ, Appreciate ਕਰੇ, ਫੇਰ ਹੋਰ ਕੱਢੇ, ਫੇਰ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖੇ ਜਿਵੇਂ ਇਉਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ । “ਆਉ ਪਿਆਰਿਓ ! ਮਾਲਕ ਦੇ ਗੁਣ ਗਾਈਏ ।”

(੩) ਜਿਵੇਂ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਦੀ ਸੀਟ 'ਤੇ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀਰ ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਆਇਆ ਸੀ, ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ । ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਚੀੜਣ ਲੱਗਾ ।

(੪) ਇਕ Air Hostess (ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਲੜਕੀ) ਵੱਲ ਉਹਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਈ, ਉਸ ਨੇ ਕੜਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਉਹਦੀ ਆਪਣੀ ਬੱਚੀ ਦੀ ਉਮਰ ਦੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਉਤਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਉਸ Paper Napkin

'ਤੇ ਇਹ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ, “ਬੇਟਾ ਜੀ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਆ ਕਰੋ 24 ਘੰਟੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਤਰੀਕਾ ਤੁਹਾਡਾ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਕਰਨ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ,” ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਵੀ ਲਿਖ ਆਇਆ । ਵਾਕਈ ਝੱਲਾ ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ।

(੫) ਵਾਪਸੀ ਦੀ ਉਡਾਣ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਦੋ ਸੋਟੀਆਂ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਮਿਲ ਗਏ । ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਵੀਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੁੱਟਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਤਨੀ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ; ਪਰ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ ਇਕ ਹਾਦਸਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਜੇ ਤਕ ਲੱਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ।

ਵੀਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਇਤਨੀ ਲਾਚਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਫਰਕ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਲੈਣ ਜਾਂ ਨਾ ਲੈਣ ਵਿੱਚ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਹੁਣ ਰਜ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹਨ । ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੂੰ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੈ । Attachment ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ।

ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਭੈਣ—ਤੁਹਾਡਾ ਵੀਰ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਗਲ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਭੈਣ—ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ—ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ ਤੇ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਸਦਕੇ ਮੁੜ ਵਾਪਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਜੇ ਗੁਰੂ ਉਹਦੀ ਲਾਜ ਰੱਖੇ । ਆਪ ਉਹ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲਵੇ ਤਾਂ ਵੀਰ ਵਿਚਾਰਾ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਭੈਣ—ਅੱਛਾ ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਵੀ ਕੁਝ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸੂ, ਮਤਲਬ ਪੈਸੇ ?

ਗੁਰਸਿੱਖ ਭੈਣ—ਤੁਸਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸੁਖ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਇਹ ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਮਾਲਕ ਨੇ ਸਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ-ਪਚਾਰੇ ਲਈ, ਲੋਕ-ਲਾਜ ਲਈ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਲਈ ਉਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਜਿਹੜੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਣ ।

ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਭੈਣ—ਹੈਂ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ, ਪਰ ਲੋਕ ਕੀ ਆਖਣਗੇ, ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਵੀ ਤੰਗ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਪਿਆਂ ਤੋਂ ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਭੈਣ—ਫੇਰ ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ ਲਉ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਵੇਚ ਦਿਓ, ਤੇਰੇ ਸਿਵਾਇ ਮੇਰਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚਰਨਪੂਜ ਬਣ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਕੇਵਲ “ਨਾਮ ਦੀ ਲੈਣਾ-ਦੇਣੀ ਰੱਖਣੀ ਹੈ ।”

ਖਾਵਹਿ ਖਰਚਹਿ ਰਲਿ ਮਿਲਿ ਭਾਈ ॥

ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਵਧਦੇ ਜਾਈ ॥ (ਅੰਗ ੧੮੬)

ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਭੈਣ—ਵਾਹ-ਵਾਹ, ਅੱਛਾ, ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਰੱਖੜੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਾਈ ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਭੈਣ—ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਮੈਂ ਝੱਲ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਵੀਰ ਮੇਰੇ ਨੂੰ ਰੱਖੜੀ ਪਸੰਦ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਉਸ ਨੇ ਰੱਖੜੀ ਉੱਥੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ ।

ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਭੈਣ—ਬੇਸ਼ਗਨੀਆਂ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ?

ਗੁਰਸਿੱਖ ਭੈਣ—ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਰੱਖੜੀ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ “ਬਾਹ ਜਿਨਾ ਦੀ ਪਕੜੀਐ ਸਿਰ ਦੀਜੈ ਬਾਹ ਨਾ ਛੋੜੀਐ ॥” ਵੀਰ ਨੇ ਉਸੇ ਦਿਨ ਮਾਤਾ ਭਾਗ ਭਰੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੁੜਤਾ ਪਵਾਉਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ 'ਤੇ ਜਾਣਾ ਸੀ । ਉਹ ਰੱਖੜੀ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ 'ਤੇ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਆਇਆ । ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜੇ ਕੁਝ ਰੱਖੜੀ 'ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਇਹ ਕੇਵਲ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਸ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜਿਵੇਂ ਮਾਤਾ ਭਾਗ ਭਰੀ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਸਾਡੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੂਹ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀਂ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੇਰੇ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੀਏ ।

ਨਾਲ ਵਾਲੀ ਭੈਣ ਸਰੂਰ ਨਾਲ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸੁਣ ਕੇ ਝੂਮ ਰਹੀ ਸੀ ਪਰ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਈ ਜੇ ਕਿਤੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਲੱਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਲੋਕ ਕੀ ਆਖਣਗੇ ?

ਕੋਈ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸਮਝਾਵੇ । ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਤਨਾ ਮੂਰਖ ਹਾਂ ਕਿ

ਭੈਣ-ਭਰਾ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ । ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਦੀਨ ਕੇ ਦਾਤੇ ਮਿਹਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਓ, ਮੈਨੂੰ ਵੱਲ ਸਿਖਾ

ਦਿਓ ਕਿ ਅਸਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕੇਵਲ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਸਕੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਵੀ ਸੱਚੇ ਹਨ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਜੋੜਦੇ ਹਨ । ਗ਼ੈਰ ਸਕੇ ਵੀ ਹਨ ਜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਡੋਰ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ । ਪਰ ਰਿਵਾਜਨ ਰੱਖੜੀ ਤੋਂ ਬਚਾਈ ਰੱਖੀਂ ।

ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ

ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰੀਝ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਦਾ ਆਧਾਰ (ਜਿਵੇਂ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਇਕ ਪੱਖ ਦਾ ਆਧਾਰ ਨਾਮ ਹੈ) ਨਾਮ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਜੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਸਭ ਰਿਸ਼ਤੇ “ਝੂਠ”, “ਬਿਖਿਆ”, ਅਤੇ “ਮੋਹ ਮਾਇਆ” ਦੱਸੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕੀ ਕਦੇ ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਰ (ਅਤੇ ਇਹ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਹੈ) ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਦੋ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਨਾਮ ਜੱਪਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਸੁੱਚਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ।

ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਸਿਖਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੰਜਾਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਝੂਠੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਲੋਕ-ਰੀਤ ਤੋਂ ਬੇਪਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ, ਮਾਲਕ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਣਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਮਾਮੇ, ਚਾਚੇ, ਸਾਲੇ, ਭਤੀਜੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੁਰਿਆਂ, ਪੇਕਿਆਂ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਤੋਂ ਨਿੱਕੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਪਾਲਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੋਂ ਉਲਟ ਚੱਲ ਕੇ ਹਰ ਇਕ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕਦੇ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਰੀਝ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਸਾਨੂੰ ਆਦਤ ਹੈ ਦੋ ਸਕੇ ਭਰਾ ਕਿਧਰੇ ਬਹਿ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਤੀਜੇ ਗ਼ੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਭਰਾ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਵਿਆਹਾਂ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ 'ਤੇ ਸਕੇ ਭੈਣ-ਭਰਾ ਇਤਨਾ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਜਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਇਤਨਾ ਖਰਚਾ ਆਪਣੀ “ਹਉ” ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਆਪਣੀ ਆਕੜ ਦੇ ਥੱਲੇ, ਲੋਕ-ਲਾਜ ਦੇ ਥੱਲੇ ਅਤੇ “ਪੰਦਿਆਂ” ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੱਬੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸੋਚਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕੀ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਸਿਮਰਨ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਕੁਝ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ?

ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ “ਏਕਸ ਬਿਨੁ ਸਭ ਧੰਧੁ ਹੈ ਸਭ ਮਿਥਿਆ ਮੋਹੁ ਮਾਇ ॥” (ਅੰ: ੪੪), ਫੇਰ ਇਸ ਜੰਜਾਲ ਨੂੰ ਛੱਡਦੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਜਾਂ

ਕੇਵਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ ਜਾਂ ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਸਾਡੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਹਨ । ਬਾਕੀ ਸਭ ਸੁਖ ਦੇ ਸਾਥੀ ਹਨ ਪਰ ਅਸੀਂ ਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੌਡੀਆਂ ਨੂੰ ਜੱਫੇ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ । ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੂਹ ਦਾ ਸਵਾਦ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਮਿੱਤਰੇ, ਗੁਰਸਿੱਖੇ, ਆਓ, ਇਸ ਹੈਸੀਅਤ ਤੋਂ, ਜਾਂ ਫਜ਼ੂਲ ਸ਼ਗਨ ਦੇਣ-ਲੈਣ ਤੋਂ, ਲੋਕ-ਪਚਾਰੇ ਤੋਂ ਤੇ ਲੋਕ-ਪਤੀਣ ਤੋਂ ਹਟ ਜਾਈਏ । ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ, ਸੁਣ ਕੇ, ਆਪਣਾ ਨੱਕ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਕੇ ਵੀਰ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ, ਅਤੇ ਸਕੀ ਮਾਂ ਨਾਲ ਹੋਰਾ-ਫੇਰੀ, ਤੇ ਸਕੀ ਭੈਣ ਨਾਲ ਝੂਠ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਡਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ :-“ਹਿਸਾਬ ਬਰਾਬਰ ਹੁਣ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਦੇਵਾਂ ?” ਮਾਲਕ ਤੂੰ ਆਪ ਸਾਨੂੰ ਕੱਢ ।

ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ

(੧) ਸਾਡੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ, ਸਾਰੇ ਜੰਜਾਲ, ਸਾਰੇ ਅਡੰਬਰ, ਸਾਰੀਆਂ ਫਜ਼ੂਲ ਖਰਚੀਆਂ, ਸਾਰੀਆਂ ਸਮਾਜੀ-ਉਲਝਣਾਂ, ਸਾਰੇ ਸਮਾਜੀ-ਬੰਧਨ, ਸਾਰੇ ਮੋਹ-ਮਾਇਆ ਦੇ ਚੱਕਰ, ਕੇਵਲ ਉਦੋਂ ਤਕ **Tolerate** ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਸੁੱਚੀ ਤੇ ਸੱਚੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ, **Hypocrisy** ਰਹਿਤ-ਜੀਵਨ ਬਿਤਾਉਣ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ।

(੨) ਅਸੀਂ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਕੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਇਵੇਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਜਪਣਾ ਹੈ । ਚਾਹੀਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਸਮਝ ਕੇ, ਇਹ ਸੋਚੀਏ ਕਿ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਹੀ ਜਪਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਪਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਮ ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ।

ਕੋਈ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸ ਦੇਵੇ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾਵਾਂ ।

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕਾਰਜ

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਸਮਾਜ ਵੱਲੋਂ ਦੁਰਕਾਰੇ/ਤ੍ਰਿਸਕਾਰੇ, ਅਪੰਗ, ਲੂਲੂ-ਲੰਗੜੇ, ਅਪਾਹਿਜਾਂ, ਅਨਾਥਾਂ ਅਤੇ ਲਾਵਾਰਸਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ । ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਨੀਂਹ ਮਹਾਨ ਕਰਮਯੋਗੀ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਨ 1947 ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਗਤ ਜੀ ਕੋਲ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਰਹਿਣ ਲਈ ਉਚਿਤ ਇਮਾਰਤ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਜਾਂ ਦਵਾਈਆਂ ਲਈ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਲੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜਾਂ ਪੈਸੇ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਸੀ । ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਦੇ ਪੰਧ 'ਤੇ ਨਿਕਲੇ-ਲੋਕ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਗਏ ਕਾਰਵਾਂ ਬਣਦਾ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਡਾ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਅਣਥੱਕ ਮਿਹਨਤ, ਲਗਨ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਨਾ-ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਲਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਕ ਗੌਰਵਪੂਰਣ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ ।

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਇਕ ਨਜ਼ਰ ...

ਨਿਵਾਸ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ :-1809 ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਲਈ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ।

ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ :- *ਦਵਾਈਆਂ, *ਮੈਡੀਕਲ ਲੈਬਾਰਟਰੀ, *ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਥੀਏਟਰ, *ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਕੇਂਦਰ, *ਐਂਬੂਲੈਂਸ, *ਮਸਨੂਈ ਅੰਗ ਕੇਂਦਰ, *ਫਿਜ਼ਿਓਥੈਰਪੀ ਸੈਂਟਰ, *ਡੈਂਟਲ ਕਲੀਨਿਕ, *ਅਲਟਰਾ ਸਾਊਂਡ ਸੈਂਟਰ, *ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਕਲੀਨਿਕ, *ਮੰਦ-ਬੁੱਧੀ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸੰਵੇਦੀ ਕੇਂਦਰ, *ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਮੁੱਢਲਾ ਕੰਨ ਸੁਣਵਾਈ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਪੁਰਨਵਾਸ ਕੇਂਦਰ, *ਕੰਨਾਂ ਦੇ Cochlear Implant ਵਾਸਤੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਥੀਏਟਰ *ਆਪਣਾ ਘਰ, * ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ।

ਜਾਗਰੂਕਤਾ :- * ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ, * ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, * ਕਿਤਾਬਚੇ ਅਤੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ, * ਸੈਮੀਨਾਰ ਅਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ।

ਵਾਤਾਵਰਨ :-*ਨਰਸਰੀ,*ਪਾਣੀ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਲਾਂਟ, ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ *ਦਰੱਖਤ ਲਗਾਉਣਾ, *ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ, *ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ।

ਮੁਫਤ ਵਿਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ:

- * ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਦਰਸ਼ ਸੀਨੀ. ਸੈਕੰ: ਸਕੂਲ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।
- * ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਕਿੱਤਾ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।
- * ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁੰਗੇ ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।
- * ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਕੂਲ ਆਫ ਸਪੈਸ਼ਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।
- * ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁੰਗੇ ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਅਟਾਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।
- * ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਦਰਸ਼ ਹਾਈ ਸਕੂਲ, ਬੁੱਟਰ ਕਲਾਂ ਕਾਦੀਆਂ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ।
- * ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁੰਗੇ ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਬੁੱਟਰਕਲਾਂ, ਕਾਦੀਆਂ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ।
- * ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁੰਗੇ ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਕਟੌਰਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ।
- * ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁੰਗੇ ਤੇ ਬੋਲਿਆਂ ਲਈ ਸਕੂਲ, ਸਰਹਾਲੀ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ ।
- * ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਕੂਲ ਆਫ ਸਪੈਸ਼ਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ, (ਪਲਸੋਰਾ) ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ।

ਨਿਵਾਸ ਅਤੇ ਸੰਭਾਲ :

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਦੀਆਂ 7 ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਬ੍ਰਾਂਚਾਂ ਵਿੱਚ *1809 ਤੋਂ ਵੱਧ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸਤ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਸੁਚੱਜਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੈ। ਸਮੂਹ ਬ੍ਰਾਂਚਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ :-

ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀ	-390	ਏਡਜ਼ ਵਾਲੇ	-19
ਅਧਰੰਗ/ ਪੋਲੀਏ ਵਾਲੇ	-160	ਮਿਰਗੀ ਵਾਲੇ	-204
ਮੰਦ-ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ	-430	ਕੈਂਸਰ ਵਾਲੇ	-02
ਗੁੰਗੇ ਬੋਲੇ	-175	ਸੁਗਰ ਵਾਲੇ	-84
ਬਜ਼ੁਰਗ	-143	ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ	-98
ਜਖਮਾਂ ਵਾਲੇ	-27	ਛੱਡੇ ਗਏ ਬੱਚੇ	-06
ਟੀ.ਬੀ. ਵਾਲੇ	-05	ਠੀਕ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਰੋਗੀ	-27
ਨੇਤਰਹੀਣ	-39		

31 ਦਸੰਬਰ 2017 ਤਕ ਕੁੱਲ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ *1809

* ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ ਨਿਰੰਤਰ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਲਾਜ ਉਪਰੰਤ ਠੀਕ ਹੋਏ ਮਰੀਜ਼ ਕਾਫ਼ੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਬ੍ਰਾਂਚਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ :

ਰੋਗੀ

1. ਮੁੱਖ ਬ੍ਰਾਂਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਬੱਚਾ ਵਾਰਡ, ਮਾਤਾ ਮਹਿਤਾਬ ਕੌਰ ਵਾਰਡ, ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਵਾਰਡ) 359
2. ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ 876
3. ਪੰਡੋਰੀ ਵੜੈਚ ਬ੍ਰਾਂਚ 99
4. ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਬ੍ਰਾਂਚ 93
5. ਜਲੰਧਰ ਬ੍ਰਾਂਚ 39
6. ਸੰਗਰੂਰ ਬ੍ਰਾਂਚ 228
7. ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਪਲਸੋਰਾ) ਬ੍ਰਾਂਚ 115

ਕੁੱਲ ਮਰੀਜ਼ 1809

ਇਲਾਜ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ :

(ੳ) ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਅਤੇ ਲੈਬਾਰਟਰੀ : ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਅਤੇ ਲੈਬਾਰਟਰੀ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਖਰਚ 1 ਕਰੋੜ 30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੈ ।

(ਅ) ਸਹਾਇਕ ਸਟਾਫ਼ : ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਲਈ ਟੈਕਨੀਕਲ ਸਟਾਫ਼ ਜਿਵੇਂ ਨਰਸਾਂ, ਫਾਰਮਾਸਿਸਟ, ਲੈਬਾਰਟਰੀ ਟੈਕਨੀਸ਼ਨ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

(ੲ) ਖੂਨ-ਦਾਨ ਕੈਂਪ : ਦੁਰਘਟਨਾ-ਗ੍ਰਸਤ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਤੇ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਖੂਨ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਸਾਲ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ 'ਤੇ ਖੂਨ-ਦਾਨ ਕੈਂਪ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਸੰਨ 2017 ਵਿੱਚ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ 'ਤੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਖੂਨ-ਦਾਨ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚ 275 ਯੂਨਿਟ ਖੂਨ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ।

(ਸ) ਐਂਬੂਲੈਂਸ:- ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਡਾਕਟਰੀ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ, ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਸੜਕ ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੰਸਥਾ ਦੀਆਂ ਐਂਬੂਲੈਂਸਾਂ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ।

(ਹ) ਬਣਾਵਟੀ ਅੰਗ ਕੇਂਦਰ : ਲੋੜਵੰਦ ਅੰਗਹੀਣਾਂ ਲਈ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਇਕ ਬਣਾਵਟੀ ਅੰਗ

ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਅੰਗਰੀਣਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਵਟੀ ਅੰਗ ਮੁਫਤ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਵੰਬਰ 2003 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤਕ 8757 ਲੋੜਵੰਦ ਲਾਭ ਉਠਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

(ਕ) **ਓਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਬਿਏਟਰ:** ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਓਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਅਤਿ ਆਧੁਨਿਕ ਓਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਬਿਏਟਰ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਹੈ।

(ਖ) **ਫਿਜ਼ਿਓਥੈਰੈਪੀ:** ਸੰਨ 2005 ਤੋਂ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਫਿਜ਼ਿਓਥੈਰੈਪੀ ਸੈਂਟਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਉਪਕਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਅਤੇ ਗ਼ਰੀਬ ਲੋੜਵੰਦ ਮੁਫਤ ਫ਼ਾਇਦਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਤਕਰੀਬਨ 80 ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(ਗ) **ਅਲਟਰਾਸਾਊਂਡ ਸੈਂਟਰ :-** ਇਸ ਵਿੱਚ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸੁਵਿਧਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

(ਘ) **ਮੁੱਢਲੀ ਕੰਨ ਸੁਣਵਾਈ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਕੇਂਦਰ:-** ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ Bera Test (ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਟੈਸਟ) ਮੁਫਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਵਾਤਾਵਰਨ :

(ੳ) **ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ:** ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਸੰਬੰਧੀ ਬੜੇ ਚਿੰਤਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ 'ਮਾਰੂਥਲ ਬਣਨ' ਤੇ 'ਭੂ-ਖੋਰ' ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵੱਲ ਵੀ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਬਰਸੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਰੁੱਖ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਰੁੱਖ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ, ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ-ਘਾਟਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਨਤਕ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਆਪਣੀ ਨਰਸਰੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਲਗਪਗ 60 ਹਜ਼ਾਰ ਬੂਟੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੁਫਤ ਭੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੁਫਤ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸਹੂਲਤਾਂ :

(ੳ) **ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਦਰਸ਼ ਸੀਨੀ: ਸੈਕੰ: ਸਕੂਲ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ:** ਇਸ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਗ਼ਰੀਬ ਅਤੇ ਝੁੱਗੀ ਝੌਂਪੜੀ ਵਾਲੇ 771 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ

ਮੁਫਤ ਵਿੱਦਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਇਹ ਖ਼ਾਸ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬੱਚੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੀਣੇ ਨਾ ਸਮਝਣ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰ ਸਕਣ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੇ ਵਰਦੀਆਂ ਮੁਫਤ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 96 ਬੱਚੇ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪਲੇ ਹਨ।

(ਅ) **ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਦਰਸ਼ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਬੁੱਟਰ ਕਲਾਂ (ਕਾਦੀਆਂ):**

ਇਹ ਸਕੂਲ ਵੀ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਯੋਗ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਲਗਪਗ 461 ਬੱਚੇ ਵਿੱਦਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

(ੲ) **ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਿੱਖਿਆ :-** ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ 169 ਮੰਦ-ਬੁੱਧੀ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਂਚ ਵਿਖੇ 'ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਕੂਲ ਆਫ਼ ਸਪੈਸ਼ਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ' ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(ਸ) **ਗੁੰਗੇ-ਬੋਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ :** ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਗੁੰਗੇ-ਬੋਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਸਕੂਲ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਵਿਖੇ ਮਈ 2005 ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ 180 ਬੱਚੇ ਨਵੀਨ ਉਪਕਰਣਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

(ਹ) **ਕਿੱਤਾਕਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ :-** ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿੱਤਾਕਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ, (ਜਿਵੇਂ ਸਿਲਾਈ, ਕਢਾਈ, ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮ) ਟਰੇਡ ਕਿੱਤਾਕਾਰੀ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਲਈ ਯੋਗ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

(ਕ) **ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਕਿੱਤਾ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ :** ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਲਾਈ ਕਢਾਈ ਦਾ 6 ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਕੋਰਸ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਵਿਧਾ ਸਿਰਫ਼ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਲੱਗਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਗ਼ਰੀਬ ਵਰਗ ਦੇ ਬੱਚੇ/ ਬੱਚੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ।

(ਖ) **ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿੱਖਿਆ:** ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਪਸਾਰੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਾਣੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹੋਸਟਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ : ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਬ੍ਰਾਂਚ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਲਗਪਗ 198 ਲੜਕੇ-ਲੜਕੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਹੋਸਟਲ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ । ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਦੀ ਸੰਗਰੂਰ ਬ੍ਰਾਂਚ ਦੇ ਹੋਸਟਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੀਆਂ 13 ਲੜਕੀਆਂ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿੱਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।

ਵਿਆਹ: ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਵਿੱਚ ਪਲੀਆਂ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਯੋਗ ਵਰ ਲੱਭ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਸਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਤਕ 41 ਲੜਕੀਆਂ ਤੇ 4 ਲੜਕਿਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਸਮਾਜ-ਕਲਿਆਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕੰਮ : ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਵੱਲੋਂ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਵੱਲ ਵੀ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

(ੳ) ਜਾਗ੍ਰੂਤੀ: ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਗ੍ਰੂਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦਾ ਖਾਸ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਅਜਿਹਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ‘ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸ’ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਸਦਾਚਾਰਕ ਤੇ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ’ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਛਾਪ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮੁਫਤ ਵੰਡਾਈ ਰਾਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਪ੍ਰੈਸ ਅਤੇ ਪਬਲੀਸਿਟੀ ਦਾ ਕੁੱਲ ਸਾਲਾਨਾ ਖਰਚ ਇੱਕ ਕਰੋੜ ਪੰਜਾਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੈ ।

(ਅ) ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ:- ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਜਿਵੇਂ ਹੜ੍ਹ, ਭੁਚਾਲ ਆਦਿ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਦੇਣ ਦੀ ਭਰਪੂਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਸੰਨ 2008 ਵਿੱਚ ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਅਗਸਤ ਮਹੀਨੇ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੀੜਤ 800 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਨ, ਘਰੇਲੂ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਕੰਬਲ ਮੁਫਤ ਵੰਡੇ ਗਏ। ਸੰਨ 2010 ਵਿੱਚ, ਲਦਾਖ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਡਾ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ 2 ਟਰੱਕ ਰਸਦ, ਕੱਪੜੇ, ਰਜਾਈਆਂ ਅਤੇ ਕੰਬਲ, ਗਰਮ ਕੱਪੜੇ ਆਦਿ ਸਮਾਨ ਭੇਜੇ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ।

(ੲ) ਲਾਵਾਰਸ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ: ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਵੱਲੋਂ ਲਾਵਾਰਸ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਪੂਰੇ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

(ਸ) ਬਿਰਧਾਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ: ਸੰਗਰੂਰ ਬ੍ਰਾਂਚ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਿਰਧ-ਘਰ ਮਾਰਚ 2002 ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇੱਕ ਬਿਰਧ ਘਰ ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿਖੇ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ 92 ਬਿਰਧਾਂ ਦੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਯੋਗ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ।

(ਹ) ਅਜਾਇਬ-ਘਰ ਤੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮਾਂ: ਬਿਖਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਘਾਲਣਾਵਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਅਜਾਇਬ-ਘਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੁਝ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ (ੳ) ‘ਇੱਕ ਮਿਸਾਲ’, ‘Pingalwara Presentation’

(ਅ) ‘ਇਹ ਜਨਮ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਲੇਖੇ’ ।

(ੲ) Pingalwara Home for Homeless

(ਸ) ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਮਰੀਕੀ ਮੀਡੀਆ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਗੁਰਮੀਤ ਸੋਢੀ ਦੀ ਫਿਲਮ— ‘Pingalwara — A selfless Home’

(ਹ) ਸ੍ਰ: ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ‘ਕਲਸੀ’ ਤੇ ਸ੍ਰ:ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ‘ਹੰਸਪਾਲ’ ਵੱਲੋਂ ਨਿਰਮਤ ਫਿਲਮ — ‘A Selfless Life’

(ਕ) Pingalwara — Educational Endeavours

(ਖ) Natural Farming

(ਗ) ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ

(ਘ) ਰੁੱਖ

(ਙ) ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ’ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਫੀਚਰ ਫਿਲਮ ‘ਇਹ ਜਨਮ ਤੁਮ੍ਹਾਰੇ ਲੇਖੇ’ 30 ਜਨਵਰੀ, 2015 ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ । ਇਸ ਫਿਲਮ ਰਾਹੀਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲਈ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਬਾਰੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ।

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗਾਇਨ ਕੀਤੀ ‘ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ’ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਦੀ ਡੀ.ਵੀ.ਡੀ. ਡਾ.ਓਮ ਗੌਰੀ ਦੱਤ ਸ਼ਰਮਾ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਲੰਧਰ ਦੂਰਦਰਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 9-7-2016 ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਮਾਰਕ :- ਪੂਜਨੀਕ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਪਿੰਡ ਰਾਜੇਵਾਲ ਰੋਹਣੋਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ 'ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸਮਾਰਕ' ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਰਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਜੋ ਕਿ 4 ਜੂਨ, 2004 ਨੂੰ ਮਨਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ।

ਗਰੁਸ਼ਾਲਾ : ਮਾਨਾਂਵਾਲਾ ਕੰਪਲੈਕਸ ਵਿੱਚ ਇਕ ਗਰੁਸ਼ਾਲਾ ਭੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ 120 ਦੁਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਗਰੁਸ਼ਾਲਾ ਦਾ ਦੁੱਧ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਦਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਖਰਚ ਸਾਢੇ ਛੇ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਅਤੇ ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਸੇਧ ਮੁਤਾਬਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(I) ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਆਫ ਕੰਪਨੀਜ਼ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੱਤਰ ਨੰਬਰ 130 ਆਫ 1956-57 ਅਤੇ ਸੇਧ ਨੰਬਰ A-28/4540 ਮਿਤੀ 07-07-1998 ਦੁਆਰਾ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹੈ।

(II) ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨੂੰ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 80-G ਅਨੁਸਾਰ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ-II ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੱਤਰ ਸੰਖਿਆ ਨੰਬਰ CIT-II/ASR/ITO(Tech.) 2011-12/4730 ਮਿਤੀ 11/12 January, 2012. ਅਧੀਨ ਟੈਕਸ ਦੀ ਛੋਟ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਸੰਸਥਾ ਦਾ PAN ਨੰਬਰ AAATA2237R ਹੈ।

ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਦੇ FCRA (Foreign Contribution Regulation Act.) ਨੰਬਰ 115210002 ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖ਼ਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫ਼ਤਹਿ ॥

ਡਾ: ਇੰਦਰਜੀਤ ਕੌਰ, ਮੁੱਖ ਸੇਵਕਾ,
ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਸੋਸਾਇਟੀ (ਰਜਿ:), ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਲਈ ਕਰਨਲ ਸ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਵਾ, (ਰਿਟਾ.)

ਮੁੱਖ-ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ 98145-35937

Details of Banks for sending Donation through Online/ Cheque/Draft may be sent in favour of: All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar' (PAN No.: AAATA 2237R) (The donations made to Pingalwara are exempt from Income Tax under Section 80G of I.T. Act. 1961)			
S.No.	Name of Account	Name of the Bank	Account No. Swift/IFS Code
(FOR FOREIGN CONTRIBUTORS)			
	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	Oriental Bank of Commerce, Sharipura, Amritsar.	01562010002890 ORBCINBBASR
(FOR INLAND CONTRIBUTORS)			
1.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	Oriental Bank of Commerce, Sharipura, Amritsar.	01562010003720 ORBC 0100156
2.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	State Bank of India, Town Hall, Amritsar.	10978255668 SBIN0000609
3.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	Bank of India, City Centre, Amritsar.	630510100026147 BKID00006305
4.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	Axis Bank Ltd., City Centre Amritsar.	685010100009799 UTIB00000685
5.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	Punjab National Bank, Hall Bazar, Amritsar.	0018002100097336 PUNB0001800
6.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	ICICI Bank Ltd., Lawrence Road, Amritsar.	006601012522 ICIC0000066
7.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	HDFC Bank Ltd., Mall Road, Amritsar.	01151000246510 HDFC0000115
8.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	HDFC Bank Ltd., Ghanta Ghar, Golden Temple, Amritsar.	13131000082013 HDFC0001313

9.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	Punjab & Sind Bank, Hall Bazar, Amritsar.	00011000096048	PSIB000A001	
10.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	Bank of Baroda, Town Hall, Amritsar.	01010100015572	BARBOAMRITS	
11.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	Oriental Bank of Commerce, Sec-47 C, Chandigarh.	12332011000560	ORBC0101233	
12.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	Punjab & Sind Bank, Sangrur.	00671000012150	PSIB00000067	
13.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	State Bank of India, Patiala Gate, Sangrur.	33530846863	SBIN0001759	
14.	All India Pingalwara Charitable Society (Regd.), Amritsar.	Punjab & Sind Bank, Gole Market, New Delhi.	07621000007388	PSIB0000762	
(IN UK) S. GURBAKSH SINGH 63 Peacock street, Gravesend, Kent, (U.K.) DA12 IEG, Ph. 1474568574		(IN CANADA) BIBI ABNASH KAUR KANG (Pingalwara Society of Ontario (Regd.) 124 Blackmere Cir, Brampton, ONT., L6W 4C1, Canada Ph: 905-450-9664, 416-674-3341 Email-abnash6@yahoo.com	(IN USA) JASWANT SAWHNEY CHARITABLE TRUST In Association with All India Pingalwara Charitable Society (Regd.) 7713 Toburk CT, HANOVER, MD 21076-1643 U.S.A. BIBI JATINDER KAUR DUSAJ Ph. 410-551-8010 E-mail-kaurg 2004@yahoo.com		

ਜੀਵਨ ਸੇਧ

- * ਆਪਣੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਭੁੱਲੋ; ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ, ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹਨ ।
- * ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਮੈਨੂੰ ਸਦਾ ਇਹੋ ਅਸੀਸ ਦਿੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਸੇ ਪਲ ਵੀ ਨਾ ਭੁੱਲੇ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ-ਸ਼੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਜਾਪ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇ ।
- * ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਗੁਰ-ਸਿੱਖ ਭਾਰਾ ਗਊਰਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਤੋਰਦਾ ਹੈ; ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਸੁੱਤੇ ਹੀ ਸੱਚ, ਪਿਆਰ, ਸੇਵਾ, ਅਨੰਦ ਆਦਿਕ ਗੁਣ ਨਿਕਲਦੇ ਹਨ ।
- * ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝੱਲਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਮੈਂ ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤਕ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ।
- * ਜਦੋਂ ਪਿਆਰਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਰੋਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਮਮਤਾ ਉਸਦੇ ਦਰਦ ਅਤੇ ਲੋੜ ਨੂੰ ਝੱਟ ਸਮਝ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ।
- * ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਤੁਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ । ਪਰ ਤੁਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਤੇ ਜਾਣੇ ਅਣਜਾਣੇ ਮੇਰਾ ਪੈਰ ਕਿਸੇ ਕੀੜੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸੂਖਮ ਜੀਵ ਉੱਪਰ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ ।
- * ਕੁਝ ਬੱਚੇ ਜੋ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਤਿਭਾਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਗ਼ਰੀਬ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ (ਸਿੱਖਿਆ) ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ।
- * ਕੇਸਾਂ ਅਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੁਆਰਾ ਬੰਦੇ ਦਾ ਸਰੂਪ ਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਰੱਬ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦੀ ਇਕ ਰੂਹਾਨੀ ਛਤਰੀ ਤਣੀ ਹੋਈ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਕੋਮਲ ਭਾਵਾਂ ਵਾਲਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ।
- * ਅਰਾਮ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ, ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰੋ—ਤੇ ਕੰਮ ਵੀ ਔਖਿਆਂ ਦੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ ।

ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼

- * ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰੋ ।
- * ਸਾਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋ ।
- * ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁੱਖ ਲਗਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੋ ।
- * ਖਾਦੀ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਪਹਿਨ ਕੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੋ ।
- * ਸਾਦਾ ਖਾਣਾ, ਸਾਦਾ ਪਾਉਣਾ ਤੇ ਸਾਦਗੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਅਨੰਦ ਹੀ ਵੱਖਰਾ ਹੈ ।
- * ਡੀਜ਼ਲ ਤੇ ਪੈਟਰੋਲ ਦੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ ਕਰੋ ਅਤੇ ਵਧ ਰਹੀ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੰਜਮ-ਮਈ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋ ।
- * ਰੋ ਰਹੇ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣੋ । ਰੁੱਖ ਲਾਉਣੇ ਨਾ ਭੁੱਲੋ, ਰੁੱਖ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ ।
- * ਬਰਸਾਤ ਦੇ ਮੌਸਮ ਵਿੱਚ ਹਰ ਇਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਰੁੱਖ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗਾ ਕੇ ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰੋ।
- * ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦਇਆਮਈ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦਿਆਂ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਦਾਨੀ ਸੱਜਣਾਂ ਲਈ ਭਗਤ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ

“ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ, ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ‘ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ’ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਨ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ੋ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੋਲਕ ਦਾ ਦਸਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਦਸਵੰਧ ਕੱਢਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਵੋ । ਸਾਂਸ-ਸਾਂਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਵੋ । ”

—ਭਗਤ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਸੰਸਥਾਪਕ ਪਿੰਗਲਵਾੜਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ